

**Univerzita Pardubice
Fakulta restaurování**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2014

vypracoval: Aleš Hvízdal
vedoucí práce: Mg.art. Jakub Ďoubal Ph.D.

**Univerzita Pardubice
Fakulta restaurování**

**Restaurování a zhotovení kopie sochy sv. Václava
z Dolního Dobřejova**

**Užití figurální sochařské výzdoby
historizujících fasád**

**Restaurování štukové sochy andílka z kaple
sv. Isidora v Křenově**

Aleš Hvízdal

Bakalářská práce
2014

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: Aleš Hvízdal
Osobní číslo: R09006
Studijní program: B8206 Výtvarná umění
Studijní obor: Restaurování a konzervace kamene a souvisejících materiálů
Název tématu: Restaurování a zhotovení kopie sochy sv. Václava z Dolního Dobřejova, restaurování štukové sochy andílka z Kaple sv. Isidora v Křenově
Zadávací katedra: Ateliér restaurování kamene

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Komplexní restaurátorský zásah. Součástí praktické bakalářské práce bude teoretická stať zabývající se užitím figurální sochařské výzdoby historizujících fasád.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná**

Seznam odborné literatury:

Josef ŠTULC, Miloš SUCHOMEL, Ivana MAXOVÁ: Péče o kamenné sochařské a stavební památky, SÚPP, Praha 1998, 32 stran

Alois RIEGL, Ivo HLOBIL: Moderní památková péče, překlad Ivo HLOBIL, Tomáš HLOBIL, NPÚ, 2003 ? Dvojjazyčné vydání Č/N

Miloš Suchomel, Záchrana kamenných soch. Díl 2 / Praha : Státní ústav památkové péče a ochrany přírody, 1990

Záchrana kamenných soch / Miloš Suchomel / Praha : Státní ústav památkové péče a ochrany přírody, 1988

Zelinger J., Heidingsfeld V., Kotlík P., Šimůnková E.: Chemie v práci konzervátora a restaurátora, Academia Praha 1987

Teplý, B.: Konzervování a restaurování kamene. Hořice 1997.

SUCHOMEL, M.: Faktory způsobující proměny kamenosochařských památek (I.). ZPP LVIII., 1998, č.8, s.242-248.

Péče o architektonické dědictví I. II., kolektiv autorů, IDEA Servis, Praha 2008

Petr Kotlík a kol, Skripta - VŠCHT -, Stavební materiály historických objektů Kopecká, Ivana-Nejedlý, Vrat, Průzkum historických materiálů., Grada 2005

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. art. Jakub Ďoubal, Ph.D.

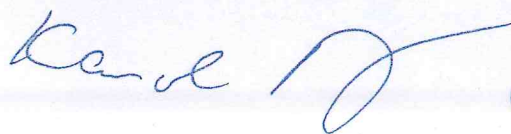
Ateliér restaurování kamene

Datum zadání bakalářské práce:

30. října 2013

Termín odevzdání bakalářské práce:

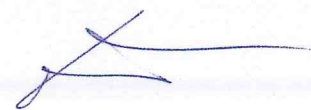
12. srpna 2014

Ing. Karol Bayer
děkan

Univerzita Pardubice
Fakulta Inženýringu
Studijní oddělení
570 01 Litomyšl, Jiráskova 3

Mgr. art. Jakub Ďoubal, Ph.D.
vedoucí ateliéru

V Litomyšli dne 11. srpna 2014

Prohlašuji

tuto práci jsem vypracoval samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využil, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byl jsem seznámen s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně Univerzity Pardubice (Dislokované pracoviště – Fakulta restaurování, Litomyšl)

V Litomyšli dne 11. 8. 2014

Aleš Hvízdal

Poděkování

Zde bych chtěl poděkovat především vedoucímu mé bakalářské práce Mg. Art. Jakubu Ďoubalovi Ph.D. za poskytnutí odborných informací potřebných ke zpracování této práce.

Dále bych chtěl poděkovat Ing. Petře Lesniakové za zpracování chemicko-technologického průzkumu a za ochotu a přizpůsobivost. Asistentovi sochařského ateliéru MgA. Petru Rejmanovi děkuji za cenné rady v průběhu práce.

Dále velmi děkuji, na mé práci podílejícím se profesorům z katedry humanitních studií, jmenovitě Mgr. Petrovi Horákovi a Mgr. Jiřímu Kašemu, za podporu a velmi cenné rady a informace k teoretické části mé práce.

Anotace

Tato bakalářská práce je především restaurátorskou dokumentací restaurovaných objektů. Nejprve se zabývá restaurováním sochy Sv. Václava z fasády vesnického stavení v Dolním Dobřejově. Tato část je rozšířena o obrazové a textové zmapování nových, ale i starších figurálními plastikami zobrazovaných témat na historizujících fasádách činžovních domů pražských.

Druhá část je věnována restaurátorskému zásahu na štukové plastice anděla z kaple sv. Isidora v Křenově. V obou těchto částech se struktura zaměřuje na základní body. Začíná seznámením se s památkou a její historií, následuje posouzení stávajícího stavu. V dalších kapitolách se podrobně věnuje průzkumu, koncepci. Následuje samostatný restaurátorský zásah s grafickou a fotografickou dokumentací.

Klíčová slova

Sv. Václav, sádra, fasáda, Dolní Dobřejov, restaurování, historismus, činžovní domy, plastika, Praha, kaple Sv. Isidora v Křenově, anděl, štuk

Title

Restoration and making a copy of the St. Vaclav's statue from Dolní Dobřejov, restoration of stucco statue of angel from Chapel of St. Isidor in Křenov

Annotation

This bachelor thesis is mainly a restoratory documentation of the restored objects. First part is focused on restoration of the statue of an St. Vaclav from Dolní Dobřejov located on facade of the village house. This section is extended to visual and textual mapping of figural sculptures displayed new and older themes on historicist facades of apartment buildings in Prague.

Second part is focused on restoratory impact on stucco the plaster statue of an angel from the chapel of St. Isidor in Křenov. In both of the part is the structure focused on basic points. Starting with introduction and familiarization with object and its history, followed by consideration of its nowadays condition. Next chapters are focused on research, concept and work process in detail. Last part is the restoratory work itself, with graphic and photographic documentation.

Keywords

St. Václav, plaster, facade, Dolní Dobřejov, restoration, historicism, apartment buildings, sculpture, Prague, chapel St. Isidor in Křenov, angel, stucco

OBSAH

RESTAUROVÁNÍ PLASTIKY SV. VÁCLAVA Z DOLNÍHO DOBŘEJOVA	10
1. POPIS OBJEKTU	11
1.1. Lokalizace památky	11
1.2. Údaje o památce	11
1.3. Údaje o akci	11
1.4. Popis objektu	12
1.5. Popis památky	13
2. PRŮZKUMOVÁ ZPRÁVA	14
2.1. Vizuální průzkum	14
2.2. Popis poškození	15
2.3. Uměleckohistorický průzkum	19
2.3.1. Historie památky	19
2.3.2. Ikonografie památky	20
2.4. Laboratorní průzkum povrchových úprav	21
2.4.1. Charakteristika míst odběru vzorků:	21
2.4.2. Použité metody měření:	21
2.4.3. Výsledky analýzy:	21
2.5. Průzkum materiálu	23
2.5.1. Charakteristika míst odběru vzorků	23
2.5.2. Použité metody měření	23
2.5.3. Výsledky analýzy	23
3. VYHODNOCENÍ PRŮZKUMU	24
4. KONCEPCE RESTAURÁTORSKÉHO ZÁSAHU	25
5. POSTUP RESTAURÁTORSKÝCH PRACÍ	26
5.1. Čištění	26
5.1.1. Zkoušky čištění	26
5.2. Konsolidace barevné vrstvy	27
5.3. Injektáž	27
5.4. Plastické retuše originálu	28
5.4.1. Zkouška tmelů	28
5.4.2. Zkouška imitace degradovaného povrchu:	29
5.4.3. Plastické retuše - postup práce	30
5.5. Rekonstrukce atributu sv. Václava	30
5.6. Barevné retuše originálu	30
5.7. Zhotovení sádrové faksimile originálu	30
5.8. Tvarová rekonstrukce sádrové faksimile	31
5.9. Zaformování rekonstrukční faksimile a provedení plastiky ve finálním materiálu	32
6. DOPORUČENÝ REŽIM PAMÁTKY	33
7. POUŽITÉ TECHNOLOGIE A MATERIÁLY	34
8. OBRAZOVÁ PŘÍLOHA	35
9. GRAFICKÁ PŘÍLOHA	56
9.1. grafická příloha č.1	56
10. PŘÍLOHY	60
10.1. Příloha č.1	60
10.2. Příloha č.2	62

UŽITÍ FIGURÁLNÍ SOCHAŘSKÉ VÝZDOBY HISTORIZUJÍCÍCH FASÁD	69
1. ÚVOD	70
2. OBDOBÍ HISTORISMU	71
3. HISTORIZUJÍCÍ SLOHY.....	74
3.1. Novorománský sloh.....	75
3.2. Novogotický sloh.....	76
3.3. Novorenesance.....	78
3.4. Novobaroko	80
3.5. Eklektismus.....	81
4. PRAHA 19. A ZAČÁTKU 20. STOLETÍ.....	83
4.1. Aspekty rozvoje výstavby Prahy.....	83
4.2. Činžovní domy.....	84
4.3. Fasády činžovních domů	85
5. FIGURATIVNÍ VÝZDOBA A JEJÍ ROZDĚLENÍ	87
5.1. Součást ornamentu.....	89
5.2. Sochy z původních domů	91
5.3. Domovní znamení	92
5.4. Alegorie a ideály.....	94
5.5. Sochy svatých	97
5.6. Mytologické postavy a výjevy.....	100
5.7. Velké postavy národa českého	103
5.7.1. Kníže sv. Václav	103
5.7.2. Mistr Jan Hus a Jeroným Pražský	106
5.7.3. K. H. Borovský.....	108
5.7.4. Jan Žižka z Trocnova.....	109
5.8. Panovníci	110
5.9. Architekti, majitelé	112
RESTAUROVÁNÍ PLASTIKY ANDĚLA ZE HŘBITOVNÍ KAPLE V KŘENOVĚ	115
1. POPIS OBJEKTU	116
1.1. Lokalizace památky	116
1.2. Údaje o památce	116
1.3. Údaje o akci	116
1.4. Popis objektu.....	117
1.5. Popis památky	118
2. PRŮZKUMOVÁ ZPRÁVA	119
2.1. Vizuální průzkum	120
2.2. Laboratorní průzkum povrchových úprav	121
2.2.1. Charakteristika míst odběru vzorků:	121
2.2.2. Použité metody měření:	121
2.2.3. Výsledky analýzy:	121
2.3. Průzkum materiálu	123
2.3.1. Použité metody měření:	123
2.3.2. Charakteristika míst odběru vzorků:	123
2.3.3. Výsledky analýzy:	123
2.4. Vyhodnocení průzkumu.....	124
3. KONCEPCE RESTAURÁTORSKÉHO ZÁSAHU.....	125
4. POSTUP RESTAURÁTORSKÝCH PRACÍ	126
4.1. Čištění.....	126

4.2.	Injektování	126
4.3.	Zažehlování zlata	126
4.4.	Lepení	126
4.5.	Plastická retuš.....	127
4.6.	Barevná retuš.....	127
5.	DOPORUČENÝ REŽIM PAMÁTKY	128
6.	POUŽITÉ TECHNOLOGIE MATERIÁLY	129
7.	OBRAZOVÁ PŘÍLOHA	130
8.	GRAFICKÁ PŘÍLOHA	146
8.1.	grafická příloha č. 1	146
9.	PŘÍLOHA	149
9.1.	příloha č. 1.....	149
9.2.	příloha č. 2	153
	POUŽITÁ LITERATURA.....	165
	SEZNAM VYOBRAZENÍ.....	166

**RESTAUROVÁNÍ PLASTIKY
SV. VÁCLAVA
Z DOLNÍHO DOBŘEJOVA**

1. POPIS OBJEKTU

1.1. Lokalizace památky

Kraj: Středočeský

Okres: Benešov

Obec: Dolní Dobřejov

Místo uložení památky / název památky:

Chovná stanice pražské zoologické stanice č.p. 8, Sv. Václav

Bližší určení místa popisem: Nika ve štítě obytného domu

1.2. Údaje o památce

Autor: Neznámý, volná kopie sochy Jindřich Čapka z chrámu Sv. Barbory v Kutné Hoře

Datace: přelom 19. a 20. století

Technika: sádrový odlitek

Rozměry: výška: 69 cm, šířka: 25 cm, hloubka: 15 cm

1.3. Údaje o akci

Vlastník památky: Hlavní město Praha

Objednatel: Zoologická zahrada hl. m. Prahy

Zodpovědný restaurátor: Mgr. art. Jakub Ďoubal Ph.D.

Restaurování provedl: Aleš Hvízdal

Termín započetí a ukončení práce: říjen 2012 / červenec 2014

1.4. Popis objektu

Plastika je osazena v nice na fasádě vesnického zemědělského stavení v Dolním Dobřejově č .p. 8. Plní funkci dekorativního prvku mezi dvěma okny prvního patra. Jedná se o jedinou dekoraci celé fasády. Nika je zapuštěna do štítu obytného domu statku. Obytná část komplexu zemědělských budov byla vystavěna v 19. století a ve 30. letech 20. století, kdy pražský doktor pan Truhlář nechal postavit tzv. vilu, obytnou budovu, která plnila funkci letního obydlí. Poslední majitelkou byla Emílie Truhlářová, která kvůli nemožnosti se o tuto nemovitost starat ji v roce 2008 věnovala pražské zoologické zahradě, která v současných dnech celé toto stavení i s přílehlými pozemky využívá k chovu koňů Převalského.

obr. 1 Stavení v Dolním Dobřejově, stará pohlednice

1.5. Popis památky

Jedná se o figurativní skulpturu patrona české země Svatého Václava. Rozměry odpovídá třetinové zmenšenině mužské postavy. Podlouhlé a hubené tělo podporuje vertikální figuru, která stojí v klasickém kontrapostu. Váhu těla má přenesenu na levou nohu a pravou mírně nakračuje vpřed, přičemž špičkou nohy mírně překračuje hranu čtvercového podstavce. V pravé ruce v úrovni pasu drží prapor o stejné výšce jako postava. Levou rukou se mírně opírá o trojhranný gotický štít. Obě ramena má zakryta pláštěm svázaným na hrudi. Část tohoto pláště drží i v pravé ruce, čímž vzniká důležité zvlnění drapérie, které svým esovitým zvlněním pokračuje až k podstavě. Na hlavě má položenou kvadratickou knížecí korunu, zpod které mu vycházejí dlouhé kudrnaté vlasy. Vousy zarostlá tvář mu dodává charismatický a přísný výraz. Pod pláštěm má navlečeno středověké plechové brnění.

Tvary jsou jasně definovány utaženou modelací s drobnými promodelovanými detaily, které jsou místy zaslepeny barevnou vrstvou. Restaurovaná socha byla odlita za sádry a to v celku, technikou vytáčení, nejspíše do želatinové formy. Tenká místa byla armována slabým ocelovým drátem.

Celá tato socha je kolorována sjednocujícím žluto-okrovým nátěrem. Podle ploché modelace zad se dá usuzovat, že tato socha byla modelována s vědomím následného osazení ke zdi nebo přímo do niky.

2. PRŮZKUMOVÁ ZPRÁVA

Cílem průzkumu bylo zjištění uměleckohistorických analogií a určení typologie pomocí dobové ikonografie. Dalším cílem bylo zdokumentování současného stavu materiálu, zjištění příčin poškození památky a prohloubení znalostí o daném materiálu. Podle výsledků průzkumu bude zvolen nejvhodnější způsob konzervace a restaurování.

Průzkumová zpráva zahrnuje:

- vizuální průzkum
- popis poškození
- uměleckohistorický průzkum – historie a ikonografie díla
- průzkum povrchových úprav
- průzkum materiálu

2.1. Vizuální průzkum

Památka se v době před započítím restaurátorských prací nacházela v dosti nepříznivém stavu. Tento stav způsobilo umístění sochy v exteriéru. Jedná se o dílo vytvořené, respektive odlité, ze sádry. Sádra jako materiál není vhodné vystavovat po dlouhou dobu povětrnostním vlivům, protože snadno podléhá korozi povrchu. V tomto případě došlo na pár místech k výraznému ztenčení vrstvy materiálu, která vedla k následnému prolomení a vytvoření děr. Tyto otvory posloužily místnímu ptactvu, které tyto díry rozšířilo, k vytvoření hnízda v dutině nohou světce. Při přebírání sochy byla dutina nohou vystlána slámou spolu s peřím a jedním vajíčkem. Nejvíce narušená místa se nacházela na pravé straně sochy, z čehož je patrné odkud přicházely nejsilnější povětrnostní korozní vlivy.

I když celá tato socha byla opatřena okrovo-žlutým nátěrem, nezabránilo to povrchové degradaci a ztrátě barevnosti na některých místech. Dalším poškozením jsou jemné, ale i poměrně velké praskliny, které však jen minimálně narušují celistvost materiálu. Vršky modelace byly pokryty prachovým depozitem a zčernalými krustami, jak na hloubkově zdegradovaných místech, tak na zachovalé barevné vrstvě. Hloubková koroze materiálu se nacházela hlavně na pravé straně světce. Dalším znečištěním byly bílé ptačí exkrementy na ramenou a hlavě.

2.2. Popis poškození

obr. 2 Detail prachového depozitu

obr. 3 Detail zčernalé krusty

Prachový depozit

Zčernalé krusty

obr. 4 Detail ztráty barevné vrstvy

obr. 5 Detail degradace povrchu

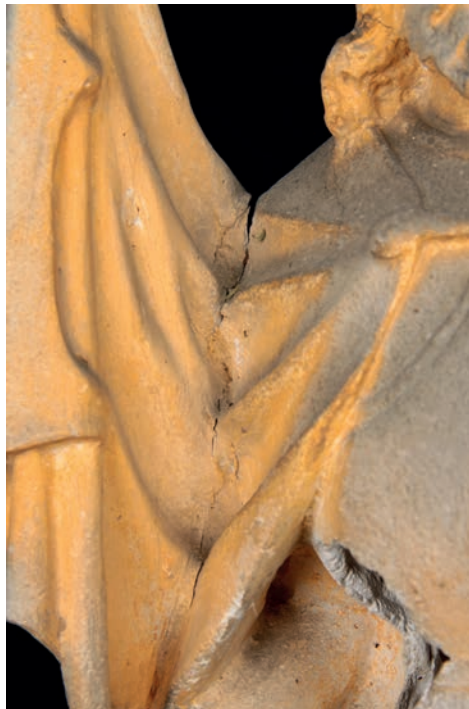
Ztráta barevné vrstvy

Degradace povrchu

obr. 6 Detail prasklin

obr. 7 Praskliny vzniklé mechanickým poškozením

Praskliny

Mechanické poškození

obr. 8 Otvory vzniklé mechanickým poškozením

Otvory vzniklé mechanickým poškozením

2.3. Uměleckohistorický průzkum

2.3.1. Historie památky

Dílo vzniklo nejspíše jako modelovaná kopie novogotické sochy sv. Václava. Svou pozicí a protáhlou figurou velmi připomíná kamennou sochu sv. Václava na fasádě chrámu sv. Babory v Kutné Hoře od Jindřicha Čapka. Nejvíce se však podobá sádrovému modelu oné sochy, která je tou dobou uložena v katedrále sv. Barbory v Kutné Hoře pod inventárním číslem 6. Tomuto tvrzení dosti přidávají na důvěryhodnosti i shodné rozměry. Jedná se klasický neogotický typ sv. Václava, který hojně zdobí fasády na přelomu 19. a 20. století. Tento typ je také často k vidění uvnitř kostelů jako součást historizujícího mobiliáře nebo jako samostatná socha osazená v nice. V interiéru však bývá dřevěný a barevně polychromovaný.

obr. 9 Modeleto Sv. Václava, chrám Sv. Barbory v Kutné Hoře

obr. 10 Socha Sv. Václava, autor: Jindřich Čapek, fasáda chrámu Sv. Barbory v Kutné Hoře (foto Jakub Ďoubal)

2.3.2. Ikonografie památky

Svatý Václav je křesťanský světec a mučedník. Pocházel z rodu Přemyslovců a za svého života se stal českým knížetem. Narodil se roku 903 jako syn knížete Vratislava a kněžny Drahomíry. Již jako mladík prý projevoval svojí zbožnost pěstováním vína a obilí k eucharistické hostině.

Bývá zobrazován, jak osvobozuje vězně, boří šibenice, vykupuje pohanské děti a otroky a jak staví křesťanské chrámy a ničí ty pohanské. Avšak nejčastěji je zobrazován jako stojící postava v rytířském brnění s mečem, štítem s orlicí, zemským symbolem, či s praporcem nebo svatováclavským paládiem.

V tomto případě je zobrazen klasicky, bez výrazu v tváři, ale v o to více vznešeném postavení, skrývající národní hrdost, kterou měl v době jejího vzniku podněcovat. Tato podoba vychází z gotického prototypu, je zde jasně patrná podobnost s opukovou sochou ve svatováclavské kapli v katedrále sv. Víta. V baroku často bývá zobrazován, jak je napadán a následně zavražděn při vstupu do staroboleslavského kostela na pokyn jeho bratra Boleslava.

2.4. Laboratorní průzkum povrchových úprav

Cílem průzkumu bylo zjištění chemického složení a charakteru barevné povrchové vrstvy. Bylo využito invazivní metody odebrání referenčního vzorku. Tyto výstupní informace budou sloužit k výběru nejefektivnějšího způsobu čištění aby se zachovalo nejvíce z již tak zdegradované a na mnoha místech chybící barevné polychromie (monochromie).

2.4.1. Charakteristika míst odběru vzorků:

Vzorky byly odebrány ze dvou odlišných míst, ze zad kde byla patrná mírná degradace, ale barevná vrstva byla zachována. Druhé místo odběru bylo na zadní straně soklu, která byla natočena směrem ke zdi, kde by s největší pravděpodobností, měla být původní a nenarušená barevná vrstva.

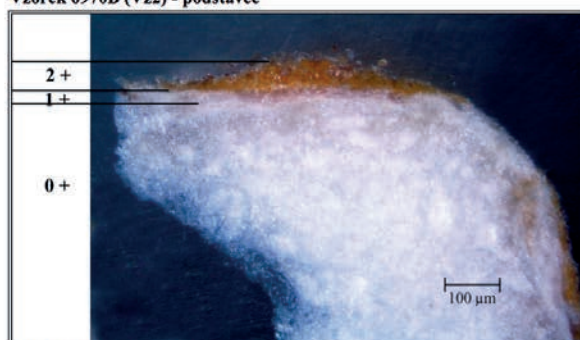
2.4.2. Použité metody měření:

Studium povrchových úprav bylo provedeno pomocí optického mikroskopu OPTIPHOT2-POL (Nikon) v dopadajícím viditelném, UV a modrém světle na připravených nábrusech. Pro mikroskopické pozorování byly vybrané části vzorků zality do dentální pryskyřice Spofacryl. Po vytvrzení pryskyřice byly vybroušeny příčné řezy vzorků. Jako imerzní kapalina byla při pozorování použita demineralizovaná voda. Nábrusy byly fotograficky zdokumentovány digitálním fotoaparátem Canon 1000D. Dále byla provedena identifikace anorganických látek na základě určení prvkového složení vrstev pomocí rastrovací elektronové mikroskopie s energiově disperzním analyzátozem (REM-EDS), zároveň byla pozorována výstavba povrchových úprav. K tomuto účelu byl využit elektronový mikroskop Mira 3 LMU firmy Tescan s analyzátozem Bruker Quantax 200. Pro měření byly použity nábrusy připravené pro optickou mikroskopii. Před měřením byly vzorky opatřeny vrstvou uhlíku. K určení organických pojiv byla použita metoda infračervené spektroskopie za pomoci spektrofotometru s Fourierovou transformací (FTIR) Nicolet 380 technikou ATR. Měření bylo provedeno na odparku z výluhu vzorku ve chloroformu a acetonu.

2.4.3. Výsledky analýzy:

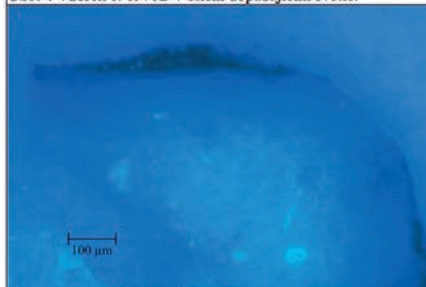
Byly zjištěny dva různé způsoby nanášení. První vzorek, odebraný ze zad plastiky, byl nanášen přímo na sádro. Druhý vzorek byl nanášen na sádrový podnátěr, který se dá vysvětlit retušováním odlitku přímo po odlití. U obou vzorků bylo identifikováno blíže nespecifikované organické pojivo. Pigmentové složení ukazuje, že byl nátěr probarven okrovými pigmenty a baritovou bělobou.

Vzorek 6970B (Vz2) - podstavec

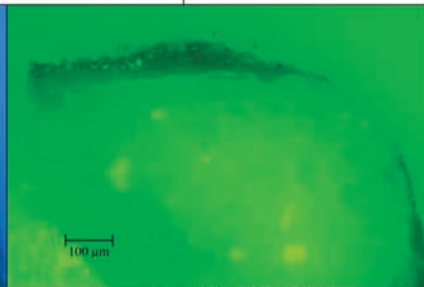

Číslo vrstvy	Popis	REM-EDS
2	žluto-okrová	Ba, S, Ca (Fe, Si, Al) pigmenty na bázi oxidů železa (okry), barytová běloba
1	bílá vrstva, patrně podklad	S, Ca (Si) sírán vápenatý
0	nosný materiál	S, Ca (Si) sádra, nelze vyloučit malé množství uhlíkatu vápenatého, povrch patrně napuštěn organickou látkou (UV fluorescence)

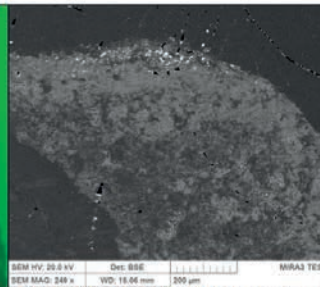
Obr. 4 Vzorek č. 6970B v bílém dopadajícím světle.

Obr. 5 Po excitaci UV světlem.

Obr. 6 Po excitaci modrým světlem.

Obr. 7 Snímek z elektronového mikroskopu.

obr. 11 Ilustr. stratigrafie povrchových vrstev a materiálu

2.5. Průzkum materiálu

Cílem průzkumu bylo zjistit složení materiálu, ze kterého byla plastika vytvořena. Odebrání vzorků bylo provedeno invazivní metodou odběru referenčních vzorků. Výsledkem by mělo být zjištění složení materiálu pro výběr a vytvoření směsi vhodného materiálu ke tmelení a k injektáži.

2.5.1. Charakteristika míst odběru vzorků

Pro účel zjištění materiálového složení byly využity stejné vzorky jako u průzkumu povrchových úprav. Jedná se o vzorky odebrané invazivní metodou ze dvou míst s odlišným stupněm degradace.

2.5.2. Použité metody měření

Identifikace anorganických látek byla provedena na základě určení prvkového složení vrstev pomocí rastrovací elektronové mikroskopie s energiově disperzním analyzátozem (REM-EDS.). K tomuto účelu byl využit elektronový mikroskop Mira 3 LMU firmy Tescan s analyzátozem Bruker Quantax 200. Pro měření byly použity nábrusy připravené pro optickou mikroskopii. Před měřením byly vzorky opatřeny vrstvou uhlíku. K určení organických poživ byla použita metoda infračervené spektroskopie za pomoci spektrofotometru s Fourierovou transformací (FTIR) Nicolet 380 technikou ATR. Měření bylo provedeno na odparku z výluhu vzorku ve chloroformu a acetonu.

2.5.3. Výsledky analýzy

Průzkumem bylo zjištěno že se jedná o sádrový odlitek s minimálním podílem uhličitanu vápenatého.

3. VYHODNOCENÍ PRŮZKUMU

Z průzkumu na plastice sv. Václava vyplývá, že je v dosti nepříznivém stavu. S ohledem na povětrnostní vlivy v místě, kde byla plastika instalována je s po-
divem, že se dochovala v takovémto poměrně zachovalém stavu. Tento stav je
zaprvé zásluhou barevné vrstvy, která sloužila i jako ochranná a zadruhé, že bylo
při odlévání do sádry přidáno vápno, které bylo průzkumem zjištěno, a které je
vůči korozním vlivům rezistentnější. Hlavním důvod, který stojí za poškozením
byly klimatické vlivy, které vedly k odloučení barevné vrstvy a následnému
ztenčení materiálu. Dalším velmi výrazným vlivem bylo mechanické poškození
místním ptactvem, které si v dutině sochy vytvořilo hnízdo. Z nálezů sedmi va-
jec, z toho dvě byla vylíhlá, je patrné, že svůj náhodný druhotný účel plastika
splňovala. Z průzkumu materiálů, ze kterých je hnízdo tvořeno (sláma, peří) není
pravděpodobné, že by v budoucnu mohlo sochu jakkoliv poškodit.

S ohledem na sprašování barevné vrstvy některá místa vyžadují konsolidaci.
Nachází se zde také malé praskliny které však neohrožují celistvost a nebudí
dojem dalšího rozšiřování při dodržování doporučeného režimu památky.

Při průzkumu barevných vrstev byly zjištěny dva různé způsoby nanášení. První
vzorek, odebraný ze zad plastiky, byl aplikován přímo na sádru. Druhý vzorek byl
nanášen na sádrový podnátěr, který se dá vysvětlit retušováním odlitku přímo
po odlití. U obou vzorků bylo identifikováno blíže nespecifikované organické
pojivo. Pigmentové složení ukazuje, že byl nátěr probarven okrovými pigmenty
a baritovou bělobou.

4. KONCEPCE RESTAURÁTORSKÉHO ZÁSAHU

Z průzkumu vyplývá, že pro toto dílo by bylo vhodné zvolit konzervační a následně rekonstrukční způsob restaurování. Svou historickou hodnotou, tato památka z přelomu 19. a 20. století nedosahuje možnosti zapsání. U této plastiky je však vysoká ideová hodnota, ptačího hnízda, která v souvislosti s tím, že se stala majetkem Zoologické zahrady Praha, dosáhla vyššího významu. V této situaci by bylo vhodné k originálu přistoupit pouze konzervačně a zpět do exteriéru umístit kopii z trvalejšího materiálu.

Hlavním důvodem pro ponechání ptačího hnízda uvnitř nohou sochy je zachování známků předchozího života díla. Dalším důvodem je i to, že bude vytvořena hmotová kopie, u které bude doplněna chybějící originální hmota díla a tím tato materiální informace zůstane zachována. Tato kopie bude umístěna na původní místo, na kterém by sádrový originál dále podléhal silné degradaci.

Z rozhodnutí majitele díla má však být u originálu přistoupeno k celkové tvarové rekonstrukci dochovaného tvaru.

U originálu bude zásah míst, která by mohla v prostředí, kde bude v budoucnu instalována, dále degradovat. Součástí tohoto rekonstrukčního zásahu by bylo očištění prachového depozitu a zčernalých částí. Dále by se přistoupilo k injektáži prasklin, které by byly následně propojeny barevnými retušemi s původní barevnou vrstvou. Tmelení originálu by bylo celkové a to ve všech místech kde došlo k úplné ztrátě materiálu a následně tyto doplňky co nejvíce tvarově propojit s degradovaným povrchem originálu. Tyto doplňky by byly následně barevně propojeny s okolím. Následně by se přistoupilo k odlití faksimile ze sádry a na tento odlitek by byl domodelován tvar se snahou se co nejvíce přiblížit původnímu tvarosloví. Takto doplněná faksimile by byla odlita z materiálu, který by lépe odolával místnímu klimatu a co nejvíce by se přiblížil barevnosti originálu, již samotnou barevností materiálu.

5. POSTUP RESTAURÁTORSKÝCH PRACÍ

Před započítím samotných restaurátorských prací byla plastika fotograficky zdokumentována s použitím zábleskových světel a byly vytvořeny zákresy poškození. Vše je obsaženo v obrazové a grafické příloze.

5.1. Čištění

Před čištěním byly provedeny zkoušky metod čištění. Místa se zachovalou barevnou vrstvou byla jen pod vrstvou volného prachového depozitu, který bylo snadné oprášit štětcem bez ztráty barevné vrstvy a v některých místech bylo přistoupeno k očištění lehce navlhčenou vatou v destilované vodě na místech, kde se nesprašovala barevná vrstva.

5.1.1. Zkoušky čištění

Zkoušky byly prováděny na zadní straně plastiky, kde byl silný prachový deposit na již zdegradovaném povrchu bez barevné vrstvy. Narušený materiál byl v poměrně dobrém stavu a nebylo potřeba ho předzpevňovat. Papírovou lepicí páskou byly vytvořeny čtvercové výseče. Typy mokrého čištění byly aplikovány navlhčenou vatou.

Celkově bylo provedeno šest zkoušek:

Z1 – Laser Thunder ART vlnová délka 1064 nm, energie 600J při frekvenci 20Hz

Z2 – Destilovanou vodou

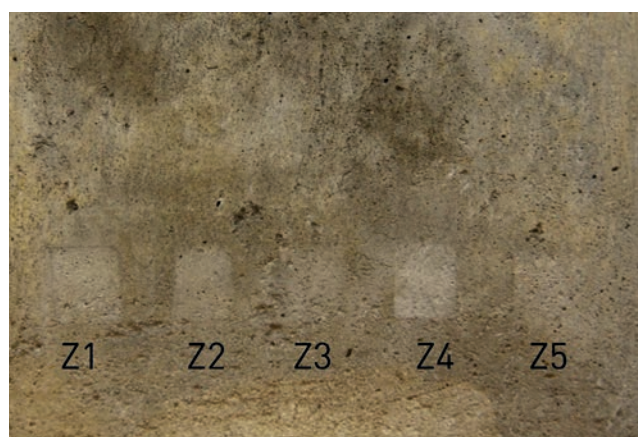
Z3 – Technickým lihem

Z4 – Acetonem

Z5 – Kartáčkem s hrubými prasečími štětinami

Vyhodnocení zkoušek:

Nejideálnější metodou se ukázal typ čištění nejprve kartáčkem odstranit jemný prachový deposit a následně dočistit laserovým paprskem. Hlavní výhodou tohoto způsobu bylo nenarušení sádrové hmoty a její jemné nastavení podle druhu nečistoty. Bylo možno čistit i těžce odstranitelné zčernalé krusty.

obr. 12 Zkoušky čištění

5.2. Konsolidace barevné vrstvy

Ke konsolidaci míst kde byla částečně sprášena barevná vrstva bylo využito zpevňovače na bázi akrylátové disperze. Po zkoušce byl zvolen výrobek Medium for consolidation 4176 od firmy Lascaut. Tento přípravek byl aplikován pomocí nerezové tlakové stříčky ve formě 2% roztoku s vodou.

5.3. Injektáž

Pro injektáž byla vybrána injektážní směs Ledan TB1 (D1). Směs s vodou byla aplikována injekčními stříkačkami s jehlami x. Postupovalo se nejprve od větších prasklin, do kterých byla jemně vtlačena vata aby utěsnila prasklinu před možným únikem injektážní směsi. Praskliny byly poté navlhčeny vodou a následně injektovány řidší směsí. Zbytek praskliny byl následně doplněn do tvaru hustší směsí. Jemnější praskliny byly vyinjektovány bez zacpání vatou.

5.4. Plastické retuše originálu

5.4.1. Zkouška tmelů

Před započítím plastických retuší byly provedeny zkoušky materiálů, jejich aplikace a napodobení degradovaného povrchu. Materiál byl posuzován podle kritérií: doba tuhnutí, práce s materiálem, tvrdost oproti originální hmotě a barevnost. Posuzován byl i postup při tmelení otvorů bez možnosti vyplnění dutiny. Pro všechny varianty bylo využito lékařské gázy jako armatury, která sloužila k lepšímu udržení namodelovaného tvaru. Do směsi byl přidáván tmel na sádrokartony Rokoplast, složený ze směsi sádry a přísad zaručujících nízkou objemovou hmotnost a dobrou zpracovatelnost při nízkém obsahu záměsové hmoty. Dalším krokem byla imitace degradovaného povrchu tmelu, aby se propojila s okolím tmelu.

VZ 1 - Sádra; gáza

VZ 2 - Sádra a titanová běloba; gáza

VZ 3 - Sádra a křída 2:1; gáza

VZ 4 - Sádra a Rokoplast 1:1; gáza

VZ 5 - Rokoplast; gáza

VZ 6 - Sádra, Rokoplast a křída 2: 1: 1; gáza

VZ 7 - Sádra, Rokoplast a křída 2: 1: 1;
gáza a drátek

VZ 8 a 9 - Zkoušky nanášení (stejný jako VZ 7)

obr. 13 Zkoušky tmelů

	Přilnavost	Práce s materiálem	Tvrdost oproti originálu	Barevnost
VZ 1	špatná	špatná	tvrdší	zešedl
VZ 2	špatná	špatná	tvrdší	zešedl
VZ 3	dobrá	dobrá	stejná	zežloutl
VZ 4	výborná	dobrá	tvrdší	stejná
VZ 5	výborná	špatná	tvrdší	stejná
VZ 6	dobrá	výborná	měkčí	mírně zežloutl
VZ 7	dobrá	výborná	měkčí	mírně zežloutl

tab. 1 Tabulka zkoušek tmelů

obr. 14 Zkoušky postupu nanášení tmelu

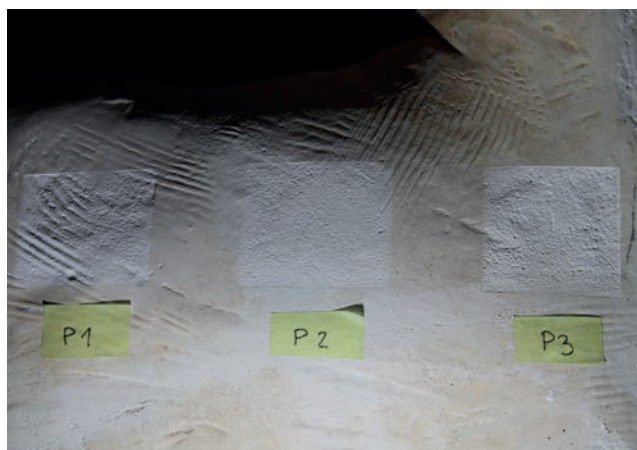
5.4.2. Zkouška imitace degradovaného povrchu:

Dalším krokem byla imitace degradovaného povrchu tmelu, aby se propojila s okolím tmelu. Z důvodu co nejmenšího poškození originálu a co nejbližšímu napodobení byla vybrána varianta mikropískováním suchého tmelu. Zkoušeny byly tři abrazivní materiály. Byla posuzována struktura, přesnost abraze, regulace a intenzita abraze.

P 1 - Vápenný prach

P 2 - Dolomitický vápenec 0,03 mm

P 3 - Korund

obr. 15 Zkouška imitace degradovaného povrchu

Vyhodnocení zkoušek:

Ze zkoušek při kterých se hledal kompromis mezi těmito vlastnostmi nejlépe fungoval vzorek č. 7 a 6. Tato směs zahrnovala 2 díly sádry, 1 díl Rokoplastu a 1 díl plavené křídý. Pro imitaci degradovaného povrchu byla zvolena varianta mikropískování mikromletým dolomitickým vápencem.

5.4.3. Plastické retuše - postup práce

Pro co nejjednodušší překlenutí větších děr bylo využito ocelového drátku, který byl bodově přichycen na vnitřní stranu originálu. Ten posloužil jako armování a díky němu bylo možné vytvořit co nejtenčí tmel. Při zkouškách se osvědčil postup, při kterém se po přichycení drátku v jedné polovině otvoru vytvořila pod tvarem jakási drážka z gázy a sádry, která se nechala vytuhnout. Dalším krokem bylo vykašírování vnitřku namočenou gázou v sádře směrem od druhé poloviny a následné překrytí již vytvořené drážky do tvaru. Po vytvrnutí byly tmeleno mírně nad tvar. Pro imitaci degradovaného povrchu bylo použito techniky mikropískování mikromletým dolomitickým vápencem. K jemnému doladění a připodobnění byl použit skalpel s ostrým hrotem.

5.5. Rekonstrukce atributu sv. Václava

Při hledání analogií v průběhu prací byl nalezen originál sochy, podle kterého byla tato plastika modelovaná. Jedná se o modeleto již zmiňovaného sv. Václava z fasády chrámu sv. Barbory v Kutné Hoře, který měl na praporci černý ocelový křížek. Restaurovaná plastika měla na špičce praporce ulomený zkorodovaný drátek, který značil pokračování tvaru výše. Díky této analogii bylo rozhodnuto vytvořit a osadit tento nový doplněk. V průběhu restaurování byl nalezen identický litinový křížek, jak tvarově tak velikostně, na hřbitovní lucerničce z přelomu 19. a 20. století. Tento křížek byl odlit do sádrovo-silikonové formy a následně vytvořena kopie ze sádry se skelným vláknem uprostřed jako armaturou. Posléze byla vytvořena další kopie tentokrát z epoxydové pryskyřice s armaturou ze sklovlákna a ošetřena černým nátěrem kovářská čerň, která byla osazena na novou plastiku.

5.6. Barevné retuše originálu

Tmely a vyinjektované praskliny byly barevně retušovány pigmenty v 3% roztoku akrylové disperze Medium for consolidation. Retuše byly prováděny na vytvrzené tmely pomocí štětečků.

5.7. Zhotovení sádrové faksimile originálu

Po plastické retuši bez imitace degradovaného povrchu proběhlo zaformování plastiky do sádrovo-silikonové formy a následné vytvoření odlitku. Před vytvořením první vrstvy formy formovacím silikovem byl povrch důkladně odseparován cyklododekanem, který byl nanášen v silné vrstvě za účelem vyplnění drobných defektů. Cklododekan byl rozpuštěn v technckém benzínu

v několika vrstvách podle degradace povrchu, aby nedošlo k poškození originálu při snímání formy. Separace cyklododekanem byla vybrána pro jeho dobré separační vlastnosti a hlavně pro vlastnost kompletního odtěkní do jednoho až dvou měsíců po jeho nanesení. Samotná separace cyklododekanem byla podpořena vrstvou Jaru zředěným ve vodě. Pro vytvoření první formovací vrstvy byl použit formovací adiční silikon HTC-40 nanesený ve třech vrstvách s tixotropní přísadou. Dále byly vytvořeny sádrové klíny, které byly odseparovány vrstvou šelaku a stearinu. Následně byl nanesen sádrový kadlub. Přední kadlub byl v celku a zadní část byla rozdělena na dva díly. Po rozebrání a následném sesazení byl vytvořen odlitek metodou vytáčení. Po odlití byla faksimile vyretušována velmi řídkou sádrovou.

5.8. Tvarová rekonstrukce sádrové faksimile

Odlitím sádrové faksimile originálu byl vytvořen pracovní model pro tvarovou rekonstrukci plastiky. Prvním krokem po úplném vyschnutí odlitku bylo uzavření otevřeného povrchu sádrového odlitku. Pro tento účel byl použit cca 15% šelak zředěný v lihu, který byl postupně nanesen ve dvou vrstvách až k úplnému uzavření povrchu. Před samotným doplňováním byly provedeny zkoušky směsí materiálů a jejich mechanických vlastností. Pro delší zpracovatelnost materiálu byla použita klišová voda. Klišová voda byla připravena z 600g vody, 100g králičího klišu a 19g vápenné kaše. Klíš byl ponechán 12 hodin ve vodě, kde nabodtnal. Poté byl rozpuštěn ve dvojité lázni a zahříván na 60°C do úplného rozpuštění. Po přidání vápenné kaše a po rozmíchání byla klišová voda odstavena. Do modelovací směsi byl roztok klišové vody doředován podle potřeby. Při ředění 1:15 s vodou byla zpracovatelnost mezi 30 – 40 minutami. Při ředění 1:5 byla zpracovatelnost okolo 60 minut. V kombinaci s klišovou vodou vyšla nejlépe směs metakaolinu se sádrovou v různých poměrech od 1:1 až 2:1 podle druhu práce a typu nanášení a koncentrace klišové vody. Postupovalo se postupně od větších a pravidelnějších ploch, které byly natahovány plastovou stěrkou až ke složitějším tvarům a detailům modelovaným ocelovou špachtlí. Nanášení probíhalo ve více vrstvách, kdy se doplněné části brousily a často znova natahovaly, aby bylo dosaženo co nejpřesnějšího tvaru. Výhodou metakaolinu byla jeho narůžovělá barva, která opticky oddělila původní hmotu od doplňků. Finální vrstvou byl šelak, který uzavřel povrch a zpevnil měkký domodelovanou hmotu před formováním. Celé rekonstrukční práce byly koncipovány tak, aby se dospělo k co nejvíce utaženému tvaru s jemnými detaily, který byl patrný na nedegradovaných místech originálu. Z těchto partií bylo odvozeno celkové tvarosloví.

5.9. Zaformování rekonstrukční faksimile a provedení plastiky ve finálním materiálu

Na již domodelovanou rekonstrukční faksimili byly natřeny vrstvy šelaku pro uzavření povrchu před formováním. Po vyschnutí byl povrch opatřen Jarem s vodou. Následovalo vytvoření silikonovo-sádrové formy. Po rozdělení byla forma rozebrána a vyvázány sádrové klíny pomocí železného drátku. Před samotným litím byla silikonová vrstva ponořena do nádoby s vodou aby zmizelo povrchové napětí materiálu a eliminovala se možnost vzniku bublin na povrchu vylitku.

Z důvodu potřeby vysoké odolnosti vůči povětrnostním vlivům, hladkému povrchu a pro svou barevnou podobnost s originálem byla vybrána varianta vylitku z románského cementu. Byla vytvořena tekutá směs románského cementu s kamenivem. Plničem byl promytý (odplavení jemných jílových částic) říční písek s rozdílnými frakcemi zrn až po oblázky o průměru do 15 mm. Do záměsové vody byla přidána kyselina citronová tak, aby vznikl 0,3% roztok. Ten byl vytvořen pro pomalejší reakci prvotního tuhnutí. Celkový poměr byl 2 objemové díly románského cementu, 1 díl kameniva a 1,3 dílu záměsové vody. Nejprve byl spojen přední a zadní horní díl formy. Forma byla obrácena hlavou dolů a následně se přistoupilo k lití, které bylo rozděleno na tři části a muselo proběhnout s maximálně 10 minutovými rozdíly mezi várkami, aby se vrstvy spolu za mokra propojily. Po nalití každého dílu bylo s formou zatřesen a byl použit ponorný vibrační systém, díky kterému postupně vycházely vzduchové bubliny. Po nalití byl odlitek ve formě ponechán 15 hodin bez přístupu vzduchu. Rozebírání bylo postupné, od spodního zadního, k velkému přednímu dílu. Po sundání formy byla začištěna dělicí rovina a plasticky vyretušována směsí románského cementu s mramrovou moučkou v poměru 2:1. Pro postupné druhotné vytvrzení byla finální plastika ponechána v uzevřené krabici s volně položenými nádobami s vodou pro udržení stále vysoké vlhkosti po dobu tří měsíců, kdy byla průběžně plastika vlhčena vodou ve stříčce, aby bylo dosaženo co nejbližší barevnosti originálu. Přesná barevnost originálu se neobnovovala z důvodu, že nika byla majiteli vymalována bílou vápennou barvou. Z tohoto důvodu byl vybrán materiál s co nejbližším barevným odstínem.

6. DOPORUČENÝ REŽIM PAMÁTKY

Originální plastiku Sv. Václava je nezbytné deponovat v prostředí se stálým klimatem, s možností sledování teploty a vlhkosti, tzn. nemožnost umístění díla v exteriéru nebo v prostředí s většími teplotními a vlhkostními výkyvy. V pravidelných intervalech odstraňovat prachové depozity z povrchu plastiky. U rekonstrukční kopie osazené v nice provádět pravidelnou údržbu, především odstraňovat prach. Dále kontrolovat možná mechanická poškození. K očištění a kontrole stavu by mělo dojít optimálně v půlročních intervalech. Veškeré práce spojené údržbou jak originálu plastiky v depozitu, tak rekonstrukční kopie in situ, musí provádět restaurátor s příslušnou specializací.

7. POUŽITÉ TECHNOLOGIE A MATERIÁLY

Čištění:

- laser Thunder ART vlnová délka 1064 nm, energie je 600J při frekvenci 20Hz, power>200, destilovaná voda

Konsolidace barevné vrstvy:

- 2" % roztok Medium for consolidation 4176 od firmy LASCAUX

Injektáž:

- Ledan TB1 (D1) jedná se o hotovu restaurátorskou maltovinu pro strukturální zpevnění, která se skládá ze speciálních hydraulických a chemicky stabilních pojiv dále také ze vzdušného vápna, pocuoli a speciální směs ztekutelnovačů a injekčních přísad

Plastické retuše:

- Rokoplast, bílá sádra, plavená křída, gáza lékařská, Akepox epoxydová pryskyřice

Rekonstrukce atributu sv. Václava:

- epoxidová pryskyřice nízkoviskózní LH 289 (Havel), Aerosil, kovářská čern

Barevné retuše originálu:

- voda, přírodní pigmenty (KREMMER) 3% akrylátový prostředek Medium for consolidation ve vodě

Zhotovení sádrové faksimile originálu:

- Cyklododekan (zajištění a separace povrchu), formovací silikon MM 940 (ACC Silicones), sádra

Tvarová rekonstrukce sádrové faksimile:

- šelak, sádra, metakaolin, klišová voda

Zaformování rekonstrukční faksimile a provedení plastiky ve finálním materiálu:

- Šelak + jarová voda (separační vrstva), formovací silikon MM 940 (ACC Silicones), sádra, VICAT od firmy Prompt, plavený písek, kyselina citronová, voda

Imitace degradovaného povrchu:

- dolomitický vápenec 0,03 mm

8. OBRAZOVÁ PŘÍLOHA

obr. 16 Před restaurováním, zepředu

obr. 17 Před restaurováním, zleva

obr. 18 Před restaurováním, zezadu

obr. 19 Před restaurováním, zprava

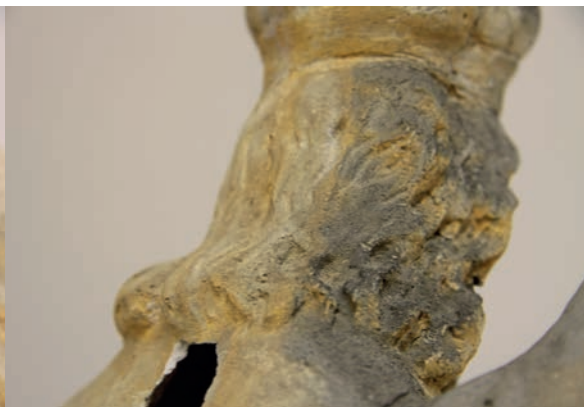

obr. 20 Detail hnízda vně plastiky

obr. 21 Hnízdo po odstranění

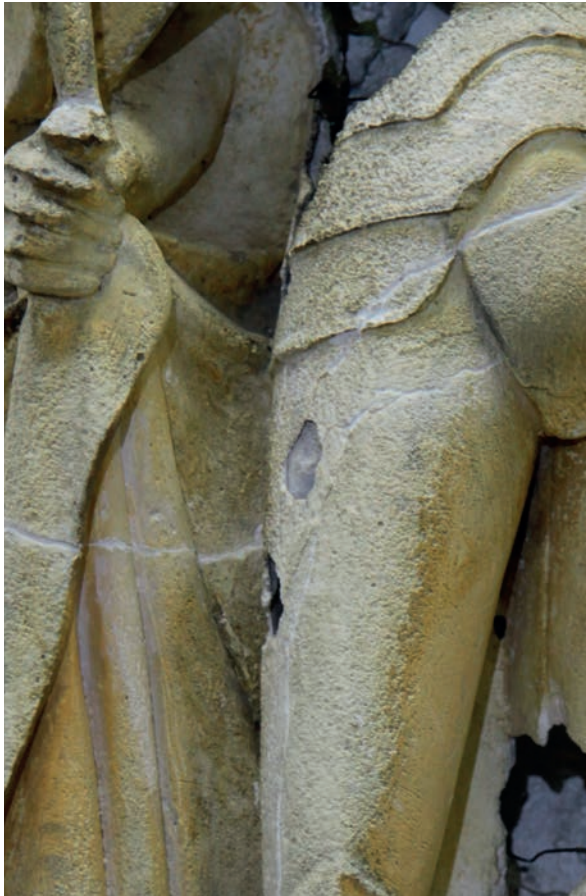
obr. 22 Referenční ploch čištěné laserem

obr. 23 Čištění laserem

obr. 24 Injektáž

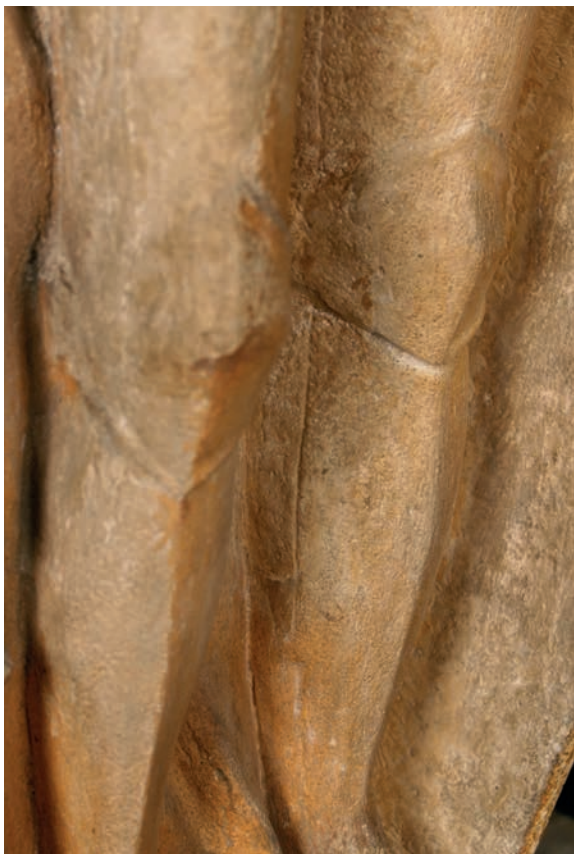

obr. 25 Stav po vyinjektování

obr. 26 Způsob plastických retuší otvorů

obr. 27 Detail po barevné retuši

obr. 28 Konsolidace barevných vrstev

obr. 29 Odlávání atributů

obr. 30 Formování originálu

obr. 31 Formování originálu

obr. 32 Odformování originálu

obr. 33 Rozebraná forma

obr. 34 Sádřový odlitek s vrstvou šelaku

obr. 35 V průběhu tvarové rekonstrukce

obr. 36 Tvarová rekonstrukce

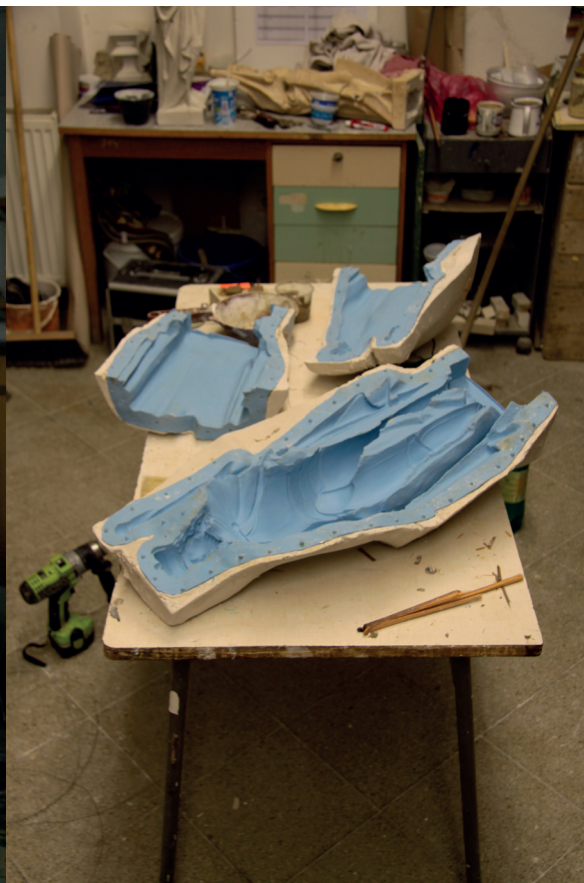

obr. 37 Faksimile po tvarové rekonstrukci

obr. 38 Domodelovaná faksimile a originální plastika

obr. 39 Rozebraná forma

obr. 40 Vibrování prvního dílu

obr. 41 Lití směsi románského cementu s kamenivem

obr. 42 Vibrování celku

obr. 43 Zakrytí po dobu 12ti hodin

obr. 44 Odformování

obr. 45 Odformování

obr. 46 Plastické retuše po vyndání z formy

obr. 47 Pozvolné vytvrzení materiálu ve vlhkém prostředí

obr. 49 Zkoušky barevnosti v průběhu tvrdnutí, rozdíl 1 hodina od odformování

obr. 48 Originál, domodelovaná faksimile, sádrový odlitek, kopie z románského cementu

obr. 50 Před restaurováním, zepředu

obr. 51 Po restaurování, zepředu

obr. 52 Před restaurováním, detail

obr. 53 Po restaurování, detail

obr. 54 Před resturováním, detail

obr. 55 Po restaurování, detail

obr. 56 Před resturováním, detail

obr. 57 Po restaurování, detail

obr. 58 Po restaurování, zepředu

obr. 59 Po restaurování, zezadu

obr. 60 Finální odlitek z románského cementu, zepředu

obr. 61 Finální odlitek z románského cementu, zezadu

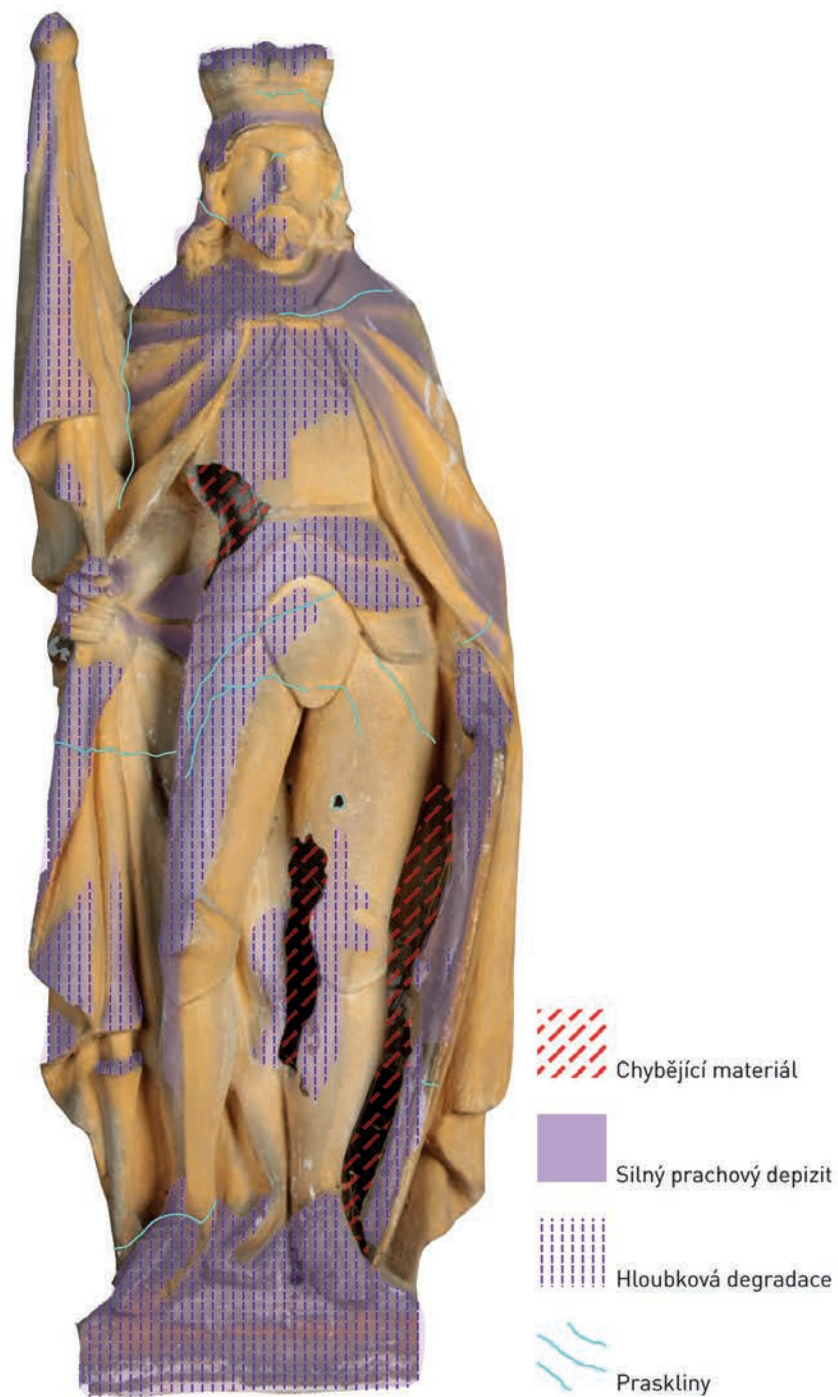
obr. 62 Finální odlitek po osazení

obr. 63 Po osazení

9. GRAFICKÁ PŘÍLOHA

9.1. grafická příloha č.1

obr. 64 Zákres poškození, předeek

obr. 65 Zákres poškození, pravá

obr. 66 Zákres poškození, zadek

obr. 67 Zákres poškození, levá

10. PŘÍLOHY

10.1. Příloha č.1

87100 Cyclododecane (C₁₂H₂₄), sealing wax

The use of Cyclododecane as a temporary Consolidant

Renée Stein and Jocelyn Kimmel, Sherman Fairchild Center for Objects Conservation, The Cloisters. Cyclododecane is a cyclic hydrocarbon solid, consisting of large translucent white crystals with a waxy texture. Cyclododecane is readily soluble in nonpolar and aromatic solvents, and is poorly soluble in polar solvents. It is insoluble in water and therefore exhibits strong hydrophobicity. Cyclododecane is solid at room temperature, with a melting point of about 65°C. With continued exposure to air, the solid will completely disappear through sublimation (passing from solid to gas without forming a liquid phase).

Use

Cyclododecane has been widely used in Germany as a temporary treatment for weak or friable materials, including textiles, paintings, and stone. It has been used as a facing adhesive, release agent, and consolidant for paint. Its use has facilitated the excavation of archeological materials, the removal of mold-making compounds, the cleaning of medieval stained glass, and the general treatment of wall plasters. It has been used to temporarily stabilize paintings and objects in preparation for handling and transport. The hydrophobic solid has been applied as a barrier layer or stop-out over water-sensitive design materials to protect them during aqueous cleaning. It has been tested in the cleaning of soiled glue-bound paint layers, protecting them during subsequent cleaning with a moderately-polar solvent.

Application

- Cyclododecane can be applied as a melted solid, using a brush, heated spatula, or hot-glue gun.
- It may be dissolved in a non-polar or aromatic solvent and applied as a saturated solution. The solution can be painted or sprayed onto the surface, or it may be injected with a syringe.
- The choice of delivery method should be guided by the condition of the substrate, desired effects of coating and penetration, as well as the toxicity, volatility, and migration of solvents.
- Sublimation can be delayed by sealing the object in an air-tight environment or by covering the object with plastic. Conversely, sublimation can be hastened by increasing direct or indirect ventilation and/or temperature.

Working properties and practical notes

- Melted cyclododecane forms a thick opaque coating, which cools on the surface of the object without appreciable penetration, unless the object is heated before coating. The molten cyclododecane hardens quickly, so brushing time is limited.
- The concentration of saturated solutions varies with individual solvents, thus the amount of consolidant delivered by a given volume of saturated solution will vary with solvent choice. We found that a saturated solution of cyclododecane in Shellsol 71 is ~83% wt./ wt., while a solution in hexanes is ~135% wt./ wt..
- Saturated solvent solutions are very mobile and easily applied by brush. Spray and injection application are options, but fast-evaporating solvents may result in clogged needles and nozzles.
- No tidelines are formed.
- The size and pattern of cyclododecane crystals formed on the object's surface as the solvent evaporates appear to vary with the solvent choice. Slower evaporating solvents encourage the formation of longer needle-like crystals with a more open lattice network.
- Current research in Germany examines the crystallization of cyclododecane within pore structures.
- Sublimation time appears to be affected by both substrate porosity and delivery method. It is not yet known how much time is required for cyclododecane to leave the substrate.
- Direct heat from a hot air gun will force sublimation.

Reference: G. Hilby "Das Flüchtige Bindemittel Cyclododecan", Restauro, 2 (1997) 96-103.

Cyclododecane is a volatile, reversible sealing wax.

Cyclododecane may be melted or dissolved in suitable solvents and applied onto or into the pre-warmed surface.

Examples of applications are:

- Protection during transportation (cyclododecane may be melted and applied thickly)
- Cleaning of water-sensitive surfaces or partial cleaning, etc.

Cyclododecane may be solved in solvents such as iso-octane or naphas with low boiling points (e.g. 60 - 90°C).

Cyclododecane is being considered non-toxic.

Melting point:	58 - 61°C
Boiling point:	243°C
Flash point:	98°C
Ignition temperature:	265°C
Vapor pressure:	(20°C) approx. 0.1 hPa

10.2. Příloha č.2

Chemicko-technologický průzkum

sádrový odlitek sv. Václava

Zadavatel průzkumu:

Ateliér restaurování kamene a souvisejících materiálů, Fakulta restaurování, Univerzita Pardubice

Objekt, lokalizace objektu, materiál:

Dolní Dobřejov, sádrový odlitek sv. Václava

Zadání průzkumu:

Počet dodaných vzorků: 3

Vzorky byly dodány za účelem materiálového průzkumu a průzkumu stratigrafie povrchových úprav.

Tab. 1: Přehled vzorků, označení, popis a zadání.

Číslo	Lokalizace, popis od zadavatele	Požadované stanovení
6970A	VZ 1, odběr vzorku materiálu s barevnou povrchovou úpravou, záda - vrch	stratigrafie povrchových úprav
6970B	VZ 2, odběr barevné povrchové úpravy, sokl – zadní část	stratigrafie povrchových úprav, materiálový průzkum
	barevná vrstva pro určení pojiva, podstavec	pojivo

Metodika průzkumu:

Stratigrafie povrchových úprav

Studium povrchových úprav bylo provedeno pomocí **optického mikroskopu** OPTIPHOT2-POL (Nikon) v dopadajícím viditelném, UV a modrém světle na připravených nábrusech. Pro mikroskopické pozorování byly vybrané části vzorků zality do dentální pryskyřice Spofacryl. Po vytvrzení pryskyřice byly vybroušeny příčné řezy vzorků. Jako imerzní kapalina byla při pozorování použita demineralizovaná voda. Nábrusy byly fotograficky zdokumentovány digitálním fotoaparátem Canon 1000D.

Identifikace pigmentů a anorganických pojiv

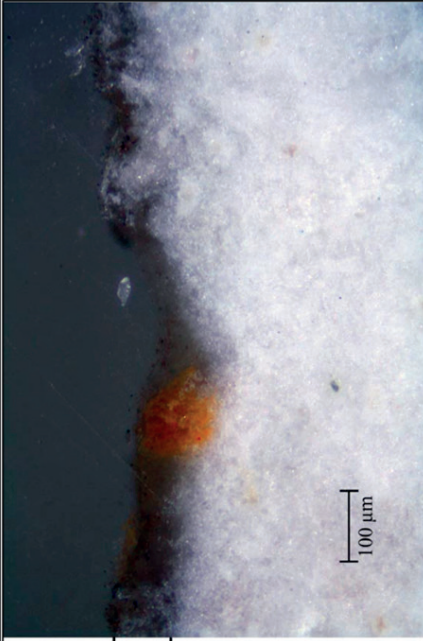
Identifikace anorganických látek byla provedena na základě určení prvkového složení vrstev pomocí **rastrovací elektronové mikroskopie s energiově disperzním analyzátozem** (REM-EDS), zároveň byla pozorována výstavba povrchových úprav. K tomuto účelu byl využit elektronový mikroskop Mira 3 LMU firmy Tescan s analyzátozem Bruker Quantax 200. Pro měření byly použity nábrusy připravené pro optickou mikroskopii. Před měřením byly vzorky opatřeny vrstvou uhlíku.

Identifikace organických látek

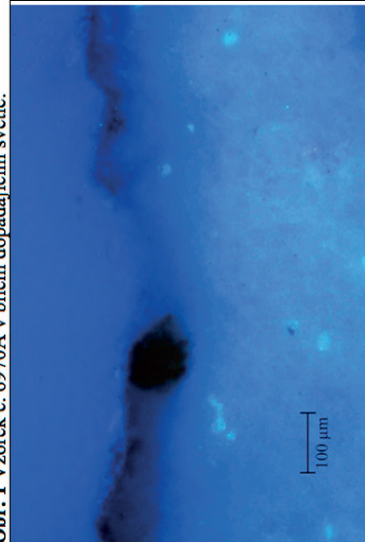
K určení organických pojiv byla použita metoda **infračervené spektroskopie** za pomoci spektrofotometru s Fourierovou transformací (FTIR) Nicolet 380 technikou ATR. Měření bylo provedeno na odparku z výluhu vzorku ve chloroformu a acetonu.

Výsledky materiálového průzkumu:

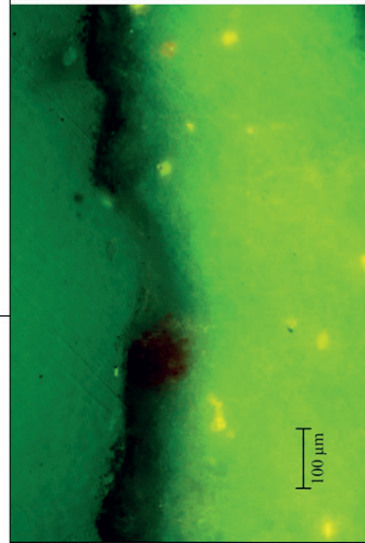
Vzorek 6970A (Vz1) - záda

2?		Číslo vrstvy	Popis
1 +		1	šedo-okrová vrstva, na povrchu nečistoty, pravděpodobně přítomen fragment oranžové vrstvy (2?)
0 +		0	nosný materiál – sádra

Obr. 1 Vzorek č. 6970A v bílém dopadajícím světle.

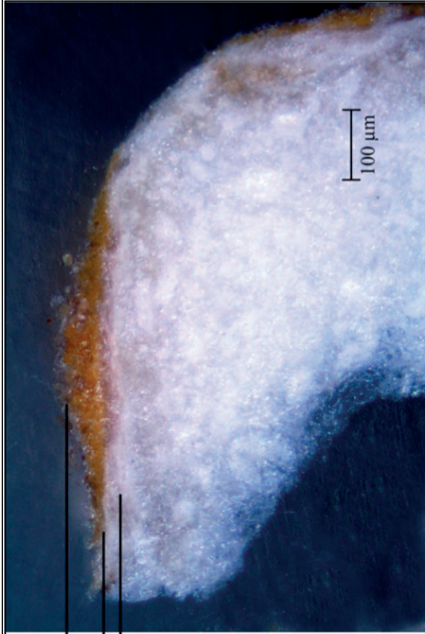

Obr. 2 Po excitaci UV světlem.

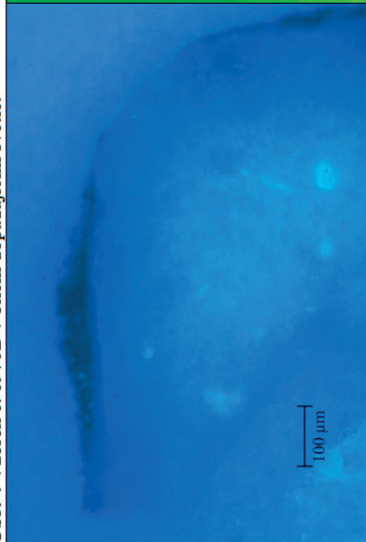

Obr. 3 Po excitaci modrým světlem.

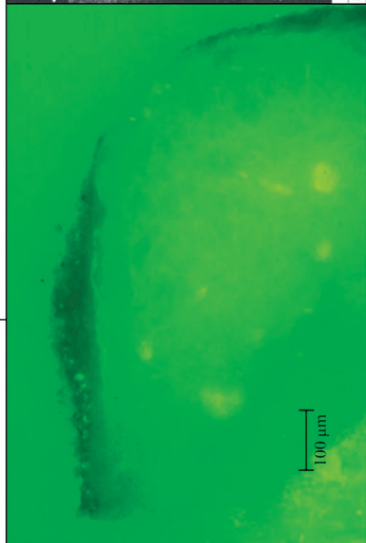
Vzorek 6970B (Vz2) - podstavec

2 +					
1 +					
0 +					
					
Číslo vrstvy	Popis	REM-EDS			
2	žluto-okrová	Ba, S, Ca (Fe, Si, Al) pigmenty na bázi oxidů železa (okry), barytová běloba			
1	bílá vrstva, patrně podklad	S, Ca (Si) síran vápenatý			
0	nosný materiál	S, Ca (Si) sádra, nelze vyloučit malé množství uhlíkatanu vápenatého, povrch patrně napuštěn organickou látkou (UV fluorescence)			

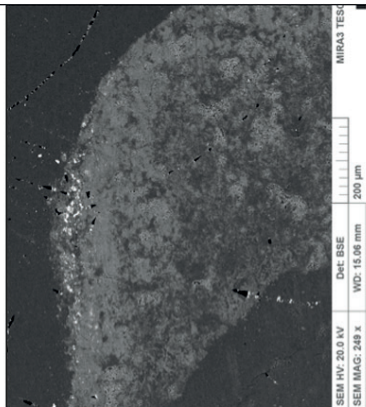
Obr. 4 Vzorek č. 6970B v bílém dopadajícím světle.

Obr. 5 Po excitaci UV světlem.

Obr. 6 Po excitaci modrým světlem.

Obr. 7 Snímek z elektronového mikroskopu.

Závěr:

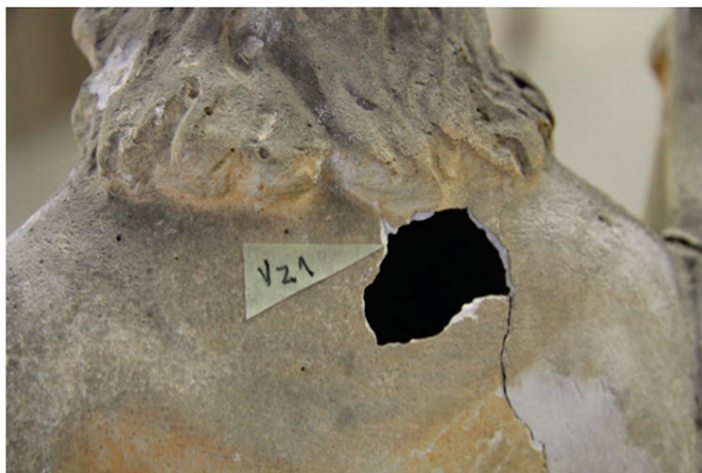
Materiálovému průzkumu a průzkumu stratigrafie povrchových úprav byly podrobeny vzorky odebrané ze sádrového odlitku sv. Václava.

Na nosném materiálu podstavce (sádra) byla mikroskopicky zaznamenána povrchová úprava oranžového odstínu. Oranžová povrchová úprava vzorku z podstavce (vrstva 2, vzorek 6970B) je nanášena na bílý, pravděpodobně sádrový nátěr (vrstva 1). Tato úprava (vrstva 2) je pojena organickou látkou, kterou se nepodařilo blíže specifikovat, pigmentována je okry a barytovou bělobou. V místě odběru vzorku je v povrchové vrstvě sádry přítomna organická látka, projevující se charakteristickou UV fluorescencí (Obr. 5). Odstín povrchových úprav není na odebraných vzorcích stejný. Rozdíl může být způsobem nerovnoměrným namáháním částí plastiky povětrností. Povrchová úprava šedo-okrového odstínu (vrstva 1) vzorku odebraného ze zad odlitku (6870A) je nanášena přímo na sádru.

V Litomyšli 29. 3. 2013

Ing. Petra Lesniaková, PhD.
Katedra chemické technologie Fakulty restaurování, Litomyšl
Univerzita Pardubice

Příloha – dokumentace míst odběrů vzorků:

Obr. 8 Místo odběru vzorku 6970 - Vz1, detail. Foto Aleš Hvizdal.

Obr. 9 Místo odběru vzorku Vz2, detail. Foto Aleš Hvizdal.

**UŽITÍ
FIGURÁLNÍ SOCHAŘSKÉ VÝZDOBY
HISTORIZUJÍCÍCH FASÁD**

1. ÚVOD

Cílem teoretického rozšíření je zmapování skulptivní figurální výzdoby fasád historizujícího období. Toto dosti široké téma bude hlavně zaměřeno na popisání zrodu nových zobrazovaných témat, která se od poloviny devatenáctého století začala pomalu objevovat na činžovních domech pražských. Hlavní součástí bude zmapování a fotografické zaznamenání současného stavu těchto plastik. Tento fenomén zásadně určil vzhled okrajových částí městského centra, ale značnou mírou se podepsal i na výrazu historického jádra. Těmito dosti razantními zásahy, hlavně hojně zmiňovanou asanací Josefova a částí Starého Města, si zasloužil velkou vlnu kritiky současníků a hlavně dalších generací historiků umění, architektů a umělců. Mnohé křivdy však po čase zmizí a další generace jsou schopny vidět situaci jiným pohledem. Tento pohled, kterým bude nahlíženo na toto téma, vidí stavby historismu jako zásadní a svébytnou součást města, která v současné době zasluhuje hlubší zájem a snahu o zachování těchto budov a hlavně jejich výtvarné formy i obsahu, jako odkazu doby přelomu 19. a 20. století, která je signifikantní tím, že vrcholily snahy o osamostatnění svébytného národa.

Hlavním bodem, kolem kterého se budeme pohybovat, jsou právě ony činžovní domy, které vznikly jako zcela nový druh bydlení a současně i zdroj výdělků. Možnosti staveb těchto rozměrů a této výtvarné kvality byly podřízeny, jak společenské situaci, tak z velké části i novým stavebním postupům a technologiím. Není divu, že se tento typ staveb rozšířil do takové míry, že určil vzhled většiny velkých evropských měst a tento výraz přetrval do dnešní doby.

Dalším zásadním tématem této práce jsou již zmiňované společenské aspekty, ať už finanční tak i ideové, které vedly ke vzniku nového druhu obživy pronájmem domů, ale současně i možnosti skrze výzdobu fasády vyjádřit svůj názor výtvarný, náboženský, ale hlavně pro tuto dobu dosti zásadního názoru národní. Tento zlom v možnosti vyjádřit svou národní příslušnost předznamenal vývoj celé Evropy v první polovině dvacátého století, kdy vyvrcholily boje o území a zejména jazykovou svébytnost jednotlivých národů. Neméně zajímavým je i společenský vývoj, který vedl k situaci, kdy byl pražský měšťan, hlásící se k české národnosti, schopen svobodně podnikat a následně vydělávat a zaopatřit svou rodinu. Celá tato práce je tematicky rozdělena do tří celků, které jsou spolu mnohdy úzce propojeny. První část je popisem období historismu, jak po stránce historické, tak po stránce výtvarné.

Další část bude osvětlovat urbanistický vývoj Prahy ve druhé polovině devatenáctého století. Přiblížen je hlavně vznik nových sídlištních celků, které byly tvořeny činžovními domy. V této kapitole bude i blíže vysvětlen pojem činžovní dům, jeho funkce a důvody zdobení jeho fasád. Třetí část je zobecněním a rozdělením témat zobrazovaných na fasádách s následným uvedením do souvislostí. Jednotlivá témata jsou podrobně rozebrána a dána do souvislostí historických, sociálních a výtvarných.

2. OBDOBÍ HISTORISMU

Pojem historismus se dá pojmut dvojím způsobem. V první řadě se jedná o svébytný architektonický názor, který vycházel z romantismu začátku 19. století, kdy nastal odklon od klasického a do jisté míry univerzálního klasicismu. První fází byl malebný až pitoreskní historismus vycházející z romantismu, který se zhlédl ve středověkých hrdinských příbězích šlechty, ruinách starých hradů a tvrzí. A to až do té míry, že byly vytvářeny lesní parky, do kterých byly zakomponovány nové stavby, které měly za cíl co nejvíce se přiblížit zříceninám z období středověku, hlavně gotiky. Krásným příkladem je pražský lesopark v okolí empírového sídla Cibulka, které nechal vystavět Leopold Leonhard Thun. Až do své smrti v roce 1826 nechával tento park osazovat nejrůznějšími archeologickými artefakty a také zde časem vybudoval středověkou zříceninu, romantickou poustevnu a čínský pavilon.¹ Na tomto příkladu je dobře patrný zájem soudobé šlechty, která měla možnost cestovat po celém světě a z těchto cest si přivážela nejrůznější předměty, které dávala na odiv. Zároveň obdivovala krásu místní architektury z dob minulých. Jen těžko se však dá dohledat přesný důvod jejich zájmu, jestli to náhodou nebylo jen kopírování trendu, který přišel z Německa a Anglie nebo jestli šlo o čistý sentiment ke starým hrdinským časům středověkých šlechticů.

obr. 68 Kostel Sv. Cyrila a Metoděje v Karlíně

Z tohoto období se dostáváme do doby, kdy po vzoru francouzské revoluce se po celé Evropě rozhodovalo o územní svrchovanosti národů. V českých zemích to vyústilo ve snahu odtrhnout se od rakouské monarchie. Důležitou roli v těchto chvílích sehrály archeologické nálezy a jiné důkazy z minulosti, které potvrzovaly historický doklad o osídlení tohoto území prvními Čechy. Zde se dostáváme k rozdílu mezi první romantickou a druhou přísnou fází historismu. V této fázi už nápodoba není čistě nahodilá, ale už se zde řeší přesné tvarosloví a doslovně se kopíruje historický styl. Zde se dá hovořit o historickém realismu. Krásným příkladem je kostel slovanských věrozvěstů sv. Cyrila a Metoděje v pražském Karlíně stavěný v letech 1854 - 1863. Bylo otázkou, v jakém stylu by

¹ [http://cs.wikipedia.org/wiki/Cibulka_\(Koš%C3%ADře\)](http://cs.wikipedia.org/wiki/Cibulka_(Koš%C3%ADře))

měl být postaven. V prvním návrhu od Josefa Krannerera byl chrám ve stylu gotickém, ten však nebylo možno z finančních důvodů postavit pro jeho náročnost, ale byl zde i druhý důvod, a to otázka slohová. Posléze bylo rozhodnuto vystavět tento chrám ve stylu byzantském (novorománském), který odkazoval k prvním stavbám na českém území postavených v době života obou věrozvěstů.²

Dostáváme se k dosti zásadní otázce této doby a to k obnově architektonických památek středověku, které se za dob renesance a baroka zásadním způsobem přestavovaly a dostavovaly v pozdějším slohovém tvarosloví. V polovině 19. století přichází ke slovu generace, která uznává jen čistotu slohu a neakceptuje pozdější zásahy vytvořené v jiném slohovém období. Tento trend přišel z Francie a je označován názvem „purismus“. Hlavním představitelem byl Francouz E. Emmanuel Viollet-le-Duc, jehož názory padly v Čechách na úrodnou půdu. Byl teoretikem obnovy památek, ale také je za ním mnoho autorských úprav, jako například město Carcassone (1843 - 1879), hrad Pierrefonds (1858 - 1870) a rozsáhlé úpravy v Avignonu.³ Jeho následovníkem v českém prostředí byl architekt Josef Mocker, který zásadním způsobem přetvořil podle svého přesvědčení mnoho pražských i mimopražských staveb z období gotiky, za což se mu dostalo pohrdání ze strany mladší generace historiků a architektů, ostatně podobně jako celému historizujícímu slohu. Jeho jednou z hlavních zásluh ovšem byla dostavba chrámu sv. Víta na Pražském hradě, která sehrála významnou roli v dobách národního uvědomění. Na plánech obnovy a dostavby katedrály vidíme dva rozdílné přístupy, hlavně na v základu gotické, ale v renesanci dostavené dominantní věži. Mocker a Krannerer ve svých plánech prosazovali nahrazení renesanční bání novotvarem respektující gotické tvarosloví.

Na druhé straně zde byl pozdější návrh Kamila Hilberta, který považoval za vhodné bání ponechat. Nakonec vyhrál Hilbertův návrh, díky kterému se dostáváme k poslední fázi historizujícího období.⁴ Tím byl eklektismus, jehož název vychází z řeckého eklegein – vybírat, volit. Tento velmi specifický projev byl mnohokrát odsouzen pro své propojování stylů bez sebemenší výtvarné invence. Dnes je však jasné, že právě skládání nesourodého a propojování nepropojitelného je jedním z jedinečných půvabů leckterých měst, například Prahy, která se také díky tomu stala světovým unikátem. Je dosti odvážné tvrdit, že eklektismus byla slepá ulička, když novogotice tak sluší spojení se secesními a renesančními zdobnými prvky. Eklektismus byl přechodným můstkem jakým byl manýrismus a stejně tak bizarním a svým způsobem krásným údobím, kde bylo možné svobodně spojovat zdánlivě nesourodé prvky.

Na začátku bylo napsáno, že historismus se dá pojmout dvojím způsobem. Další větví oproti této linii formální je linie ideová, která začíná již na počátku národního obrození, jak ho známe z literatury a její začátek končí až vznikem první samostatné československé republiky, kde je stále patrné hledání a zalíbení

2 KAŠE J., BOROVIČKA M., KUČERA J. P., BĚLINA P.; Velké dějiny zemí Koruny české XII.a, Paseka, Praha 2012, s. 577

3 KAŠE J., BOROVIČKA M., KUČERA J. P., BĚLINA P.; Velké dějiny zemí Koruny české XII.a, Paseka, Praha 2012, s. 592

4 KAŠE J., BOROVIČKA M., KUČERA J. P., BĚLINA P.; Velké dějiny zemí Koruny české XII.a, Paseka, Praha 2012, s. 590

v historii. Jedná se zde hlavně o stále přetrvávající pátrání po kořenech českého národa. Tyto cesty se však velmi často protínají a jdou spolu ruku v ruce v průběhu devatenáctého a začátkem dvacátého století.

3. HISTORIZUJÍCÍ SLOHY

Jak již bylo napsáno, je období historismu obdobím obdivu, bádání a velké píce při objevování a následné tvorbě, která je mnoha lidmi odsuzována jako čisté kopírování bez jakékoliv invence. Tento okruh lidí pojmenoval toto období pejorativním názvem pseudoslohy (pseudos, řecky lež).⁵ Spíše než lží, či obelháváním, by se toto slohové období dalo vystihnout slovem hledání. Je samozřejmostí, že kdyby secese přišla o pár desítek let dříve, tak by to nikomu nevadilo, ale k této změně nebyly dostatečné společenské podmínky. Evropa se spíše snažila vyrovnat se s minulostí a těžit z ní, než ji překračovat.⁶ Proto v této práci budeme příznačně tuto dobu označovat názvem novoslohy, novogotika, novorenesance atd. Třetím názvem, pod kterým můžeme nalézt toto výtvarné směřování, je pojem neoslohy, ale tímto se dostáváme do širšího měřítka celé Evropy, ale my zůstaneme v Praze, hlavním městě zemí koruny české.

Zde by bylo příhodno přesně vymezit časové rozmezí. Jako u všech slohových období je i zde velmi komplikované přesně určit vznik a konec, a asi to ani není zas tak potřebné. Dá se však vysledovat vrcholné období, což bylo rozmezí mezi lety 1850 a 1890.⁷ My se ovšem budeme nejvíce věnovat přelomu století, kdy se vrchol odehrával v nově vznikajících pražských čtvrtích a nejenom tam, ale přímo i v historickém centru města.

Důležitou částí této práce je vysledování funkcí a důvodů, které ovlivňovaly stavitele pro výběr právě onoho novoslohu, ve kterém si nechal svůj dům vystavět a hlavně vyzdobit. Je zvláštností, že tyto slohy se vracely ve stejném pořadí, které známe z historie. Výjimkou však je období novorománského slohu, které se objevilo až v průběhu doby fungování novogotického stylu. Posléze následoval styl novorenesanční a po něm styl novobarokní a vše uzavírá sloh eklektický. Nutno říci že toto pravidlo nebylo úplně striktní, ale k tomu se dostaneme v další části této práce.

5 KAŠE J., BOROVIČKA M., KUČERA J. P., BĚLINA P.; Velké dějiny zemí Koruny české XII.a, Paseka, Praha 2012, s. 576

6 KAŠE J., BOROVIČKA M., KUČERA J. P., BĚLINA P.; Velké dějiny zemí Koruny české XII.a, Paseka, Praha 2012, s. 575

7 KAŠE J., BOROVIČKA M., KUČERA J. P., BĚLINA P.; Velké dějiny zemí Koruny české XII.a, Paseka, Praha 2012, s. 576

3.1. Novorománský sloh

Jak již bylo zmíněno, styl novorománský vychází ze slohu, v 19. století, nazývaného slohem byzantským,⁸ který dnes známe pod pojmem románský sloh. Tento architektonický a ornamentální kánon je možno vidět u mnoha staveb, ale není tak časté ho vidět v čisté podobě, obzvláště ne u činžovních domů. Avšak své místo si našel u staveb církevních, které často poukazovaly na dobu Byzance a na příchod křesťanské víry na území Čech a Moravy. Příkladem může posloužit již zmíněná bazilika sv. Cyrila a Metoděje v Karlíně. A nebyl to jediný důvod proč byly stavby prováděny v tomto stylu. Tím dalším důvodem byl návrat do bájných dob, kdy přicházeli první Slované a začali postupně osidlovat první místa dnešních Čech a Moravy. Tímto se však tento středověký styl dostal spíše na obrazy vlasteneckých malířů z druhé poloviny 19. století, kteří je komponovali do svých výjevů o prvních Slovanech.

obr. 69 Nástěnná malba na štítě domu v Kodaňské č. p. 537

Velmi často se objevuje i u synagog, kde je mnohdy doplněn, nebo spíše by se dalo říci propojen s orientálními prvky, které odkazují ke starozákonnímu blízkému východu. Krásným příkladem je Libeňská synagoga, která má bazilikální charakter se segmentovými okny. Byla postavena poblíž starší synagogy, kterou poničila povodeň roku 1845 a posléze musela být zbourána. Místo ní byla postavena nová, která byla dostavěna roku 1862.⁹ Libeň se stala útočištěm Židů hlavně v době, kdy je nechala svým výnosem Marie Terezie roku 1744 vystěhovat ze Starého Města.¹⁰ Sdružená okna tak typická pro románské období jsou často součástí rizalitů nebo lodžii eklektických fasád činžovních domů ve spojení s prvky gotickými.

Asi hlavním důvodem ne tak hojně obliby novorománského slohu u fasád činžovních domů jsou jeho proporce, které nevyhovovaly stavebníkům. Se stejným případem se setkáme i u slohu novogotického. Není důvod si však myslet, že byl díky tomu neoblíbený, jen svými rozměry a estetikou splňoval požadavky spíše u staveb sakrálního typu.

⁸ KAŠE J., BOROVIČKA M., KUČERA J. P., BĚLINA P.; Velké dějiny zemí Koruny české XII.a, Paseka, Praha 2012, s. 579

⁹ <http://www.praha8.cz/Nova-synagoga-v-Libni.html>

¹⁰ http://cs.wikipedia.org/wiki/Židé_v_Česku

3.2. Novogotický sloh

Styl novogotický se rozšířil po celé Evropě stejně jako jeho středověký předobraz. Zasloužil se o to hlavně velký zdroj ze kterého bylo možno donekonečna čerpat. Tato móda se rozšířila z Anglie kde svou roli sehrála tzv. Tudorovská gotika,¹¹ ve které byla stavěla a zdobena honosná sídla místní šlechty. V českém kontextu je také dosti zásadní romantická inspirace ruinami a zříceninami gotických hradů, které si tak oblíbila šlechta na začátku 19. století. Z tohoto vývoje přirozeně vzniká potřeba studia tvarosloví, které se bylo nutno opět naučit, aby bylo možno v rámci puristických koncepcí obnovy památek dotvořit nejen částečně zachovalé sakrální památky. Této zkušenosti bylo záhodno využít i u novostaveb, které odkazovaly, nebo alespoň měly jakousi spojitost s tímto středověkým stylem. Po celých Čechách bylo potřeba stavět nové stavby, ať už šlo o svatostánky, radnice, úřednické budovy, ale i budovy nájemní nebo-li činžovní. Radnice byly mnohdy chápány jako symbol privilegií cechovního měšťanstva¹² a k tomu byly od dob reforem Josefa II. zapotřebí i budovy úřední. Jako příklad můžeme zmínit, při náletu na konci druhé světové války vybombardovanou a v této době již nestojící staroměstskou radnici.

U novogotických staveb byl však podobný problém jako u slohu novorománského a tím byly dispozice budov. Proto se později stavitelé raději přikláněli k návrhům ve stylu novorenesančním. Dosti zásadním důvodem pro odmítavý postoj byla také stále více eskalující národní otázka a sloh gotický byl vryt do paměti jako sloh, který přišel z Německa a tak je po Praze možno vidět pár nájemních novogotických domů, často zdobených ornamenty z dubového listí, které byly vystavěny sice pražskými měšťany, ale hlásícími se k německé národnosti.

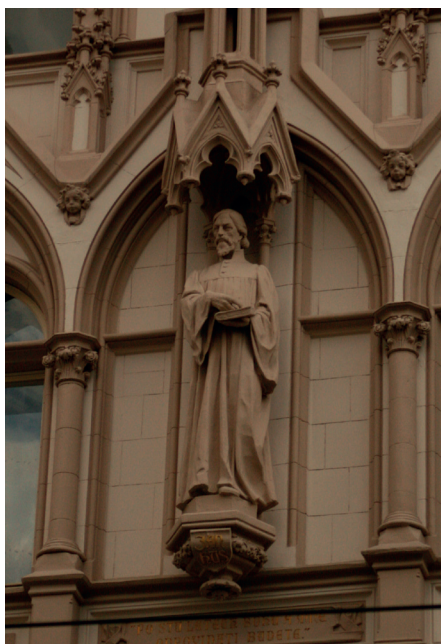
obr. 70 Dva medvědi, č. p. 227

Takovýmto typem budovy je dům na Masarykově nábřeží **č. p. 227** v Praze kde jsou plastiky medvědů držící žaludy, jako zakončení nárožních žeber. Po Praze je však několik fasád, které jsou sice zdobené gotickým dekorem, ale hned prvním pohledem je jasné, že socha sv. Václava nebo sv. Ludmily značí české

¹¹ KAŠE J., BOROVIČKA M., KUČERA J. P., BĚLINA P.; Velké dějiny zemí Koruny české XII.a, Paseka, Praha 2012, s. 596

¹² KAŠE J., BOROVIČKA M., KUČERA J. P., BĚLINA P.; Velké dějiny zemí Koruny české XII.a, Paseka, Praha 2012, s. 577

národní uvědomění člověka nebo spolku, který tuto stavbu nechal postavit. Stejně tak je možno nalézt městské stavby ve slohu gotickém, patřící církvi českobratrské evangelické, které mají na fasádě plastiku mistra Jana Husa nebo

obr. 71 Mistr Jan Hus, č. p. 1384

Petra Chelčického. Ukázkou může být dům v Korunní ulici č. p.1384, který má v oknech druhého podlaží mezi sdruženými okny Husovu sochu. Nejzásadnějším

obr. 72 Kostel Sv. Ludmily na Královských Vinohradech

propojením těchto národních a církevních vlivů je **kostel sv. Ludmily** na vinohradském Náměstí Míru kostel, který je centrem celé této nově vzniklé čtvrti. Jedná se o oslavu českého národa, kterou Josef Mocker prokázal své nepopíratelné kvality architekta perfektně znalého gotického tvarosloví. Chrám je vystavěn jako trojlodní bazilika s příčnou lodí ve tvaru kříže. O výzdobu se zde postarali sochaři Josef Václav Myslbek, Antonín Procházka nebo malíři Josef Čapek či František Ženíšek.¹³ Unikátním počinem je i Zemská porodnice v Praze navržená Josefem Hlávkou, který je však znám spíše realizacemi ve slohu novorenesančním. Jedná se o komplex budov inspirovaný cihlovými budo-

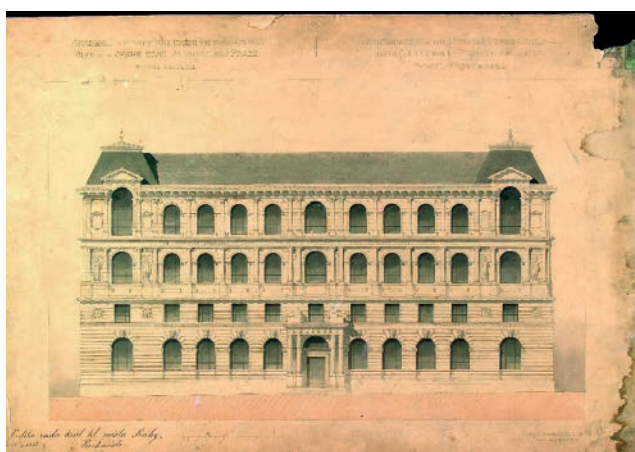
¹³ [http://cs.wikipedia.org/wiki/Kostel_svaté_Ludmily_\(Vinohrady\)](http://cs.wikipedia.org/wiki/Kostel_svaté_Ludmily_(Vinohrady))

vami průmyslových měst v Anglii za vlády královny Viktorie.

3.3. Novorenesance

Základním předpokladem znovuoživení renesančního kánonu ve velkých městech celé Evropy byla stále více se rozmáhající národní myšlenka. Novorenesanční sloh plnil úlohu univerzálního národního slohu, tím si i zasloužil označení „národní klasika“.¹⁴ Čeští stavové hledající národní identitu neuznávali „německou“ gotiku a proto se jim hodil sloh renesanční, díky své roli v historii českých zemích, kterou sehrál v, pro Čechy dobré a svobodné, době před bitvou na Bílé hoře. Zásadní roli v tomto rozhodování sehrálo sgrafito, které díky netradičním ornamentům a dosavadní malé znalosti ornamentiky italské a řecké, bylo považováno ve svých jistých formách za výplod české tvořivosti. Je však pravdou že ono české sgrafito má svůj jedinečný výraz, ale je nad slunce jasné, že i návrhy byly povětšinou vytvářeny Italy působícími na českém území. Touto technikou bylo možno zobrazit mnohé alegorie z hrdinské minulosti národa českého, jejich slavných panovníků. Renesanční forma se ovšem zalíbila i v sochařství a to vedlo k neuvěřitelnému vzestupu tohoto, na začátku devatenáctého století, skomírajícího řemesla. Ke konci 19. století proto vzniká v Praze mnoho zásadních budov společenského života v novorenesančním slohu. Nejzárnějším příkladem je zlatá kaplička na břehu Vltavy. Národní divadlo se stalo ikonou národního vzestupu a vrcholem těchto snah. Budova navržená architekty Josefem Zítkem a Josefem Schulzem, kteří se nechali inspirovat perlou zaalpské renesance, na protějším břehu ležícím, letohrádkem královny Anny je krásnou ukázkou vrcholu českého sochařského a malířského umění té doby. Oproti předchozím novoslohům se novorenesance ujala díky svým dimenzím vhodným pro potřeby soudobého člověka a společenských událostí. Dalšími

obr. 73 Návrh Uměleckoprůmyslové školy

zásadními postavenými budovami byly např. **Uměleckoprůmyslová škola** a muzeum, Národní museum a, na svou dobu velmi pokrokové multikulturní centrum, Rudolfinum. K Rudolfinu se však váže příběh o rozporech mezi českými

14 KAŠE J., BOROVIČKA M., KUČERA J. P., BĚLINA P.; Velké dějiny zemí Koruny české XII.a, Paseka, Praha 2012, s. 602

a německými umělci. Konflikt vznikl při zadávání výtvarných prací, kdy byli vybráni vídenští umělci, a následně vznikl spor s některými českými umělci, kteří dostali také nabídku práce, ti se však rozhodli odřici nabídku právě z důvodu účasti umělců rakouské národnosti.¹⁵

obr. 74 Kostel Sv. Václava na Smíchově

Příkladem sakrální stavby tohoto stylu je kostel zasvěcený českému patronu **sv. Václavovi na Smíchově**, který byl postaven podle návrhu Antonína Viktora Barvitia v letech 1881 – 1885. Jedná se o trojlodní baziliku s exteriérem podle vzoru vrcholné florentské renesance. Signifikantní tendencí této doby je i rozdílné stylové řešení interiéru a exteriéru, které je zde patrné na interiéru pojatém ve stylu starokřesťanské baziliky oproti novorenesančně tvořené výzdobě vnějšku.¹⁶ Zde se opět setkáváme, jako u kostela sv. Cyrila a Metoděje v Karlíně, se zvolením dekorace čistě podle dobového stylu, ve kterém žila osobnost, které byla budova zasvěcena. Když se dostaneme zpět k činžovním domům, tak zde můžeme vysledovat mnoho témat zobrazovaných na fasádách, od alegorií přes panovníky konče, u architektů a umělců dřívějších, ale i současných. Dokladem obdivu současníků a vlastenců v oboru literatury je nájemní dům na pražské Letné, který má na sobě ve fresce vypsáno a ilustrováno dílo spisovatele Svatopluka Čecha. Jedná se o dům z roku 1904, na jehož fasádě, nad okny prvního podlaží, jsou vyobrazeny výjevy ze dvou Čechových vlasteneckých děl s husitskou tematikou, a to Husita na Baltu a Roháč na Sioně. Není náhodou, že se nachází právě v ulici Čechova s č. p. 224 a nad hlavním vchodem je nápis U lipové ratolesti. Obdiv kosmopolitní buržoazie k novorenesančním stavbám se dá také vysvětlit odkazem k silnému postavení měšťanstva v renesanční Itálii.¹⁷

¹⁵ PRAHL Roman a ŠÁMAL Petr; Umění jako dekorace a symbol, Gallery, 2012, str. 16 a 17.

¹⁶ KAŠE J., BOROVIČKA M., KUČERA J. P., BĚLINA P.; Velké dějiny zemí Koruny české XII.a, Paseka, Praha 2012, s. 613

¹⁷ KAŠE J., BOROVIČKA M., KUČERA J. P., BĚLINA P.; Velké dějiny zemí Koruny české XII.a, Paseka, Praha 2012, s. 602

3.4. Novobaroko

Hlavní příčinou zdráhavosti se použití architektury a ornamentálního stylu vycházejícího z období baroka byla stále palčivá ukřivděnost národa živořícího od Bílé Hory v područí habsburského Rakouska. Vzpomínky na období, kdy baroko zosobňovalo cenzuru a náboženskou nesvobodu ze strany katolické církve, která zaplavila Prahu monumentálními barokními stavbami, přidávala na neoblíbenost tohoto, tak často v Praze, viděného slohu.¹⁸ Byl zde však i jiný názor, a tím byl pohled na Prahu, která byla právě z velké části barokní, a podle mnohých, by se v této formě měla dále rozšiřovat. Novobarokní sloh se hlavně ujal u nájemných domů, kdy se volilo mnoho barokních motivů spíše pro jejich estetické kvality a mnohdy překypělou zdobnost, čímž se zvedala cena nemovitosti a potažmo i nájmu. Ovšem nic není černobílé, a proto se dají nalézt novobarokní fasády například s českým patronem sv. Václavem jako například ve

obr. 75 Sv. Václav v nice, č. p. 238

Vinohradské ulici **č. p. 238**. Jedná se o nádhernou ukázkou řemeslné dokonalosti sochařů doby přelomu 19. a 20. století. Další stavbou která stojí za zmínku je tzv. Strakova akademie z let 1893 – 1895 od architekta Václava Rozštlapila,¹⁹ která navazovala na barokní ráz Malé Strany a jež svou monumentalitou dotváří toto historické panorama. Styl vycházející z barokních vzorů se objevil zrovna při stavební vlně, kdy se budovala celá nová území za zbořenými hradbami, kterými byly Královské Vinohrady, posléze jejich část Žižkov, Vršovice a Karlín. S takovýmto množstvím nových staveb však zároveň rostla i kolísající kvalita jejich výtvarné a řemeslné kvality.

Součástí tohoto období byl i odklon od puristické obnovy budov. Nová generace památkářů se zasazovala o to, aby zbytky asanovaných původních domů byly použity v novostavbách, a tím se částečně zachovala paměť místa, která

¹⁸ KAŠE J., BOROVIČKA M., KUČERA J. P., BĚLINA P.; Velké dějiny země Koruny české XII.a, Paseka, Praha 2012, s. 620

¹⁹ KAŠE J., BOROVIČKA M., KUČERA J. P., BĚLINA P.; Velké dějiny země Koruny české XII.a, Paseka, Praha 2012, s. 624

musela ustoupit nezadržitelné potřebě nového a většího.

Toto přemnožení architektury vycházející z „habsburského“ baroka však utvrdilo mladé modernisty v názoru, že je potřeba ukončit tuto dlouhou dobu trvající období kopírování a je na čase přijít s něčím novým a neotřelým. Netrvalo dlouho a z Vídně přišel svěží vítr v podobě secese, která i přes svojí proklamovanou progresi, dále stavěla na tvarech novobarokní architektury. Zde je však nutno říci, že zdobnost fasád je přeci jen zdobností lidovou, a tak se není čemu divit, že pro svoje rozšíření využil moderní secesní proud staré osvědčené barokní tvarosloví. Tímto se dostáváme k poslední fázi období, které se vzhledlo v nápodobě slohů minulých a tím byla částečně slepá, ale o to zajímavější, cesta eklektismu.

3.5. Eklektismus

Chronologicky poslední fází období historismu je právě eklektická architektura a její dekorace. Jedná se o sloh vycházející ze všech, do té doby známých, ale i vznikajících slohů a stylů. Není to ovšem poprvé, kdy se všechny inspirační zdroje vyčerpaly a není cesty dále. Jediné co zbývá je vše propojit se vším, zkombinovat do té doby nezkombinované a čekat, na to, co přijde dále. Jsou tu jasně vysledovatelné analogie s obdobím manýrismu. Na manýrismus je možno se dívat jako na dozvuk renesance, ale dá se na něj nahlížet i jako na začátek baroka okořeněný bizarnostmi a dekadencí. Eklektismus je v podání architektů činžovních domů umírněnější, ale bizarností je možno spatřit také dost, zvláště

obr. 76 Kočka na atice, Kozí č. p. 914

v kombinacích gotických prvků s nově zrozenou secesí. Jak bylo napsáno u slohu novobarokního, o převládajícím dobovém názoru, že se jedná o sloh ryze pražský a měla by se v něm dostavět většina nových budov a doplnit tím tak onen barokní ráz Prahy, tak podobně na tom je také eklektismus, který je tím spíše pražským stylem. Důvodem unikátnosti Prahy v celoevropském měřítku je neuvěřitelná směsice stylů, které jsou do sebe komponovány s odstupem stovek let. Právě proto eklektická architektura dobře odráží po staletí tvořenou tvář Prahy. Není však divu že nově vznikající modernistické ten-

dence už měli dost prefabrikovaných ornamentů a klasických figur a tak vzniká sloh secesní, který se ovšem na fasádách v čisté formě nachází jen sporadicky. Většinou je secesní dekor nalepen na novorenesanční, novobarokní a hlavně novogotický architektonický korpus.

Eklektický přístup se nejvíce prosadil u fasád domů v centru Prahy obzvláště, v rámci asanace Josefova nově vystavěné Pařížské ulice, která měla sloužit jako městský boulevard podle francouzského vzoru. Eklektismus zde byl vyhledáván pro svou překypělou zdobnost, která sloužila jako reklama místních obchodů, podniků a spolků, jako příklad může být připomenut rohový dům ulic Pařížské

obr. 77 Dům Spolku Merkur, č. p. 68

a Jáchymovy **č. p. 68**, který nechal navrhnout a vystavět Spolek Obchodníků Merkur. Zde je jasně patrný účel zdobnosti, a tím je prezentace bohatství tohoto spolku. Jedná se o architekturu ve spodních patrech novogotickou a směrem výše převládají prvky národní novorenesance. To vše je ověšeno secesními ornamenty a figurálními plastikami. Plastiky zosobňují čtyři světadíly, čímž by měla být vyjádřena světovost tohoto ryze českého spolku. Nelze však opomenout eklektické návrhy škol, kde byl tento sloh využit pro ukázkou všech možných slohů. Fasády škol se tím pádem staly učebnicí a získaly díky tomu na nové funkci. Jedněmi z příkladných jsou gymnázia v **Nymburce** a na Kladně.

obr. 78 Gymnázium Nymburk

4. PRAHA 19. A ZAČÁTKU 20. STOLETÍ

4.1. Aspekty rozvoje výstavby Prahy

Královské hlavní město Praha se po celou dobu své existence setkávalo s mnohými zásahy do jejího centra. Znamé Josefínské reformy však začaly postupně město rozšiřovat, aniž by to bylo jejich hlavním účelem. Jedná se o pohřební reformu, která dala vzniknout nynějším Olšanským hřbitovům a hřbitovu Malostranskému na Smíchově. Cílem reformy bylo zvýšit ochranu před nemocemi a získat prostor v okolí kostelů, kde byly dříve rozsáhlé hřbitovy. Porto bylo vyhlášeno, že hřbitovy budou budovány půl hodiny pěší chůze za městskými hradbami. Tím byl dán předpoklad k vzniku hlavních tříd budoucího Žižkova, Královských Vinohrad a Smíchova, budoucím ulicím Husově a Koněvově, Vinohradské a Plzeňské, při kterých se začínala stavět pohostinství, ale i rekreační stavení (letní sídla). Doba první poloviny 19. století však předznamenávala svým rozvojem manufaktur další nutnou změnu v územní v blízkém okolí Prahy. První vlašťovkou tohoto nově vznikajícího typu předměstských částí byl ještě v klasicistním stylu vznikající Karlín, který byl založen roku 1817 a pojmenován podle manželky Františka I.²⁰ Zde je patrný urbanismus převzatý z Francie, kde vznikaly kolmé sítě ulic tvořené klasicistními novostavbami.

V návaznosti na rychlou průmyslovou revoluci bylo nutno budovat nový typ bydlení pro dělníky, ale i pro stále se rozrůstající měšťanstvo. V tomto směru bylo nutno budovat také nové silnice a cesty pro stále se zvyšující nároky na dopravu, ať už železniční, tak i koňskou a následně i motorovou. Začínají vznikat nové železniční trasy a s tím i mosty a viadukty, zde je příhodno zmínit unikátní technickou památku Negerelliho viadukt budovaný v letech 1846 – 1849,²¹ propojující dnešní Masarykovo nádraží s později vznikající průmyslovou částí Holešovic. Po polovině 19. století se začala řešit otázka již nepotřebných hradeb a jejich zbourání podle vzoru Vídně. Stalo se to velkým tématem a 30. října 1866 bylo rozhodnuto o zbourání opevnění. Se samotným odstraněním se začalo až o osm let později, v roce 1874, a probíhalo postupně až do třicátých let 20. století.

To dalo vzniknout novým čtvrtím za hradbami. Jednalo se o Královské Vinohrady založené roku 1867, ze kterých se v roce 1875 oddělila část Žižkov.²² Dále to byly Vršovice a Nusle. Ve stejnou dobu se začínají budovat i čtvrti Libeň, Holešovice a Smíchov, které se staly průmyslovými centry Prahy. Podle vzoru velkých evropských měst vznikaly nové sídlištní celky, tvořené již zmíněnými činžovnými domy, které během třiceti let svého růstu skoro zdvojnásobily rozlohu Prahy.

²⁰ <http://cs.wikipedia.org/wiki/Karl%C3%ADn>

²¹ http://cs.wikipedia.org/wiki/Negerelliho_viadukt

²² [http://cs.wikipedia.org/wiki/Vinohrady_\(Praha\)](http://cs.wikipedia.org/wiki/Vinohrady_(Praha))

4.2. Činžovní domy

obr. 79 Platýz, Národní č. p. 416

Fenomén činžovních domů sahá do dob empíru, kdy v Praze vzniká jeden z prvních domů tohoto typu pojmenovaný **Platýz** na dnešní Národní třídě přestavený z renesančního paláce v letech 1817-1825.²³ Jak je patrné z názvu jde o budovy vystavěné za účelem zisku, který plynul z nájmu, neboli činže. Tím se z těchto budov staly nemovitosti, které sloužily i jako zabezpečení rodu do budoucna. Toto nově vzniklé odvětví podnikání vedlo k velkému a rychlému rozvoji budování nových městských částí za hranicemi města a také možnosti zbohatnout českému měšťanstvu. Vedle těchto obytných budov vznikaly nové školy, budovy Sokola, nemocnice, divadla, kostely a úřady.

Tento trend se nevyhnul ani historickému centru. Dospělo to až do takové fáze, že bylo rozhodnuto o asanaci (z lat. sanare a franc. assainir, ozdravit)²⁴ Josefova a částí Starého Města, které spočívalo v kompletním zboření původních budov, jejichž počet se vyšplhal k číslu 450. Vzniklo to z trendu, co nejvíce se přiblížit centřům velkých Evropských měst ve kterých vznikaly nové ulice tzv. boulevardy pařížského typu, stavěných pro Napoleona III. Baronem Haussmannem ve kterých se rozvíjel obchod a společenský život měšťanstva. Tímto se však strhla vlna odporu proti těmto novostavbám vzniklých na suti románských, gotických, renesančních a barokních domů, která přetrvává až dodnes. Jedním z protagonistů tohoto odporu byl Vilém Mrštík, který sepsal esej s názvem *Bestia Triumfans*, která se stala jedním ze základních kamenů moderní teorie památkové péče.

Tímto dosti brutálním zásahem byla odsouzena i většina nově vznikajících budov na zelené louce za hranicemi Prahy. Je však pravdou, že se jednalo o moderní styl bydlení, kterým se Praha vyrovnala i progresivněji se rozvíjejícím městům Evropy a poptávka po novém druhu bydlení přicházela od obyvatel Prahy. Součástí těchto stavebních akcí bylo důležité vyřešení urbanismu nových čtvrtí. Příkladem mohou být Královské Vinohrady, které byly podle návrhů, na kterých se z části podílel i architekt Národního divadla Josef Zíték, řešeny centrálním

²³ http://cs.wikipedia.org/wiki/Palác_Platýz

²⁴ <http://cs.wikipedia.org/wiki/Asanace>

náměstím, dnes náměstím Míru, ze kterého se hvězdicově odvíjely široké ulice. Typ činžovního domu skýtal mnohé možnosti využití, které se v průběhu doby mnohdy měnily a za tímto účelem i přestavovaly. Většinou byl hlavním důvodem stavby nového domu vznik nových bytových jednotek, které byly od prvního patra výše, přičemž první a druhé podlaží bylo zařízeno pro majetnější nájemníky.²⁵ V přízemí se povětšinou nacházely dílny, obchody, pohostinství, později i kavárny, ale i malá divadla. Zásadní je i vznik samostatných řemeslnických dílen, který má základ ve zrušení cechovních sdružení roku 1872 z důvodu bránění možnosti konkurence a tím i technologickému rozvoji. To umožnilo rozvoj nového podnikání a tím vznikly také nové společnosti vlastněné Čechy. Díky těmto domům se dosti zásadně změnil styl a úroveň bydlení. Hlavními změnami bylo zavedení vody přímo do bytů, díky nově vybudovaným vodárnám, topení uhlím, kanalizace atd. Hlavním aspektem bylo zlepšení hygienických podmínek a tím i zvyšující se životní úroveň.

4.3. Fasády činžovních domů

V této části se dostáváme k jádru této práce a tím jsou fasády svým způsobem specifických staveb, které množstvím a rozmanitostí dosti ovlivňují pohled jak na periferii, tak i na centra měst 19. století. Již zmíněným odsouzením dalšími generacemi bylo dosaženo opomíjení těchto řemeslných a výtvarných děl. Až do sedmdesátých let 20. století byly tyto práce vnímány jen jako součást města, než se tím začal zabývat pražský památkový ústav v čele s Milošem Pistoriem a Janou Hornekovou, kteří cítili potřebu vnímat tento fenomén jako odkaz doby a jejího výtvarného, ale i řemeslného vývoje, jež byl dosti zásadní a posunul stavitelství a umělecké řemeslo u notný kus dále. Je to již po staletí se opakující klišé, jak hned další generace dokáže zapomenout techniky a řemesla z dob přežitých, a soustředit se jen na rozvíjení těch svých, a většinou až ty po nich následující, si začínají uvědomovat jejich cenu, která svým stářím nabývá na významu.

Zrovna tento typ fasád, i když se mnohdy jedná jen o sériové bezinvenční lidové zdobení nám může ve svých detailech a jedinečnostech tolik říci o společnosti, která utvářela český národ a byla fascinována vědou a technikou, kterou rozvíjela a my z jejich plodů dodnes těžíme. Je jen málo lidí, kteří při cestě městem zvednou svůj pohled a všímají si plastik, které v sobě nesou tolik informací, ale není lehké je z nich dostat. Cílem této části je podkrýt tyto významy a někdy, možná i chybně, se vcítit do pozice objednavatelů těchto uměleckořemeslných děl a pokusit se tyto důvody propojit s celkovým duchem doby.

Zprvu je nutno přiblížit technické parametry s ohledem na dobové technologie a její vývoj. Druhá polovina 19. století je dobou velkého rozvoje stavitelství a možností z toho vyplývajících, ať se jedná o čistě konstrukční prvky tak i materiály vhodné pro sériovou výrobu zdobných prvků. Jednou z hlavních pod-

²⁵ KAŠE J., BOROVIČKA M., KUČERA J. P., BĚLINA P.; Velké dějiny země Koruny české XII.a, Paseka, Praha 2012, s.603

mínek pro vznik těchto nových typů staveb je rozvoj manufaktur a továren, které byly schopny za pomoci strojů vyrábět takové množství prefabrikovaných výrobků, které stačily takovému neuvěřitelnému tempu stavitelství. Dalším důležitým posunem bylo objevení nových materiálů, které svými vlastnostmi dovoľovaly vytváření, do té doby nemožných, konstrukcí. Jako hlavní technologie a materiály je dobré jmenovat rozvoj zpracování oceli, především litiny, sériovou výrobu v cihelnách, a hlavně objevení tzv. kufšteinského vápna neboli románského cementu, který byl předstupněm dnešního portlandského cementu. Jeho výhody byly v jeho tvrdosti, zpracovatelnosti a rychlé době tuhnutí, která byla dosti zásadní pro sériové odlévání v takovém množství. Vlastnosti tohoto materiálu prokázaly svoje přednosti i po 150 letech, kdy jsou mnohdy ve velmi dobrém stavu, zvláště sériově odlévané štukatury.

Je nutno také zmínit, že většina těchto štukatérských prací je provedena s opravdovým mistrovstvím, kterého tato doba dosáhla, a v dalších letech se spíše vytrácelo. U slohu novogotického se většinou jednalo o tahané profily s odlévanými kraby a na místě vytvářené štuky, ovšem doba slohu novorenesančního byla jakoby stvořena pro sériovou výrobu. Většina těchto fasád je jen osazena odlitky, které byly vybrány z katalogu štukatérských firem. Novobarokní styl je prováděn podobným způsobem. Tato sériovost se ovšem nelíbila nové generaci secesních ornamentalistů a proto eklektismus dosti propojuje tyto dva přístupy a kombinuje je stejně jako užité slohové tvarosloví. Když zde mluvíme o řemeslném zpracování, nemůžeme v tomto případě opomenout architekty a ornamentalisty, kteří byli zodpovědní za tyto, mnohdy dosti fádňi, kombinace. Zde je také důležité si uvědomit, že byli povětšinou omezeni zadáním investora. Naštěstí se do dnešních dnů zachovalo velké množství fasád, které vybočují ze strohého rámce. O těch bude ještě řeč.

Fasáda jako exponovaná a jediná viditelná část domu z ulice sloužila často jako prezentace bohatství lidí, kteří dům vlastnili a z toho pro ně samozřejmě plynula i bohatší klientela. Dalším, a pro tuto práci zásadnějším motivem, byl vliv národního uvědomění, kdy byla fasáda využita k oslavě národa a vyjádření vlastní národní identity skrze portréty velkých osobností z dob minulých, ale i současných. Doba, po kterou zde tyto domy stojí, přichystala mnohé úskalí pro přežití těchto staveb a jejich zdobnosti. Příkladem mohou být tendence první poloviny 20. století, a tím i příchod modernistických forem, které podněcovaly odstraňování štuků z fasád a jejich nahrazování povětšinou jednolitými břízolitovými omítkami.²⁶ Dalším velkým zásahem byla naštěstí jen částečná asanace dolní části Žižkova, kde od začátku osmdesátých let měl vzniknout prototyp nového panelového sídliště. Tento projekt však po první fázi zkrachoval na veliké nákladnosti bourání těchto domů. V dnešní době je na tyto domy pohlíženo s částečnou úctou k jejich řemeslné dokonalosti, ale už stejně jako domy v původním Josefově mnohdy nestačí nárokům dnešního bydlení a tak se nechávají jen torza fasád a funkční bytová část je nahrazena novostavbou.

²⁶ NOLL Jindřich; Staletá Praha XIII., Památková problematika sídlištních celků 2. pol. 19. a poč. 20. stol. v Praze, Panorama, Praha 1983, str. 14

5. FIGURATIVNÍ VÝZDOBA A JEJÍ ROZDĚLENÍ

Skulptivní figurativní výzdoba je nedílnou součástí mnoha historizujících fasád. Jedná se povětšinou o figurální plastiky plnící spíše estetickou funkci bez hlubšího významu. Tento typ bude blíže popsán v podkapitole součást ornamentu. Bylo však mnoho investorů kterým nebyl význam oněch plastik lhostejný a snažili se o vyjádření svých názorů nebo obdivů k mnohým tématům. Tato nová témata, která v době 19. století nabrala na významu, a nebo změnila svůj význam v kontextu doby. Dalším důležitým účelem byla čím dál více se rozvíjející reklama spojená s uzákoněním živnostenského řádu v Rakousku dne 20. 12. 1859, který rozlišoval živnosti výrobní (buď jako řemeslo, nebo tovární), obchodní a služeb osobních.²⁷ V dnešní době je dosti složité vyhledat přesné důvody, které majitele vedly k takové investici, protože jen o minimálním počtu těchto budov byl vypracován stavebně–historický průzkum. Je však možné vysledovat, u pár ojedinělých případů, jejich význam díky stále fungujícím obchodům od doby vzniku. Zajímavým poznatkem je i soustředěnost určitých námětů s podobnou tematikou v jistých částech města. Příkladem může posloužit nově vzniklá ulice Pařížská, kde se soustředil obchod a je zde několik plastik s námětem průmyslu, zemědělství a obchodu samotného. Dalším, velmi ojedinělým a o to zajímavějším centrem, byla poměrně skrytá žižkovská ulice Řehořova, kde se v nezvyklém množství objevují náměty ryze české, od sv. Václava, přes husitské

obr. 80 Dům U české koruny, č. p. 992

hnutí, které je zde nezvykle vyobrazeno na domě U české koruny **č. p. 992**, kde jsou v reliéfu vymodelování lidé dob husitských, až po Karla Havlíčka Borovského. Tento úkaz byl nejspíše podmíněn tím, že byla tato ulička skryta před zraky mnoha lidí. Je tak krásným svědectvím velkého českého vlastenectví. Povinností je také zmínit, že skulptivní výzdoba je jen jednou stranou mince. Tou druhou je samozřejmě technika fresky a sgrafita, která je také dosti hojná

a mnohdy doplňuje formu plastickou pomocí výjevů nebo textu jako je tomu například na fasádě rohového domu mezi ulicemi Trojanově a Václavské **č. p. 1898** (viz. obr. 124), kde jsou jména panovníků napsána pod jejich portrétními bustami. Je až s údivem, že velká většina plastik, mimo sochy, které jsou součástí ornamentu, se neobjevují po Praze ve více exemplářích, i když to jsou mnohdy odlitky nebo výdusky, u kterých je možnost vytvoření mnoha dalších odlitků. To částečně protiřečí názoru, který tvrdí, že se jedná o čisté kopírování, a jedna fasáda je stejná jako druhá. V případě figurálních plastik toto tvrzení rozhodně neplatí. Je však také možné, že se v pár případech jedná o kopie soch vytvořených za jiným účelem, např. do interiéru kostelů, které byly druhotně odlity v jiném, odolnějším, materiálu a osazeny na fasádu. Při pohledu na historizující fasády je možno vidět nejednu prázdnou niku, z čehož vyplývá, že figurální výzdoba byla řešena někdy až po dostavbě a často k její realizaci ani nedošlo, a hlavně, že záleželo dosti na finančních prostředcích majitele.

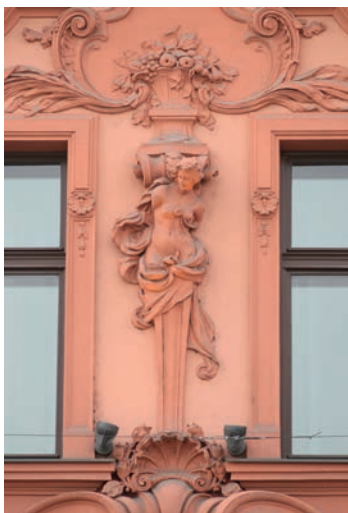
5.1. Součást ornamentu

Prvním popisovaným druhem užití plastických figurálních motivů je figurální plastika, která mnohdy nemá další význam a slouží čistě jako dekorace v rámci ornamentiky dané fasády. I zde je však možný určitý koncept výběru a tím je například obdiv klasické antiky, renesanční Itálie nebo přímo práce Michelangela, který je tak často viděn na novorenesančních supraportách, kde jsou na římsě

obr. 81 Supraporta, č. p. 124

dvě ležící figury, jak je tomu například u domu ve Vítězné **č. p. 124**, kde je jasně patrná inspirace medicejskou hrobkou ve Florencii. Tento motiv je však mnohdy vidět v novobarokní obměně s anděly nebo s ženskými a mužskými figurami, které jsou spíše alegoriemi řemesel a ctností majitelů. Dalším klasickým motivem jsou hermy, které je možno vidět v mnoha obměnách od klasických, přes renesanční a manýristické, až po barokní. Příkladem mohou být fasády domů

obr. 82 Herma, č. p. 1412

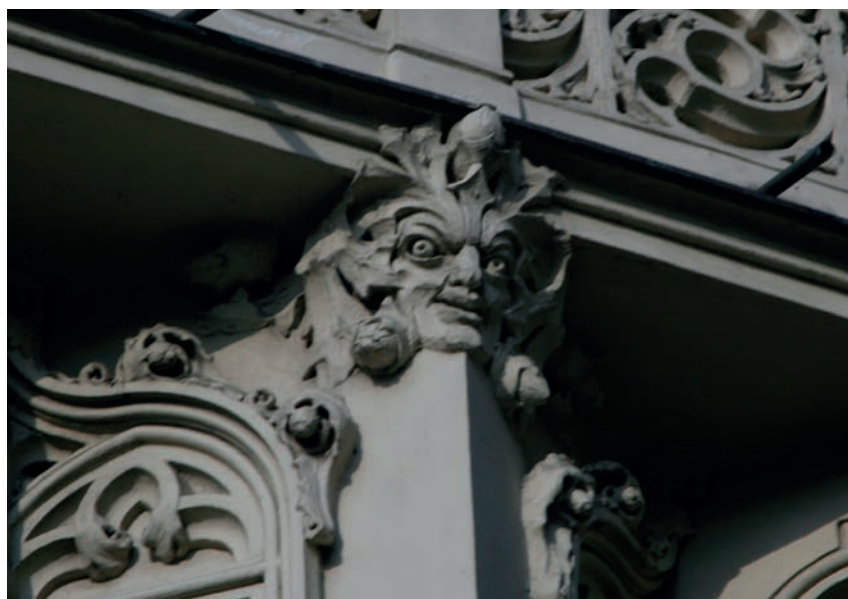

obr. 83 Hermy, č. p. 733

v ulicích Na Florenci **č. p. 1412** a v ulici Balbínova **č. p. 733**, na kterých jsou čistě estetická ženské barokní hermy. Do této skupiny lze zařadit i novorenesanční niky, které v sobě mají osazenu kopii antické sochy. Pro tento druh figurálních plastik je dosti zásadní maskarón, které je možno vidět v bezpočtu exemplářů, jak klasické sériově odlévané portréty tak i bizarní tváře vycházející přímo

z akantových listů novogotického ornamentu, které byly štukatéry tvořeny přímo na místě, jako na fasádě domu na Masarykově nábřeží **č. p. 227**.

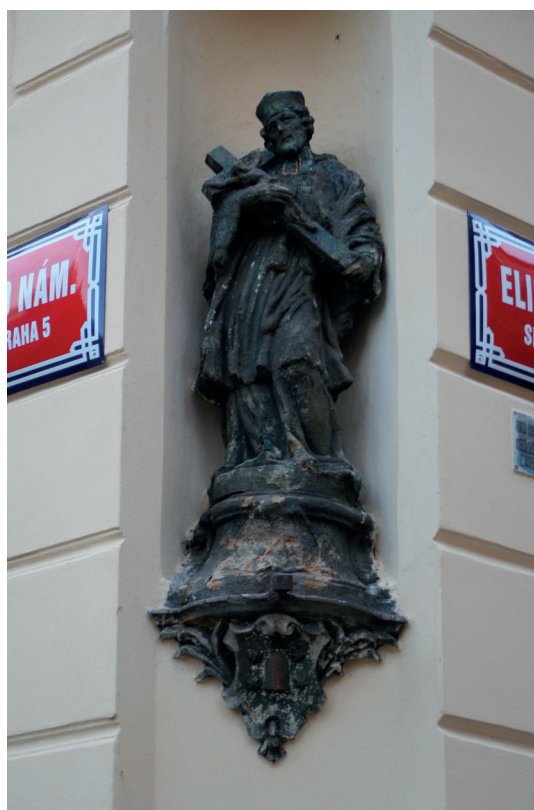
obr. 84 Maskarón, č. p. 227

5.2. Sochy z původních domů

Velmi zajímavým, ale dosti ojedinělým druhem figurálních plastik jsou případy soch, které byly zachráněny při asanaci a následně instalovány na fasádu novostavby. U tohoto typu je těžké zjistit, zdali byla socha ze zničeného domu na onom místě nebo z jiného domu, který stál v blízkosti, protože v druhé polovině 19. století ještě neexistovaly pasportizace budov, které byly zbourány. Je možno je dohledat v různých análech a také na dobových fotografiích, kterých ovšem není mnoho. V tomto případě je také dosti pravděpodobné, že sochy, které jsou v dnešní době vystaveny na fasádě, už budou jen kopiemi originálů z dob dřívějších. Na pražském Starém Městě je například možno vidět sochu gotické Madony, která svými rozměry dosahuje proporcím čtvrtinové živé lidské figury. Je na fasádě Štorchova domu na Staroměstském náměstí **č.p. 552**. Tento způsob zachování, alespoň malé části historie místa, je také na Smíchově v podobě barokní sochy sv. Jana Nepomuckého na nároží domu na Arbesově náměstí **č. p. 323**.

obr. 85 Madona s dítětem, č. p. 552

obr. 86 Sv. Jan Nepomucký, č. p. 323

5.3. Domovní znamení

Jednou z pražských zajímavostí a také jistým specifikem jsou domovní znamení, která sahají až do raného středověku, kdy byly označovány domy různými symboly. Dá se říci, že se jedná o prvopočátek zdobnosti fasád měšťanských domů. Většinou se jednalo o velmi jednoduchý motiv provedený ve štuku, kamenu nebo bývá vymalován přímo na fasádě. Později tato znamení inspirovala názvy ulic, podniků ale i důležitých městských křižovatek jako je tomu v části Smíchova Anděl pojmenované podle zlaté sochy anděla na již neexistujícím dvoupodlažním domě s pohostinstvím.²⁸ Tento trend se zachoval až do současnosti, ale s velkými obměnami v materiálech a symbolech. Když se však vrátíme do devatenáctého století, nalezneme mnoho domovních znamení nově vzniklých, ale také pár příkladů, kdy byl název domu ponechán, i když byl původní dům zbourán. Velikým unikátem je v tomto ohledu nadživotní socha

obr. 87 Goliáš, č. p. 494

obr. 88 Dům U tří turků, č. p. 92

Goliáše na fasádě domu na rohu ulic Železná a Havelská **č. p. 494** od sochaře Jindřicha Říhy vzniklá kolem roku 1900. Výběr motivu byl patrně ovlivněn pojmenováním domu ("U Goliáše") s tradicí od 16. století. Tento námět zde byl na fasádě původního domu v 17. století namalován.²⁹ Nyní je zde již osazena odlitá kopie originálu.

Dalším příkladem je dům U tří Turků v ulici Valentinské **č. p. 92** na Starém Městě, který byl postaven Emilem Dvořákem podle plánů z roku 1902.³⁰ Jedná se o čtyřpatrový eklektický dům s arkýřem, který má na náběhu reliéfy s portréty tří Turků v čepicích. Dnes se můžeme jen domnívat, že byl tento symbol přejat z předchozího domu. Je velká možnost, že je to pravdou, protože symbol Turků byl v baroku velmi častý. Na arkýři jsou ještě tři reliéfy s lidovými náměty

28 [http://cs.wikipedia.org/wiki/Anděl_\(Praha\)](http://cs.wikipedia.org/wiki/Anděl_(Praha))

29 <http://www.socharstvi.info/realizace/vyzdoba-pruce-li-domu-u-goliase-v-praze/>

30 LÍBAL Dobroslav, Stavebně historický průzkum domu č. p. 92, 3657a, PSA, NPÚ 1980, str. 4

Narození, Prvního přijímání a Odchodu na zkušenou. Tyto reliéfy ovšem patří spíše do další skupiny, kterou jsou alegorie a ideály. U pražských domů se však spíše setkáváme s nefigurativními motivy obzvláště pak s motivem národního stromu lípy, jako je tomu u zmiňovaného domu v Čechově ulici na Letné. Za zmínku stojí dům v ulici Široká č. p. 124 s netradičním domovním znamením v podobě tří figurálních plastik v životní velikosti, které zosobňují Dumasovi tři mušketýry. Jeden z nich je osazen v nice na nároží a zbylí dva jsou na atice domu. Svými rozměry se jistě jedná o jedno z největších domovních znamení.

obr. 89 Dům U tří mušketýrů, č. p. 124

5.4. Alegorie a ideály

Alegorie a ideály jsou zde spojené do jednoho odvětví figurálních plastik, i když je na ně možno pohlížet, jako na velmi rozdílné. Na alegorii, jako na dílo s konceptem obsahujícím účel, kterým je v době 19. století často propagace obchodní společnosti, jež v tomto domě sídlí. Ideálem máme na mysli plastiku, která vystihuje soudobý pojem krásna, většinou zobrazeného krásnou obnaženou ženou,

obr. 90 Ideál, č. p. 967

obr. 91 Štítonoš průmyslu, č. p. 660

jako na příkladu v již zmíněné vlastenecké Řehořově ulici **č. p. 967** na Žižkově, kde je ve štukovém reliéfu vymodelován ideál české krásy. Je zde však i možnost ji vidět jako alegorii hojnosti, ale svou svůdností se spíše jedná o zobrazení čisté krásy českých žen. Spojením těchto odlišných přístupů lze sledovat unikátní výraz dobového vkusu a společenských priorit. Tato kategorie tím pádem podává nejbližší a nejsrozumitelnější obraz o době svého vzniku. V rámci alegorií lze vysledovat například velký obdiv v mechanizaci a rozvoji průmyslu, který je zobrazován skrze ozubené kolo například na domě Obchodní a živnostenské komory vystavěné v roce 1904 na Náměstí Republiky **č. p. 660**, kde je alegorie průmyslu zobrazena skrze pískovcového rytíře od sochaře Josefa Pekárka nápadně připomínající středověkého Sv. Jiří, který má na štítu ono ozubené kolo.³¹ Dalším rozšířeným druhem jsou alegorie obchodu spojené s obchodem, který procházel v té době velkým vývojem. Hlavním indikátorem domu postaveného obchodníky je hlava nebo i celá postava Merkura, jako portrétní busta tohoto patrona všech obchodníků boha Merkura na nároží domu postaveného po roce 1903 spolkem obchodníků Merkur v Pařížské ulici **č. p. 68**.³² Na této fasádě jsou také s neuvěřitelnou výtvarnou a řemeslnou kvalitou a přesností provedeny sochy alegorií čtyř světadílů, ze kterých je patrná velmi dobrá zna

³¹ PRAHL Roman a ŠÁMAL Petr; Umění jako dekorace a symbol, Gallery, 2012, str. 149

³² LÍBAL Dobroslav; Stavebně historický průzkum domu č. p. 68, 3427/b, 1979, NPÚ Praha, str. 3 a 5

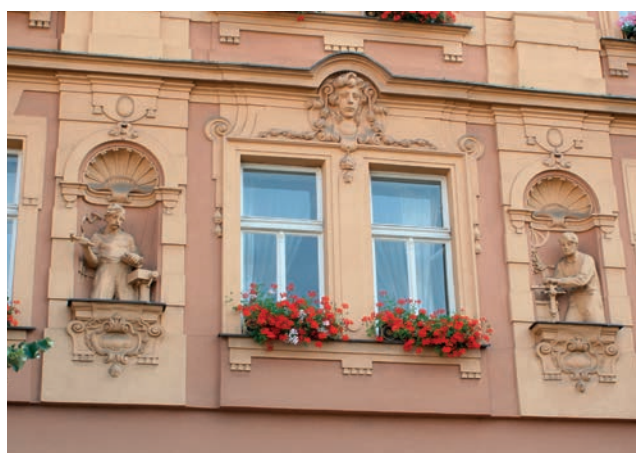

obr. 92 Merkur, č. p. 68

obr. 93 Alegorie čtyř světadílů, č. p. 68

lost fyziognomie lidí žijících na ostatních kontinentech. Zobrazen je zde Indián, jako alegorie Severní Ameriky, Arab zastupující Asii, dívka, s reliéfem sfingy na pozadí, je zde za Afriku a dívka s obnaženými ňadry a plnými rty zosobňující Jižní Ameriku nebo v té době již známou Austrálii. Nezanedbatelnými jsou i alegorie řemesel na fasádách obchodů, například už víc jak jedno století je na bývalém

obr. 94 Truhlář a zámečnick, č. p. 473

Nuselském náměstí, dnes Náměstí bratří Synků **č. p. 473** k nepřehlédnutí železářství V.J.ROUSEK, které bylo založeno již v roce 1885.³³ Při stavbě byly nad vchod osazeny sochy alegorií truhlářského a zámečnického řemesla. Zajímavou kompozici lze také spatřit ve Vinohradské ulici **č. p. 1292**, kde je možno pohlédnout na reliéf tvořícího sochaře a architekta, kteří jsou k sobě odvráceni zády a mezi nimi svůdně polehává múza, kterou lze také interpretovat jako krásu držící zrcátko. V neposlední řadě můžeme při procházení Prahou narazit na alegorie píce a výtěku, které jsou často na reprezentačních stavbách, spíše palácích, bank, spořitelén atd. Je však i pár činžovních domů, které zobrazují toto téma.

³³ <http://www.vjrousek.cz/o-nas.html>

obr. 95 Architekt, múza a sochař, č. p. 1292

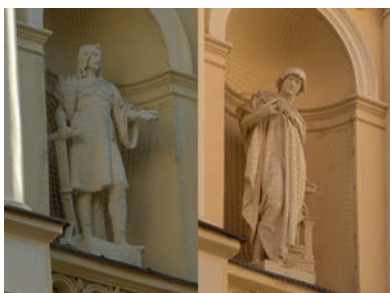
Jedním velmi originálním zobrazením jsou dva andělíčky na supraportě domu v ulici Bolzanově **č. p. 1679**, kde jeden drží zabalené dárky jako zisk nebo obdarování a druhý má u nohou úl jako symbol píce. Je zde však jedna netradiční změna a tou jsou křídla andělíčků, které mají místo opeření spíše podobná křídla hmyzí, nejspíše včelí. Je to však jen domněnka, existuje zde však možnost, že vznikla dezinterpretací při pozdějším restaurování. Se změnou interpretace je možno se setkat například na domě Záhřebská č. **p. 577**, kde se z původní plastiky Přemysla Oráče stala v jiném kontextu alegorie zemědělství ve spojení s figurální plastikou průmyslu na druhé straně nárožní fasády. Dalším hojně zastoupeným typem jsou vojenské alegorie, ale i zobrazení vojsk přímo v dobových uniformách, jak je tomu na fasádě domu Havlíčkova **č. p. 1682** a nebo jako alegorie v ulici U půjčovny **č. p. 1274**. K tomu také patří kult rytíře, který má zosobňovat sílu ale i zajišťovat pocit bezpečí v onom domě. Rytíře v brnění je možno také vidět spolu s panovnicí kde zastává roly královské velikosti a majestátu.

obr. 96 Píle, č. p. 1679

obr. 98 Alegorie vojenství, č. p. 1682

obr. 97 Z zemědělství a průmysl, č. p. 577

obr. 99 Alegorie, č. p. 1274

5.5. Sochy svatých

Se sochami svatých se můžeme na fasádách domů setkat už od středověku. Většinou se však jedná o čistě sakrální stavby, sídla šlechty a nebo církevní úřady, je možno také vidět sochu svatého na domě měšťanském ale i vesnickém. V devatenáctém století toto tvrzení platí také, ale je zde i mnoho dalších důvodů. Jedním je stále fungující patronát svatých před různými pohromami.

obr. 100 Sv. Florián a ochrana před požárem, č. p. 932

To je možno vidět na fasádě od Osvalda Polívky v Salvátorské ulici **č. p. 932**, která je součástí budov Pražské městské pojišťovny, jež svou čelní fasádou směřuje na Staroměstské náměstí. Jedná se o budovu s čistě administrativním účelem. Ve stavebně historickém průzkumu je napsáno: Jeho architektonické řešení není náročné a mohl by být proto ponechán na dožití a v budoucnu nahrazen novou výstavbou.³⁴ Zde je vidět přístup památkového ústavu ještě v sedmdesátých letech. Vraťme se však k reliéfu sv. Floriána,

obr. 101 Sv. Ludmila a Sv. Václav, č. p. 1233

který zde plní patronační a částečně reklamní funkci oné pojišťovně, jež jakoby také plní jeho funkci i v nové době. Jedná se o reliéfy od sochaře Stanislava Vorla, kde na prvním je vyobrazen světec, jak hasí oheň a zachraňuje malé dítě. Na druhé straně fasády je zobrazena ochrana před požárem v podobě dvou žen, které již svou ne-

³⁴ LÍBAL Dobroslav; Stavebně historický průzkum domu č. p. 932, P330 a P100, 3498/a, NPÚ Praha, str. 3 a 5

cudností nemají nic společného se svatým a plní zde spíš funkci formální.³⁵ Dalším velmi zásadním významem svatých je jejich podstata národní. Je těžko rozlišit jestli sochy sv. Václava a sv. Ludmily jsou zde z důvodu církevního nebo vlasteneckého. Příkladem může být nároží domu ve Vinohradské ulici **č. p. 1233**, kde jsou po stranách arkýře soch sv. Václava a jeho báby sv. Ludmily. Zde je dosti patrný důvod náboženský díky sgrafitové nápisové pásce v posledním patře na které je napsáno: „Kdo zde bude přebývati rač mu Pán Bůh požehnati“. I v této době stále převládá Mariánský kult, jenž neopadá ani po částečném odklonu od v baroku Habsburky propagované církve katolické. Avšak již není Marie

obr. 102 Panna Marie, č. p. 1109

obr. 103 Ježíšek, č. p. 755

zobrazována jako neposkvrněná, ale povětšinou jako Madona s Ježíškem v náručí, jak tomu je na fasádě domu v Truhlářské ulici **č. p. 1109**, kde je v nice

³⁵ PRAHL Roman a ŠÁMAL Petr; Umění jako dekorace a symbol, Gallery, 2012, str. 147

kamenná socha Madony s dítětem se zlacenou drapérií a dvěma anděly po boku. Je možno také vidět sochy Ježíše Krista, spíše jako malé dítě v náručí Marie nebo samostatně jako životem a rozumem oplývající dítě, čehož je krásný příklad reliéf mezi okny prvního patra domu v Lidické ulici **č. p. 755** na Smíchově. Ne tak častými jsou sochy sv. Jana Nepomuckého (viz obr. 84), které jsou povětšinou sochami, které dříve stály na místě nově postaveného domu. Další, v tomto případě však dobově neutrálním, byl sv. Jiří, který byl v nemálo případech osazen na fasádu, jak je tomu například na domě v ulici Kostelní **č. p. 675**, kde pod reliéfem, na kterém bojuje s drakem, je nápis „Svatý Jiří oroduj za nás“. Dostí ojedinělým svatým je patron lovu sv. Hubert klečící před jelenem v nice na fasádě domu v ulici Na Švihance **č. p. 1476**. Jedná se o krásnou ukázkou sochařského řemesla devatenáctého století.

obr. 104 Sv. Hubert s jelenem, č. p. 1476

obr. 105 Sv. Jiří, č. p. 675

5.6. Mytologické postavy a výjevy

Pro dobu 19. století je typické zalíbení v legendách a bájích, ať už se jedná o vlastenecké, tak i o církevní a antické. Důležitým momentem pro české vlastenecké hnutí byl nálezný rukopisů Královedvorského a Zelenohorského roku 1817 objevené Václavem Hankou a Josefem Lindou,³⁶ které byly ve dvacátém století prohlášeny za falsa. Byly však významným zdrojem námětů pro mnohé vlastenecké umělce, ale nejen pro ně. V Pražských Nuslích na náměstí Generála

obr. 106 Nastolení Přemysla a Libušin soud, č. p. 544

obr. 108 Libuše hlásá slávu praze a Poslání pro Oráče, č. p. 600

Kutlvašra **č. p. 544** je vymodelován štukový reliéf Libušina soudu, který vychází z Rukopisu zelenohorského. Na druhé straně fasády je výjev popsany

obr. 107 Libuše hlásá slávu Praze a Příchod česků na Říp, č. p. 494

jako Nastolení Přemysla. Ke spojení církevní a národní mytologie dochází na již v kapitole Domovní znamení zmíněné fasádě domu na rohu ulic Železné a Havelské **č. p. 494** se sochou Goliáše od sochaře Jindřicha Říhy a dvěma vysokými reliéfy, nejspíše od stejného autora, na kterých jsou s velikou řemeslnou a výtvarnou zkušeností zobrazeny výjevy Příchodu Čechů na Říp a Libuše hlásá slávu Prahy. Námět Libuše hlásající slávu Prahy můžeme nalézt v provedení stejného autora jako reliéfy z Nuslí na fasádě domu v Kodaňské ulici **č. p. 600**.

³⁶ http://cs.wikipedia.org/wiki/Zelenohorský_rukopis

Tento neznámý autor je svým výrazem spíše lidový, ale nedá se říci, že se jedná o sochaře bez jistých kvalit, protože tyto reliéfy prošly neodborným doplněním, reliéfy zbavily mnoha detailů a narušily celkovou kompozici. Je také pravdou, že na plastikách z této doby jsou již mnohé vrstvy novodobých nátěrů, které původní tvary a detaily zaslepují. Na zrcadlové straně fasády je možno také vidět v reliéfu vytvořený námět Poslání pro Přemysla Oráče. Velmi netradiční je plastika bájného Krakonoše nebo též Rýbrcou (německy Rübezahl, polsky Liczyrzepa), který byl bájným duchem hor, jenž v různých podobách chrání celé Krkonoše před chamtivými hledači pokladů, pytláky a dalšími nenechavci.³⁷ Jeho poloviční postava, jakoby vycházela z nároží fasády a rozhlížela se, s důtkami v ruce, připravena trestat chamtivce, mezi ulicemi Krkonošskou a Čerchovskou **č. p. 1557** na Vinohradech. Další hojně zobrazovanou postavou je mytologický sv. Jiří, který na fasádách spíše než svatého připomíná jeho rytířský původ a statečnost, kdy přemáhá draka. Jeho zobrazení můžeme najít třeba na fasádě domů v ulici Pařížské **č. p. 97** a Pplk. Sochora **č. p. 983**.

obr. 109 Krakonoš, č. p. 1557

³⁷ <http://cs.wikipedia.org/wiki/Krakonoš>

obr. 110 Sv. Jiří, č. p. 97

obr. 111 Sv. Jiří, č. p. 983

5.7. Velké postavy národa českého

Největším a nejzásadnějším tématem zobrazovaným prostřednictvím figurálních soch v 19. století bylo bezesporu téma národní.

5.7.1. Kníže sv. Václav

Této části bude věnována širší pozornost v návaznosti na praktickou část bakalářské práce. Kníže sv. Václav byl jedním z hlavních představitelů národa českého a patron české země. V této době se však nevyhnul ani kritice svých činů a to především dani za mír s Němci, kterou někteří vlastenci považovali za zradu. Mimo jiné toho využilo také fašistické Německo v době protektorátu, kdy využilo sv. Václava ke své propagandě. Vraťme se však zpět do 19. století, kdy se svatováclavský kult stal symbolem českého národa, a proto byl také uctíván, a najeden majitel činžovního domu si ho dal vytvořit na fasádu své novostavby. Není divu, že je nejčastěji vídanou sochou. S podivem je, že nejspíše neexistují dvě stejné sochy sv. Václava na území města Prahy. Možností je, že byl patronem tak vlivným, že si ho lidé nechávali vytvořit nově na zakázku, aby měli vlastní originál. V pár případech vychází jeho podoba ze sochy od Petra Parlěře ve Svatováclavské kapli z chrámu sv. Víta, kde stojí v gotickém brnění, v levé ruce drží štít s orlicí a v pravé třímá praporec. Samozřejmostí je i knížecí koruna na hlavě. V devatenáctém století je ovšem dosti běžné zobrazovat slavné postavy jinak než doposud, předtím se jednalo o podřízení podoby oné době, ale 19. století se snaží, co nejvíce se přiblížit podobě za jeho života. Tak zde existuje mnoho obměn jeho oblečení a postavení, a proto bývá oděn do plátěných šatů, místo do historicky nepravděpodobného gotického brnění. Zde se dostáváme k výčtu většiny těchto soch. Jezdeckou kolorovanou plastiku v reliéfu

obr. 112 Sv. Václav, č. p. 559

je možno vidět v ulici Kodaňské **č. p. 559**. Dále jsou dvě rozdílné plastiky sv. Václava v ulici Vinohradské **č. p. 283** a **1233**. Dále je dobré zmínit lidově pojatý rozměrný reliéf z vlasteneckého centra na Žižkově v Řehořské ulici

č. p. 1002. Zde se dostáváme k poslednímu sv. Václavovi, který nás přenesse k další významné osobnosti českého národa a tím je mistr Jan Hus. Jedná se o rohový dům mezi ulicemi Valentinská a Platněřská **č. p. 91**, na jehož nároží je v nice umístěna socha sv. Václava a z obou stran se, v nad okny umístěnými reliéfy, odehrávají první momenty husitské revoluce.

obr. 113 Svatí Václavové z Vinohradské ulice č. p. 283 a 1233

obr. 114 Sv. Václav. č. p. 1002

obr. 115 Sv. Václav, č. p. 92

5.7.2. Mistr Jan Hus a Jeroným Pražský

Postava mistra Jana Husa je nedílnou součástí všech etap českého národa po roce 1415 kdy byl na kostnickém koncili upálen. Ze začátku devatenáctého století byl připomínán ve spojitosti s českým jazykem, ale i za jeho oddanost pravdě, odmítavý postoj ke katolické církvi a posléze jako iniciátora následných husitských válek proti německé šlechtě. Každé období českých dějin si však učení Jana Husa přetvářelo k obrazu svému, což platí dodnes. Na přelomu 19. a 20. století se dostáváme do doby, která byla pro kult Jana Husa vyloženě příznivá. Z jedné strany tu jsou myšlenky vlastenecké, ze strany českých měšťanů, a z druhé to je velké procento pražského měšťanstva hlásícího se k německé národnosti a k protestantismu, které se v Husovi vzhlédli jako v jednom z prvních hybatelů myšlenky protestantismu. Tyto odlišné výklady, které se shodou náhod sešly, vedly k vytvoření Husova pomníku na Staroměstském náměstí, ještě v době nadvlády rakouské monarchie. Mistr Jan Hus bývá zobrazován v sutaně s kvadrátkem na hlavě, knihou v ruce a upřeným zamyšleným pohledem. Jak již bylo zmíněno, jedno jeho vyobrazení na kostnickém koncili je na reliéfu nad okny

obr. 116 Zrod husitské revoluce, č. p. 91

prvního patra domu ve Valentinské ulici **č. p. 91**, který společně s dalšími třemi reliéfy vypráví příběh vzniku husitské revoluce. Na prvním je nejspíše zobrazena smrt císaře Karla IV., který zemřel roku 1378,³⁸ dále vyprávění pokračuje reliéfem představujícím svatokupectví. U třetího se dostáváme ke zmíněnému koncilu kostnickému a posledním reliéfem je zobrazen jeden z prvních bojů husitské

³⁸ http://cs.wikipedia.org/wiki/Karel_IV.

revoluce. Dalšími plastikami jsou již zmíněné stojící figury s knihou a upřeným pohledem, které je možno najít na fasádách domů, v ulici Husitské **č. p. 191** na Žižkově a v ulici Krymské **č. p. 45** u Vršovického náměstí, kde je společně s Janem Žižkou. Jan Hus jako iniciátor církevní reformace, která zasáhla celou Evropu, se posléze stal hlavním představitelem českobratrské evangelické církve a právě její budova modlitebny v Korunní ulici **č. p. 1440** (viz obr. 71) má uprostřed fasády jeho mírně nadživotní sochu s dalšími významnými členy církve českobratrské jakými byli např. Jan Amos Komenský a Petr Chelčický. Druhou velkou osobností české reformace byl Jeroným Pražský, který má plastiku na domě proti novoměstské radnici v místech jeho údajného narození. Plastika je umístěna v postranní nise nárožního arkýře mezi ulicemi Řeznická a Vodičkova **č. p. 672**, kde na druhé straně arkýře stojí socha krále Jiřího z Poděbrad.

obr. 117 Mistr Jan Hus, č. p. 45

obr. 118 Mistr Jan Hus, č. p. 191

obr. 119 Jeroným Pražský, č. p. 672

5.7.3. K. H. Borovský

Velkou českou osobností 19. století byl spisovatel a novinář Karel Havlíček. I když je na činžovních domech možno nalézt snad jen dvě plastiky tohoto vlastence je dosti důležité ho zmínit, jako člověka, který svým psaním formoval český národ. Není divu, že ony dvě plastiky se nacházejí v již tolikrát zmíněné žižkovské Řehořově ulici. První je přibližně tříčtvrteční stojící figura na domě **č. p. 1070**, která je volnou kopií sochy Josefa Strachovského.³⁹ Druhou je portrétní busta na supraportě vchodu do domu **č. p. 986**.

obr. 120 K. H. Borovský, č. p. 1070

obr. 121 K. H. Borovský, č. p. 986

³⁹ http://www.dedictvivysociny.cz/kultura/pamatky-50/sepulkralni_socharska_a_drobna_architektura-8/?id=1047

5.7.4. Jan Žižka z Trocnova

Jan Žižka se zapsal do historie jako husitský vojevůdce, který vyvolává dosti protichůdné názory na svou osobnost, kvůli nedostatečným informacím o jeho životě. Z jedné strany byl odsuzován za hrůzné činy táboritů a z druhé vzýván jako lidový hrdina. Pro 19. století v Českých zemích však bylo nejdůležitější jeho vlastenectví a odpor proti feudalismu, ale i v této otázce se mnozí historikové rozcházejí. Dalším přirovnáním spojovaným s jeho jménem byl bojovník boží. Hlavním však je jeho kult osobnosti, který dokáže stmelit český národ a v době nejtěžší stane po boku sv. Václava v bájně blanické armádě. Dokladem jeho významu jsou pokusy o nalezení jeho hrobu už na začátku 19. století. Pozdějším velkým momentem bylo přejmenování části Královských Vinohrad, na protějším kopci od slavného vrchu Vítkov, na dnešní Žižkov roku 1875. Jeho zobrazení je dosti rozpoznatelné a to páskou přes jedno oko. Často bývá jeho mohutná postava oděna do dlouhého kabátu s palcátem v ruce a odhodlaným pohledem vpřed.

Impozantním dílem je pískovcová socha na náměstí Jiřího z Poděbrad **č. p. 1012**, ze které je cítit odhodlanost a odvaha hodná vojevůdce, ale také strach. Dalším zobrazením je stojící figura, která se nachází na stejném domě jako Husova plastika v ulici Krymské **č. p. 45**.

obr. 122 Jan Žižka, č. p. 1012

obr. 123 Jan Žižka, č. p. 45

5.8. Panovníci

Významnou část figurálních plastik na fasádách pražských činžovních domů tvoří panovníci českého království. Nejčastěji zobrazovanými byl husitský král Jiří z Poděbrad a císař Karel IV. Tradičním zobrazením je soubor portrétních bust v nikách pod korunní římsou. Jedním signifikantním je dům na rohu Václavské s Trojanovou ulicí **č. p. 1898**. Kde je, buďto v podobě reliéfních medailonů, nebo portrétních bust v kulových nikách výběr panovníků od Přemysla po Vladislava Jagellonského. Když se však vrátíme zpět k Jiřímu z Poděbrad máme zde nejméně dvě figurální plastiky. Jedna se nachází na Náměstí Jiřího z Poděbrad, přímo proti domu se sochou Jana Žižky, na domě **č. p. 988**. A druhou je možno vidět na již zmíněném domě s Jeronýmem Pražským na nárožním arkýři mezi ulicemi Řeznickou a Vodičkovou **č. p. 672**. V případě císaře Karla IV. je v Praze k vidění jedna figurální plastika na domě v Mánesově ulici **č. p. 1155** na Královských Vinohradech, kde levou rukou přidržuje vinnou révu a pravou jakoby vítá k návštěvě Vinohrad. Zajímavým poznatkem je to, že má stejný portrét, který je v nice na fasádě již zmíněného domu ve Václavské ulici.

obr. 124 Králové a Císař, č. p. 1898

obr. 125 Jiří z Poděbrad, č. p. 672

obr. 126 Jiří z Poděbrad, č. p. 988

obr. 127 Karel IV., č. p. 1155

5.9. Architekti, majitelé

Fenomén portrétních bust a reliéfních medailonů, ale i jmen vyvedených ve štukovém reliéfu je pro tuto dobu obvyklý. Povětšinou jsou zmiňováni architekti z dob gotiky, kteří se nesmazatelně zapsali do vzhledu Prahy. Jedná se hlavně o stavitele katedrál Petra Parléře, Matěje Rejska, Benedikta Rejta (v době 19. století uváděný jako Beneš z Loun) a Matyáše z Arrasu. Z toho je patrný velký obdiv k těmto tvůrcům od architektů doby historismu.

Příkladem mohou být dvě fasády s portrétními bustami v půlkulové nise a to v ulici Na Poříčí č. p. 1059 a na Starém Městě v Kozí ulici č. p. 915.

Zajímavým prvkem jsou i portréty majitelů, kde je příkladem dům na Masarykově nábřeží č. p. 227, kde jsou v obdélných nikách vedle vchodu portréty muže a ženy jak se vyklánějí z okna.

obr. 128 Architekti, č. p. 1059

obr. 129 Architekti, č. p. 915

obr. 130 Hrdí majitelé si hľadají to své, č. p. 227

**RESTAUROVÁNÍ PLASTIKY
ANDĚLA ZE HŘBITOVNÍ KAPLE
V KŘENOVĚ**

1. POPIS OBJEKTU

1.1. Lokalizace památky

Kraj: Pardubický

Okres: Svitavy

Obec s rozšířenou působností: Moravská Třebová

Obec: Křenov

Místo uložení památky: Je součástí výzdoby hřbitovní kaple sv. Isidora, která se nachází v obci Křenov

Adresa: Křenov, parcela č. 37

Bližší určení místa popisem: Plastika andílka je umístěna v centrálním oválném interiéru kaple, sedící na korunní římsě pod malovanou klenbou. Nachází se přímo nad hlavním vchodem do kaple. Andílek je označen číslem 1.43 a číslem 17

Rejstříkové číslo restaurované památky: 28066/6-3094

1.2. Údaje o památce

Autor: neznámý

Datace: Barokní kaple z roku 1701,

Technika: Souvrství štukových malt nanášených na ocelové a dřevěné armatury modelované "in situ"

Rozměry: výška 114 cm, šířka 80 cm, hloubka 65 cm

Předchozí restaurátorské zásahy: V roce 2005 proběhl zajišťující zásah na nástěnných malbách kupole.

1.3. Údaje o akci

Vlastník památky: Obec Křenov

Investor: Obec Křenov

Závazné stanovisko: MÚ Moravská Třebová ze dne 28. 6. 2004

Zodpovědný restaurátor: Mgr. art. Jakub Ďoubal,
Mgr. art. Jan Vojtěchovský

Restaurování provedl: Aleš Hvizdal

Termín započetí a ukončení práce: říjen 2012 / červenec 2014

Odborná spolupráce: Univerzita Pardubice, Fakulta restaurování

Památkový dohled: PhDr. Václav Paukert, zástupce ÚOP NPÚ v Pardubicích.

1.4. Popis objektu

Hřbitovní kaple se nachází u hřbitova v obci Křenov. Byla situována do bezprostřední blízkosti hřbitova, nalézajícího se po pravé straně cesty, v dnešní době označené číslem 366, ve směru Pohledy u Svitav. Tato kaple zasvěcena svatému Isidorovi je centrální barokní stavbou s půdorysem tvaru elipsy. Na hlavní část je napojena čtvercová sakristie. Fasáda celé kaple je členěna sdruženými toskánskými pilastry, mezi kterými jsou v horní části umístěny oválné okenní otvory. Nad korunní římsou je zvonovitá bání s oktogonální lucernou.

Členění sdruženými pilastry se opakuje i v interiéru kaple, kde se mezi nimi nachází pět zapuštěných nik, ve kterých je pět štukových plastik v mírně nadživotní velikosti. Hlavice pilastrů jsou zdobeny akantovými listy a vegetabilními motivy, které postupně směrem k oltáři rostou, rozkvétají a následně plodí a rozrůstají. Zde můžeme vysledovat promyšlenou symboliku s lidským životem. Nad těmito hlavicemi se pod korunní římsou obtáčí štukový modelovaný pás, zdobený akantovými rozvilinami a festony. Na bohatě profilované korunní římsě sedí hrající kapela osmi andílků s hudebními nástroji. Kupole nad nimi je pojednána barokní nástěnnou malbou na téma Nanebevzetí Panny Marie, které je zde centrálním a doplněné motivem Devíti andělských kůrů. Celá tato malba je dozdobena drobnými štuky reliéfních hlaviček andílků s křídly a propojených akantovým ornamentem. Křížová klenba sakristie je zdobena nízkým páskovým ornamentem.

1.5. Popis památky

Štuková plastika andílka

Jedná se o postavu malého dítěte v nadživotní velikosti, sedící na korunní římsě. Pozice obou nohou svírá téměř pravý úhel. Pravou nohu má skrčenou a částečně na ní i sedí. Levá je volně spuštěna do prostoru kaple a tím vyrovnává posazení andílka. Okolo pasu se vine drapérie, která společně s pravou nohou zakrývá i část zad. Tato velkoryse modelovaná látka se po římsě dále rozšiřuje do obou stran a z velké části jí i zakrývá. V rukou drží loutnu s dosti protáhlým krkem. Levou rukou drží hmatník a pravou má opřenou o tělo nástroje. Přední část nástroje je mírně natočena směrem k oltáři a tím se i celé tělíčko stáčí a dodává figuře kýžený barokní pohyb. Na zádech mu vystupují dvě nevelká opeřená křídla. Pravým se přímo dotýká stěny kopule. Celou hlavu, a hlavně její mozkovou část, má dosti zvětšenou. Je mírně nakloněna dolu a jeho démonický pohled je nasměrován dolu do středu kaple. Unikátem je skica před modelováním, která je vyryta do omítky přímo za andílkem.

Andílek je proveden ve štukové maltě. Jádrová malta byla nanášena na železnou armaturu doplněnou zuhelnatělými kusy dřeva. Finální jemná vrstva byla nanášena v poměrně silné vrstvě a na některých místech jsou patrné tahy štětce. Vršky křídelních per jsou pozlaceny.

2. PRŮZKUMOVÁ ZPRÁVA

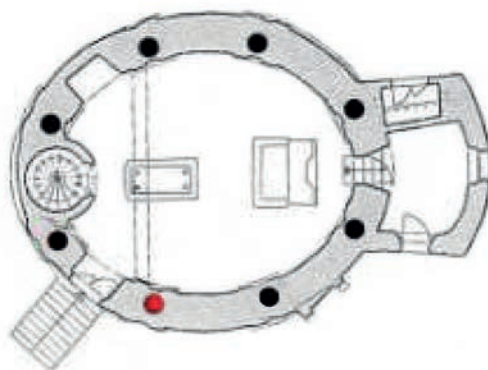
Cílem průzkumu bylo zdokumentování současného stavu, zjištění příčin poškození památky a prohloubení znalostí o daném materiálu. Podle výsledků průzkumu bude zvolen nejvhodnější způsob konzervace a restaurování.

Průzkumová zpráva zahrnuje:

- vizuální průzkum
- průzkum povrchových úprav
- průzkum materiálu

2.1. Vizuální průzkum

Plastika se nachází v poměrně dobrém stavu. Nejeví známky jakéhokoli rozsáhlejšího poškození, které by ohrožovalo její statiku. Většina sochy je pokryta prachovým depozitem, který je hlavně v horních partiích figury. Jedním z hlavních problémů jsou trhliny, které ve většině případů vznikly při tvorbě sochy. Dalším typem jsou trhliny, které vznikly mechanickým namáháním v průběhu let. Jedná se hlavně o trhlinu na zadní části krku, která ovšem nemá velký vliv na stabilitu hlavy. Další prasklina je na levém kotníku, kde došlo k úplnému oddělení od zbytku končetiny. Celé chodidlo drží na ocelové armatuře. Těsně pod kolenem levé nohy se také nachází prasklina, díky které se noha nepatrně pohybuje. Ztráta originálního materiálu je jen na dvou místech a to část prostředníčku levé ruky a na prsteníčku ruky pravě. Pozlacené partie drapérie a křídel jeví známky krakelace; dochází zde k jejímu odpadávání. Jsou zde také pozůstatky neopatrného zajišťujícího injektování a tmelení maleb v kupoli v podobě bílých stékanců. Železné armatury zajišťující v zádech stabilitu jsou na povrchu zkorodované.

obr. 131 Ilustr. zakres umístění plastiky anděla

2.2. Laboratorní průzkum povrchových úprav

Cílem průzkumu povrchových vrstev bylo zjistit charakter a složení povrchové úpravy zlacením, které bylo na mnoha místech zkrakelované. Tyto úpravy se nacházely na vršcích per křídel, lemech drapérie a na hudebních nástrojích a jiných attributech. Bylo využito invazivní metody odebrání referenčního vzorku. Vzorky, které byly odebrány z tohoto anděla, měly sloužit k potvrzení pravosti tvrzení, že zlacení na všech andělech pochází ze stejného období a je stejného složení. Celý průzkum se nachází v příloze.

2.2.1. Charakteristika míst odběru vzorků:

Tím že již byl jeden vzorek odebrán z dříve restaurovaného anděla č. 18 bylo rozhodnuto o odebrání referenčního vzorku ze stejného místa u tohoto anděla. Dřívějším restaurováním určené místo bylo na peru levého křídla.

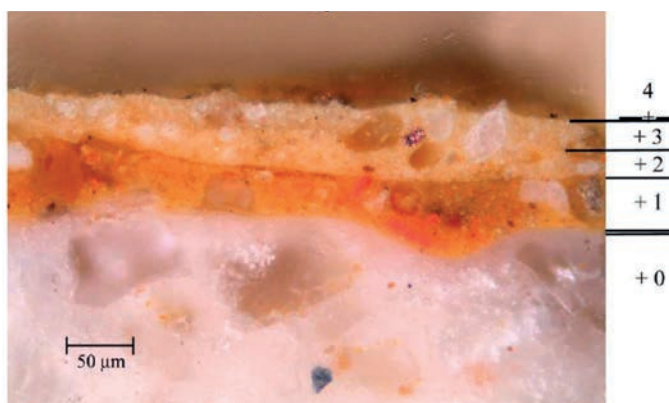
2.2.2. Použité metody měření:

Vzorky byly zprvu prozkoumány na mikroskopu a posléze vhodné referenční části byly zality do akrylátové pryskyřice (bezbarvá pryskyřice Spofacryl®, Spofa dental a.s.), za kterých byl následně vytvořen nábrus pro optickou mikroskopii. Vzorky byly zkoumány a zdokumentovány pod optickým mikroskopem OPTIPHOT2-POL (Nikon, Japan) v dopadajícím viditelném, UV a modrém světle. Dále byly na vzorcích provedeny mikrochemické zkoušky pro důkaz vysychavých olejů a bílkovin. Bílkoviny byli zjišťovány analýzou za pomoci pyrolů a pyrolových derivátů. Oleje pak fuchsinem pro důkaz přítomnosti glycerolu.

2.2.3. Výsledky analýzy:

Laboratorní průzkum stratigrafie došel k výsledku, že odebrané vzorky jak z plastiky č. 18 tak č. 17 jsou shodného materiálového složení, tak i stejného postupu nanášení. S největší pravděpodobností se jedná o metodu mixtionové zlacení (pokládání zlata na olejový nátěr) díky nálezům olejového podkladu. Podklad pro zlacení byl vytvořen třemi vrstvami nátěru oranžovo-žlutého odstínu. Oranžovo-žluté nátěry jsou probarveny bílými, žlutými a červenými pigmenty na bázi sloučenin olova a oxidů železa. Zlacení bylo provedeno plátkovým zlatem.

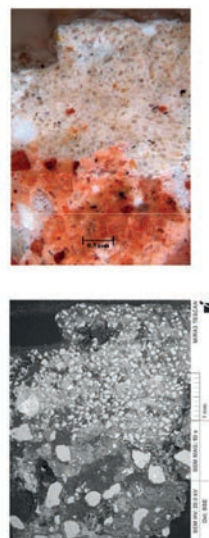

Číslo	Popis vrstev	Výsledky REM-EDS
4.	nesouvislá tenká hnědo-okrová vrstva	nečistoty, zlácení, plátkový mžlatem (Au) bylo nalezeno najiném úlomku vzorku
3.	žlutá vrstva patrně zejména v UV světle, bílé částice, nelze vyloučit dobře propojenás vrstvou 2	Pb, Si (Al, Fe, Ca): olovnatá běloba, žlutý okr. přítomnost masikotu
2.	žlutá vrstva světlý odstín, bílé průhledné částice, olovnatá běloba (zrna Pb), křemenná zrna o jediné fragmenty (Si), částice kovové holesku Cu, Pb (Sb, Si) kovové holesku	Pb (Al, Si, Fe, Ca):
1.	oranžovo-okrová vrstva soblým bílýmia olovnatá běloba, suřík (Pb), oranžové částice oranžovými částicemi, železitá červen (Fe, Si, Al), žlutý pigment o jediné malé fragmenty pravděpodobně masikota /nebo žlutý okr. kovové holesku, patrně bílé částice Pb, Sn, oranžová částice Pb, Cu, povrchu organická látka	Pb, Fe, Si (Al):
0.	vápený podklad pro povrchové úpravy matrix: vzdušné vápno, na povrchu přítomná kamenivem, vrstva uhličitanu vápenatého, příměs sádry pravděpodobně velmi malá (o jediné zrna S, Sr, Ca) příměs sádry	Ca, Si, Al (Mg, S, Na):

obr. 132 Ilustr. vz. č. 6903, zlacení, putti č. 11

Číslo	Popis vrstev	Výsledky REM-EDS
1	tenká hnědo okrová vrstva	vrstvu nebylo možné zaznamenat, vrstva je pravděpodobně pigmentována okry
0c	svrchní vrstva štku, bílá	matrix Ca, S, Al, Si: vzdušné vápno (Ca), ojedíněle šluky síranu vápenatého (Ca, S) kamenivo: převážně křemenná zrna (Si), maximální velikost přibližně 0,2 mm
0b	vrstva štku, řížový odstín	matrix Ca, S, Al, Si: vzdušné vápno (Ca), malé množství sádry (Ca, S) kamenivo: převážně křemenná zrna (Si), ojedíněle hliníto křemičitany (Si, Al, K, Na) maximální velikost přibližně 1 mm

obr. 133 Ilustr. vz. č. 6902, leve rameno, putti č. 12

2.3. Průzkum materiálu

Materiálový průzkum byl vytvořen již u anděla č. 18. Následně byl vytvořen vzorek i u anděla č. 12 kvůli možnosti porovnání výsledku z důvodu jistoty stejného materiálového složení a tím i datace. Nebyla vyloučena ani možnost povrchové úpravy či nalezení barevné vrstvy. Bylo využito invazivního odebrání vzorku. Celý průzkum se nachází v textové příloze.

2.3.1. Použité metody měření:

Vzorky byly odebrány pro dva druhy analýz. Při síťové analýze byl zjišťován poměr pojiva, kameniva a granulometrie kameniva. Byla použita síta o průměru otvoru 0,063, 0,125, 0,25, 0,5, 1, 2, 4 a 8 mm. Množství vzorku bylo jen k orientačnímu zjištění. K průzkumu druhu pojiva a kameniva byl vytvořen nábrus pro optické metody průzkumy a to optickou mikroskopií a na základě určení prvkového složení vrstev pomocí rastrovací elektronové mikroskopie s energiově disperzním analyzátozem (REM-EDS). Pro tento účel by použit elektronový mikroskop Mira 3 LMU firmy Tescan s EDS systémem Bruker Quantax 200..

2.3.2. Charakteristika míst odběru vzorků:

V rámci průzkumu anděla č. 18 byly odebrány vzorky na zjištění materiálového složení štku. Byly odebrány tři vzorky – jeden z každé vrstvy štku.

V rámci rozšířeného průzkumu byl odebrán vzorek podobného charakteru z andílka č. 12. Byl odebrán pouze jeden vzorek z pravého ramena v místě obnažení souvrství štku.

2.3.3. Výsledky analýzy:

Na obou plastikách byl použit jádrový štuk stejného složení a to narůžovělá směs s minimálním množstvím sádry. Jako plnivo byl použit ostrohranný písek s největším zrnem do 4 mm. Druhá finální vrstva byla tvořena podobně jako jádrová v přibližném poměru 1:1 s minimální příměsí sádry a maximální velikosti zrn plniva 0,12 mm. Složení finální vrstvy odpovídá vzorku anděla č. 18.

2.4. Vyhodnocení průzkumu

Z průzkumu provedeného na plastice andílka vyplývá, že je v dobrém stavu a nejeví známky jakéhokoliv závažného narušení. Vrchní plochy jsou pokryty silným prachovým depozitem. Dalším defektem jsou praskliny dvojího typu, jak trhliny vzniklé již při modelování, tak vytvořené pozdějším mechanickým namáháním. Prvním typem jsou malé praskliny vytvořené pnutím štukového materiálu při jeho vysychání, jenž nenarušují statiku díla. Druhým typem jsou čtyři praskliny na ztenčených místech a to na krku, pod kolenem, u kotníku a na krku loutny. Tyto defekty byly nejspíše způsobeny v době pozdějších oprav, např. při stavbě lešení. Díky kovové armatuře uvnitř se části od sebe úplně neoddělily. Posledním defektem, který se zde objevil je krakelace pozlacených částí.

Z průzkumu materiálu vyplývá, že byl tvořen ve třech vrstvách vápenným štukem. První vrstva, nanesená přímo na kovovou a dřevěnou armaturu, obsahuje podíl sádry. Druhá (jádrová) narůžovělá vrstva je také s příměsí sádry a největší frakcí kameniva 4 mm. Finální jemná vrstva byla nanesená na předchozí vyzrálou štětce a následně v detailech domodelována špachtlí. I v této vrstvě byl nalezen minimální podíl sádry. Jako plnivo zde byl použit ostrohranný křemičitý písek o maximální velikosti zrn 0,12 mm.

Průzkum zlacení ukázal, že zlaceno bylo na olejový podklad tzv. mixtionové zlacení, pod kterým byly nalezeny tři vrstvy oranžovo-žlutého podnátěru s obsahem olovnaté běloby, suříku a pigmenty na bázi oxidů železa.

Ze zkoušek čištění vyplývá, že nejefektivnějším způsobem bude volný prachový depozit omést jemným štětce a následně za použití hrubších kartáčků a houby Wishab dočistit více usazené nečistoty. Zlacení bude čištěno pomocí vlhčené vaty v destilované vodě.

3. KONCEPCE RESTAURÁTORSKÉHO ZÁSAHU

Plastika andílka, jakožto součást nebeské kapely osmi, na korunní římse sedících andělů, bude restaurována s ohledem na koncepci restaurování kaple jako celku. Z důvodu navrácení kaple k původnímu účelu zádušních mší, bylo rozhodnuto o celkové obnově a navrácení se k co nejbližší výtvarné celistvosti z doby jejího vzniku.

Z výsledků zkoušek a na základě průzkumu bude plastika andílka nejprve zbavena prachového depozitu pomocí štětců, kartáčků a následně více problematická místa budou dočištěna hrubšími kartáčky, houbičkou a vlhčenou vatou. Dále bude přistoupeno k lepení prasklin vzniklých mechanickým namáháním pomocí injektáže nízkoviskózním epoxidovým lepidlem. Injektáží se také následně vyplní trhliny vzniklé již při modelování. Zde se však využije materiálu na vápeno-cementové bázi, protože zde není předpokládáno budoucí mechanické namáhání nebo pnutí. Dalším krokem budou plastické retuše, které budou na větších chybějících místech doplněné dvouvrstvým vápenným štukem a na ostatních menších místech se využije jen vrstvy finální. K očištění zlačeného povrchu bude využito vaty navlhčené destilovanou vodou a posléze se přistoupí k zažehlení oddělených částí a následnému doplnění chybějících částí. Posledním krokem budou finální barevné retuše jednotlivých doplněných částí, aby plastika působila celistvým dojmem.

4. POSTUP RESTAURÁTORSKÝCH PRACÍ

Před započítím samotných restaurátorských prací byla vytvořena fotodokumentace stavu před restaurováním a zákresy poškození. Vše je obsaženo v obrazové a grafické příloze.

4.1. Čištění

Před samotným čištěním byly provedeny zkoušky čištění. Použity byl jemný štěteček, houdučka Wshub, PU houdučka, ocelový kartáče a vata vlhčená destilovanou vodou.

První fází bylo očištění povrchu od volného prachového depozitu, který bylo možno očistit pomocí štětců různých velikostí. Na vršcích tvarů tj. na ramesnou, temeni hlavy a na horní části stehen se usadila silnější prachová vrstva, jejíž součástí byl i sprašující se pigment z fresky nad andělem. Tato vrstva s poměrně velkou adhezí byla dočištěna měkkými kartáčky a za pomoci tvrdších štětců. I přes to zde zůstala barevná prachová rezidua, která byla čištěna vatou máčenou ve vodě.

K pozlaceným částem se přistupovalo opatrně s vatou namočenou v destilované vodě.

Viditelné kovové armatury byly očištěny od rzi ocelovými kartáčky a následně natřeny antikoročním nátěrem.

obr. 134 Zkoušky čištění

4.2. Injektování

Pro injektáž byla vybrána injektážní směs Ledan D3. Směs byla aplikována injekcemi používanými ve zdravotnictví. Postupovalo se od malých prasklin, které byly nejprve provlhčeny vodou a následně injektovány řidší směsí. Zbytek praskliny byl následně doplněn do tvaru hustší směsí. Větší praskliny a trhliny se injektovaly stejným postupem, jen s tou výjimkou, že byly vyplněny pod tvar a následně dotmeleny směsí na tmelení.

4.3. Zažehlování zlata

K zažehlení krakel odlupujícího se zlacení bylo využito akrylátové disperze Acrylkleber, která byla aplikována injekční stříkačkou s jehlou pod krakelu a následně pomocí tepelné špachtle zažehlena. Akrylátová disperze byla ředěna vodou v poměru 1:15. Zažehlení se provádělo přes voskový papír.

4.4. Lepení

K lepení zlomených částí byla využita technologie lepení nízkoviskózním epoxidovým lepidlem, která byla vyhodnocena jako nejefektivnější zkouškou lepení, jež je součástí restaurátorské zprávy k andělovi č. 14. Pro začátek bylo nejdůležitější zafixovat volnou část tak, aby co nejvíce navazovala na pevnou část. Posléze byla trhlina utěsněna po celém obvodu termoplastickým lepidlem aplikovaným tavnou pistolí x. Dalším krokem bylo vyvrtání dírky ke středu lepených částí a následné vyplnění nízkoviskózním epoxidovým lepidlem pomocí injekční stříkačky a jehly. Následovala pauza nutná pro částečné vytvrzení a poté přišla na řadu injektáž epoxidovým lepidlem zahuštěným Aerosolem. Po úplném vytvrzení byla trhlina vyplněna Ledanem TC1 plus (D3) a do tvaru vytmelená směsí pro tmelení.

4.5. Plastická retuš

Plastické retuše byly velmi malého rozsahu a to na místě prasklin a k domodelování chybějících částí. Chybějící části byly armovány nerezovým drátkem navrtaným do jádrové hmoty a následně dotmeleny ve dvou vrstvách, které se lišily použitou frakcí kameniva. Jádrový tmel měl oproti vrchní vrstvě malý podíl sádry a neobsahval mramorovou moučku. Jemný vápenný tmel měl složení 1 díl zámělského písku, 1 díl mramorové moučky, 0,5 díl střelečského písku a 1 díl vápenné kaše.

4.6. Barevná retuš

Tmely a vyinjektované praskliny byly barevně retušovány pigmenty a mramorovou moučkou v 5% roztoku akrylové disperze Medium for consolidation. V rámci barevné retuše bylo také retušováno zlato pomocí slídového pigmentu pojeného 2% roztokem arabské gumy s přidáním černého pigmentu

5. DOPORUČENÝ REŽIM PAMÁTKY

Plastika andílka č. 17 je jako jedna ze souboru osmi osazených na korunní římsě nedílnou součástí výzdoby celé kaple sv. Isidora. Z toho vyplývá, že doporučený režim bude řešen v rámci celé výzdoby kaple. Hlavním předpokladem pro uchování by mělo být pravidelné monitorování interiéru i exteriéru kaple z důvodu možného zatékání vody do konstrukce. Dále by mělo být zajištěno dostatečné odvětrávání kaple. Na snadě je také občasné kontrolování osazení na čepech a to, jestli nejsou plastiky mechanicky poškozené.

6. POUŽITÉ TECHNOLOGIE MATERIÁLY

Čištění:

- houbička Wishab, houbička Wallmaster, kartáče, štětce, vata, destilovaná voda

Zažehlování zlata:

- akrylová disperze Acrylkleber od firmy LASCAUX, tepelná špachtle, voskový papír

Lepení:

- epoxidová pryskyřice nízkoviskózní LH 289 (Havel), Aerosil

Injektáž:

- Ledan D3 jedná se o hotovu restaurátorskou maltovinu pro strukturální zpevnění, která se skládá ze speciálních hydraulických a chemicky stabilních pojiv dále také ze vzdušného vápna, pocuoli a speciální směsi ztekutelnovačů a injekčních přísad

Plastická retuš:

- vápenný tmel složený z 1 dílu zámělského písku, 1 dílu mramorové moučky, 0,5 dílu střelečského písku a 1 dílu odleželé vápenné kaše

Barevná retuš:

- 5% roztok akrylové disperze Medium for consolidation, světlostálé barevné pigmenty Bayferrox, mramorová moučka

- slídový pigment Perlglanz Colibri Royalgold, 2% roztok arabské gumy, světlostálé barevné pigmenty

7. OBRAZOVÁ PŘÍLOHA

obr. 135 Vyrytá skyca anděla do omítky za ním

obr. 136 Před restaurováním

obr. 137 Před restaurováním

obr. 138 Před restaurováním

obr. 139 Před restaurováním

obr. 140 Čištění referenční plochy

obr. 141 Čištění referenční plochy

obr. 142 Příprava před injeztáží

obr. 143 Injeztáž

obr. 144 Detail, před restaurováním

obr. 145 Detail, lepení

obr. 146 Detail, kovové armatury

obr. 147 Detail, po restaurování

obr. 148 Detail zlacení, před restaurováním

obr. 149 Detail zlacení, podinjektování krakel

obr. 150 Detail zlacení, po berevné retuši

obr. 151 Detail ruky, před restaurováním

obr. 153 Detail ruky, po restaurování

obr. 152 Detail ruky s kytarou, před restaurováním

obr. 154 Detail ruky s kytarou, po restaurování

obr. 155 Před restaurováním

obr. 156 Po restaurování

obr. 157 Po restaurování

obr. 158 Po restaurování

obr. 159 Po restaurování

obr. 160 Po restaurování

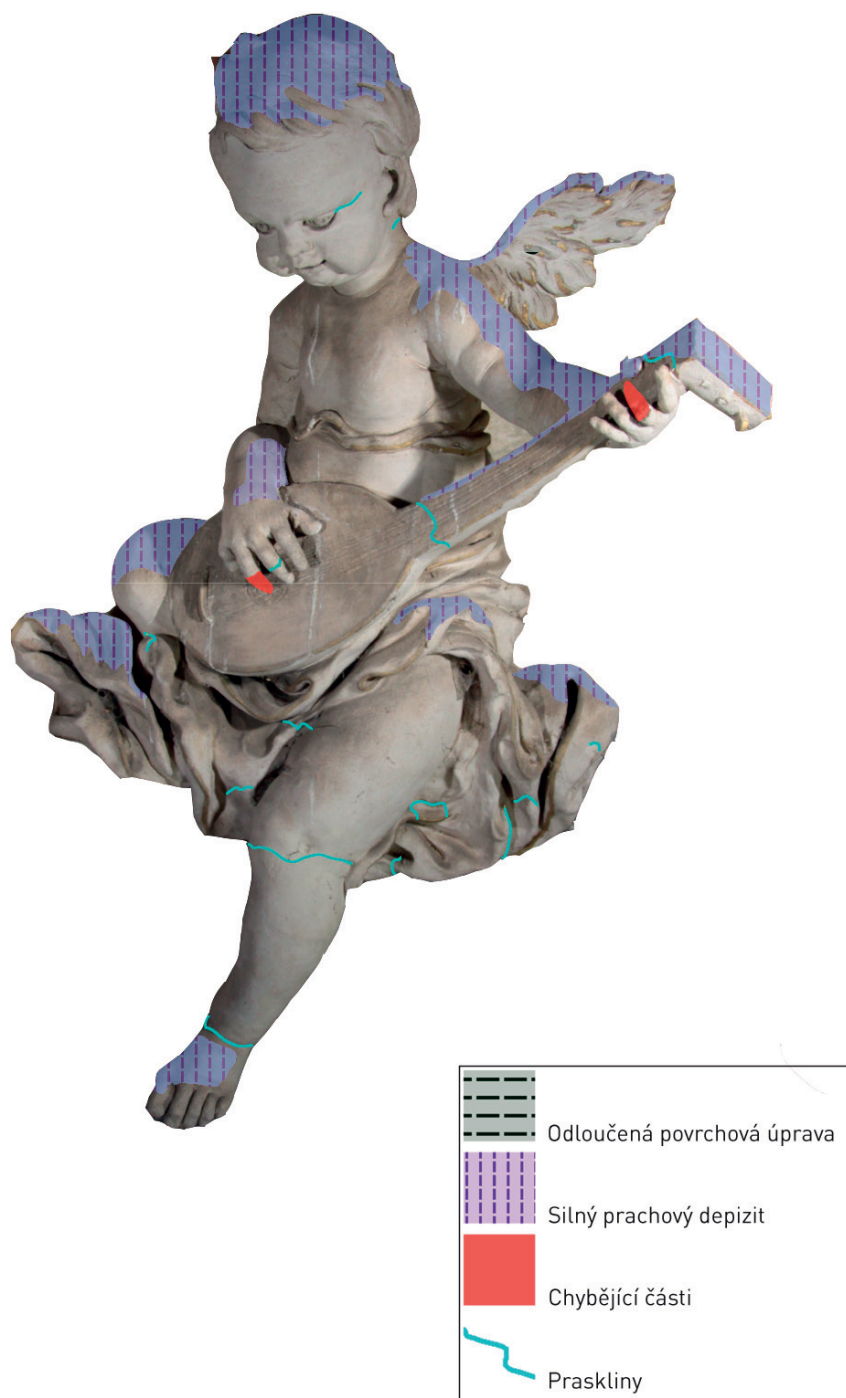

8. GRAFICKÁ PŘÍLOHA

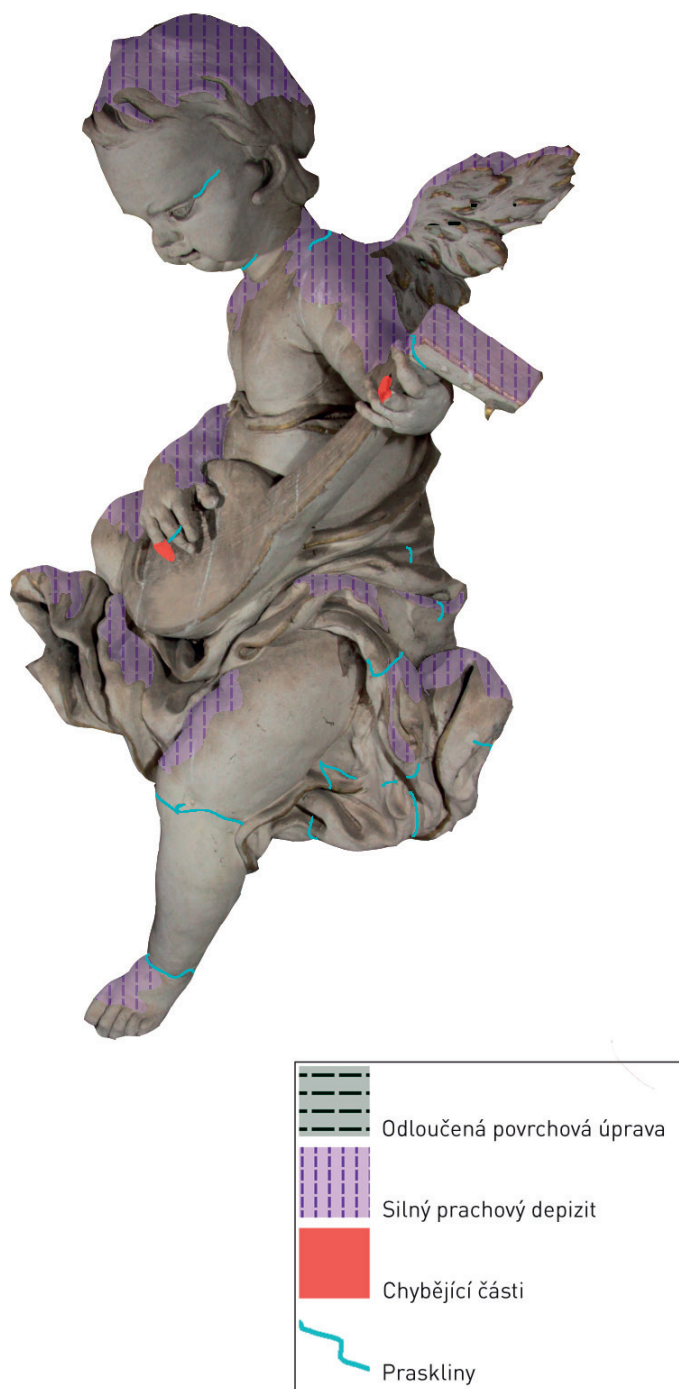
8.1. grafická příloha č. 1

obr. 161 Zákresy poškození

obr. 162 Zákresy poškození

obr. 163 Zákresy poškození

9. PŘÍLOHA

9.1. příloha č. 1

MĚSTSKÝ ÚŘAD MORAVSKÁ TŘEBOVÁ

odbor výstavby a územního plánování

nám. T. G. Masaryka č.o. 29

571 01 Moravská Třebová

Váš dopis zn.:

Ze dne:

Naše značka: MUMT 8703/2012/OVUP6-411.1

Spisová značka : S MUMT 8107/2012

Vyřizuje: Blanka Žouželková

Tel.: 461 353 020

Fax: 461 353 074

E-mail: bzouzelkova@mtrebova.cz

Účastník řízení :

Obec Křenov, IČ 00276871

Křenov 26

569 22 Křenov

Datum vyhotovení : 28.3.2012

ROZHODNUTÍ

Městský úřad v Moravské Třebové, odbor výstavby a územního plánování jako příslušný orgán státní památkové péče podle ustanovení § 14 zákona č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči, ve znění pozdějších předpisů, k žádosti o vydání závazného stanoviska Obce Křenov, podané dne 22.3.2012, vydává podle § 14 odst. 1 zákona č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči, ve znění pozdějších předpisů a zákona č. 500/2004 Sb., o správním řízení, v platném znění toto:

závazné stanovisko.

V souladu s ustanovením § 14 odst. 3 zákona č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči v platném znění (dále jen památkový zákon), je provedení navržených prací spočívajících v :

- **restaurování nástěnných maleb, štukových reliéfů na klenbě kupole**, v rozsahu podle provedeného restaurátorského průzkumu zpracovaného Univerzitou Pardubice, Fakultou restaurování, Jiráskova 3, Litomyšl, datum březen 2012 zahrnující :
  - > fotodokumentaci a grafickou dokumentaci
  - > rozšíření restaurátorského průzkumu
  - > biocidní ošetření
  - > zpevnění nesoudržných omítek a štuků
  - > zpevnění barevné vrstvy
  - > čištění od hrubých nečistot, prachových depozitů, vápenných povlaků
  - > redukci konsolidantů z předchozích barevných zásahů
  - > revizi tmelů
  - > hloubkovou injektaž statických trhlin
  - > tmelení defektů omítkových vrstev
  - > lokální plastickou retuš chybějící modelace štuků
  - > barevnou retuš poškozených částí a tmelů
  - > obnovu poškozeného zlacení
  - > restaurátorskou dokumentaci

Úřední dny a hodiny:
Pondělí, středa
8.00 – 11.30, 12.30 – 17.00

Bankovní spojení:
Komerční banka Svitavy
1929-591/0100

IČO:
00277037

Telefonní ústředna:
461 353 111

- **restaurování štukových figurálních plastik a dekorativních reliéfů (plastiky spojené s nikami, andělé na římsě, vlys kladí, hlavice pilastrů), v rozsahu podle provedeného restaurátorského průzkumu zpracovaného Univerzitou Pardubice, Fakultou restaurování, Jiráskova 3, Litomyšl, datum březen 2012 zahrnující :**
  - fotodokumentaci a grafickou dokumentaci
  - rozšíření restaurátorského průzkumu
  - zpevnění nesoudržných částí omítek a štuků
  - zpevnění povrchových vrstev
  - čištění depozitů a nečistot
  - odstranění sekundárních povrchových úprav zaslepujících modelací
  - konzervaci železných výztuží a kotvicích zádoových trnů
  - lepení odlomených částí štuků
  - injektaž prasklin
  - lokální rekonstrukci štuků
  - lokální plastickou retuš
  - lokální barevnou retuš
  - obnovu ztraceného a poškozeného zlacení
  - restaurátorskou dokumentaci

v kapli sv. Isidora, stojící na pozemku parcelní číslo 37 v obci Křenov, nemovitě kulturní památky zapsané v ÚSKP pod rejstříkovým číslem 280066/6-3094 z hlediska zájmů státní památkové péče p ř í p u s t n é za dodržení následujících podmínek:

1. Účastník řízení zajistí, aby v doplňujícím průzkumu byla detailně graficky zachycena poškozená místa maleb i štuků, z barevných vrstev byly odebírány další vzorky a provedeny jejich nábrusy, na štukové výzdobě byla ve větší míře zachycena stratigrafie jednotlivých barevných vrstev až na podklad, místa odběrů byla graficky zachycena na pohledech na výzdobu, ve spodních partiích stěn byla zjištěna salinita omítek.
2. Účastník řízení zajistí, aby uvolněné tmely maleb z předchozích zásahů byly sejmuty a nahrazeny vápenným štukem stejné barevnosti a struktury jako je originál, barevné retuše byly reverzibilní, nahrazení železných výztuží a kotvicích zádoových trnů nerezem v případě špatného stavu, nové štuky budou stejné barevnosti a struktury jako je originál.
3. Účastník řízení zajistí, aby doplňující průzkum a vlastní restaurování prováděl restaurátor s povolením Ministerstva kultury ČR k restaurování malířských uměleckých děl a k restaurování sochařských uměleckých děl ze štuku .
4. Průběh prací bude účastník řízení prostřednictvím restaurátora konzultovat s Městským úřadem Moravská Třebová, odborem výstavby a územního plánování za účasti odborného pracovníka Národního památkového ústavu, územní odborné pracoviště v Pardubicích, na pravidelných kontrolních dnech.
5. Účastník řízení zajistí, v termínu do 60 dní od dokončení prací, prostřednictvím Městského úřadu Moravská Třebová, odboru výstavby a územního plánování, předání restaurátorské zprávy Národnímu památkovému ústavu ÚOP Pardubice.
6. Zahájení a dokončení restaurátorských prací bude písemně oznámeno Městskému úřadu Moravská Třebová, odboru výstavby a územního plánování.

Úřední dny a hodiny:
Pondělí , středa
8:00 – 11:30, 12:30 – 17:00

Bankovní spojení:
Komerční banka Svitavy
1929-591/0100

IČO:
00277037

Telefonní ústředna:
461 353 111

Odůvodnění:

Městský úřad Moravská Třebová, odbor výstavby a územního plánování, jako příslušný orgán státní památkové péče (dále orgán SPP), obdržel dne 22.3. 2012 žádost o vydání závazného stanoviska Obce Křenov ve věci „Restaurování nástěnných maleb, štukových reliéfů na klenbě kupole; restaurování štukových figurálních plastik a dekorativních reliéfů (plastiky spojené s nikami, andělé na římsě, vlysy kladí, hlavice pilastrů); v kapli sv. Isidora, stojící na pozemku parcelní číslo 37 v obci Křenov, nemovité kulturní památky zapsané v ÚSKP pod rejstříkovým číslem 280066/6-3094“. Tímto dnem bylo podle § 44 zákona č. 500/2004 Sb. o správním řízení v platném znění, zahájeno správní řízení.

Podle § 14 odst. 6 zákona č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči, ve znění pozdějších předpisů, obdržel orgán SPP v této věci písemné vyjádření Národního památkového ústavu, územní odborné pracoviště v Pardubicích č.j. NPÚ-361/25725/2012/Prk.

V této věci není příslušný rozhodovat stavební úřad podle zvláštního právního předpisu, proto orgán státní památkové péče vydává samostatné rozhodnutí ve správním řízení podle § 44a zákona o státní památkové péči č. 20/1987 Sb.

Odborný dohled zabezpečuje dle ustanovení § 32 odst. 2 písm. g) zákona o státní památkové péči Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Pardubicích.

Orgán SPP seznámil účastníka řízení s podklady pro vydání rozhodnutí a podle § 36 odst. 3 zákona č. 500/2004 Sb., o správním řízení, v platném znění, mu dal možnost vyjádřit se před vydáním rozhodnutí.

S ohledem na současný stupeň poznání historického vývoje se jedná o centrální kapli na elipsovitém půdorysu se zaklenutou kupolí, u paty kupole je kladí se štukovými rozvilinami a festony, které nesou pilastry. Na vrchní hraně kladí jsou sedící andělci s hudebními nástroji (celkem osm). Mezi pilastry niky se štukovými postavami Adama, Evy, sv. Isidora a sv. Notburgy. Na klenbě je malba Osm kūrů andělských. Jedná se o dílo výtvarného umění z období baroka. Štuk (patrně z roku 1701), malby – secco, z roku 1727, autor maleb Jan Kryštof Handke (1694-1774).

Příslušný orgán v průběhu správního řízení posuzoval žádost z hlediska jejího souladu s platnými právními předpisy. Při vyhotovení závazného stanoviska vycházel z písemného vyjádření Národního památkového ústavu ÚOP Pardubice a předložené žádosti a došel k závěru, že požadované práce jsou přípustné za předpokladu, že budou plně respektovány podmínky tohoto rozhodnutí. Podmínky uvedené ve výroku tohoto rozhodnutí stanovil orgán SPP podle § 14 odst. 3 zákona č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči, ve znění pozdějších předpisů:

Podmínky 1, 2 – podmínky 1 (provedení doplňujícího průzkumu) byla stanovena na základě § 10 odst. 3 písm. b) vyhlášky č. 66/1988 Sb., v platném znění, a vzhledem k charakteru věci, jelikož při současném stavu poznání (bez provedených průzkumů) této kulturní památky nelze jednoznačně stanovit způsob provedení restaurátorských prací, podmínka 2 - zásady provedení restaurátorských prací byly stanoveny na základě hlediska zachování autentického materiálu a vzhledu, včetně patiny (pouze lokální retuše bez celkového barevného překrytí originálu, z důvodu zachování samotné fyzické podstaty neboť stav je velmi vážný, místy havarijní. Barevná vrstva je zašpiněná, uvolněná od podkladu, zpráškovatělá, v podkladní omítce i v malbě jsou praskliny, došlo i k odpadnutí barevné vrstvy s omítkou, jsou zde četná zateklá místa na malbě včetně biologického napadení řasami. Štuk – velmi vážný stav. Na zašpiněných andělcích jsou mechanická poškození, chybí části rukou, nohou i hudební nástroje, římsa kladí je na mnoha místech odpadlá až na cihly. Na stěnách i v nikách jsou vertikální praskliny, špína, v dolních partiích stěn jsou výkvěty solí. Sochy v nikách jsou zašpiněny, povrchová úprava (bílá) je místy uvolněná, stírá se.

Úřední dny a hodiny:
Pondělí , středa
8:00 – 11:30, 12:30 – 17:00

Bankovní spojení:
Komerční banka Svitavy
1929-591/0100

IČO:
00277037

Telefonní ústředna:
461 353 111

Podmínka 3 - byla stanovena na základě ustanovení § 14 odst. 8 zákona č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči, ve znění pozdějších předpisů.

Podmínka 4. – jednotlivé fáze průzkumu a zjištění skutečnosti je nutné průběžně konzultovat s pracovníkem Národního památkového ústavu, jak z hlediska metodického přístupu, tak pro dokumentaci maximálního množství informací, aby nedošlo k nevratným ztrátám vypovídacích schopností této kulturní památky. Každý jednotlivý postup restaurování a konzervování je třeba řešit individuálně – příprava musí být řešena v těsné spolupráci s památkářem, popř. s technologem (viz. metodická publikace: Štulc J. – Suchomel M. – Maxová I.: Péče o kamenné sochařské a stavební památky, in: Odborné a metodické publikace, svazek 16, Praha 1998).

Podmínka č. 5 – byla stanovena podle § 10 odst. 3 písm. c) a odst. 4 písm. a) až h) vyhlášky č. 66/1988 Sb., v platném znění. Restaurátorská zpráva musí obsahovat :

- a) komplexní vyhodnocení průzkumných a výzkumných prací,
- b) dokumentaci provedeného restaurování,
- c) popis použitých technických a technologických postupů,
- d) popis použitých materiálů,
- e) nová zjištění o kulturní památce a pokyny pro další ochranný režim,
- f) fotodokumentaci jednotlivých fází restaurování a výsledného stavu,
- g) další dokumentaci podle povahy věci,
- h) předávací protokol a vyčíslení nákladů restaurování.

Podmínka 6 – byla ustanovena podle § 9 odst.5 vyhl. č.66/1988 Sb. v platném znění.

S provedením navržených prací orgán SPP souhlasí, neboť předmětnými restaurátorskými pracemi bude zjištěn stav věci a teprve poté bude stanoven definitivní postup restaurátorských prací. Tak bude v maximální možné míře zachována autenticita této kulturní památky, její charakter a vzhled. Realizace prací povede ke zlepšení stavu kulturní památky a k uchování její fyzické podstaty. Vzhledem k výše uvedeným skutečnostem rozhodl orgán SPP tak, jak je uvedeno ve výroku tohoto rozhodnutí.

Poučení o odvolání:

Proti tomuto rozhodnutí je možné podat odvolání do 15 dnů od jeho doručení, ke Krajskému úřadu Pardubického kraje, podáním učiněným u Městského úřadu v Moravské Třebové, odboru výstavby a územního plánování.

Blanka Žouželková - oprávněná úřední osoba

(dle §15, odst. 2, zák. č. 500/2004 Sb. v platném znění)

odbor výstavby a územního plánování

Městského úřadu Moravská Třebová

Na vědomí :

Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště Pardubice

Úřední dny a hodiny:
Pondělí , středa
8:00 – 11:30, 12:30 – 17:00

Bankovní spojení
Komerční banka Svitavy
1929-591/0100

IČO
00277037

Telefonní ústředna:
461 353 111

9.2. příloha č. 2

Univerzita
Pardubice
Fakulta
restaurování

Materiálový průzkum

Křenov, hřbitovní kaple sv. Isidora – štukové plastiky putti

Zadavatel průzkumu:

Ateliér restaurování kamene a souvisejících materiálů, Fakulta restaurování, Univerzita Pardubice

Objekt, lokalizace:

Křenov, kaple sv. Isidora, štukové plastiky putti

Zadání průzkumu:

K materiálovému průzkumu a průzkumu stratigrafie povrchových úprav byly dodány vzorky štuků a povrchových úprav plastik putti ze hřbitovní kaple sv. Isidora v Křenově. Přehled vzorků s požadovaným stanovením a popisem od zadavatele je uveden v tabulce Tab.1, fotografická dokumentace míst odběrů vzorků v Příloze.

Tab. 1: Přehled vzorků, jejich označení, popis a zadání

Číslo vzorku	Lokalizace, popis vzorku	Zadání
6691	P1, zlacení, křídlo, putto č. 18	stratigrafie, identifikace pigmentů, pojiv
6692	M1 pravé rameno, putto č. 18	stratigrafie
6692B	M4 povrch štku, putto č. 18	stratigrafie, identifikace pigmentů
6693	M2, pravé rameno, jádro, putto č. 18	stratigrafie
6694	M3, pravé rameno, jádro u armatury, putto č. 18	materiálový rozbor štku
6902	Vz. 22.11/1 putto č. 12, štuk z levého ramene	stratigrafie, REM/EDS
6903	Vz. 22.11/2 putto č. 11, křídlo zlacení	stratigrafie, REM/EDS
6903B	Putto č. 11, křídlo zlacení (vz16.1/1) totéž co 6903	
	Vz 1, odpadlý vzorek, nepřirazeno	materiálový rozbor štku
	Vz 2, odpadlý vzorek, nepřirazeno	materiálový rozbor štku

Metodika průzkumu

- **Stratigrafie povrchových úprav**
Studium povrchových úprav bylo provedeno pomocí *optického mikroskopu* OPTIPHOT2-POL (Nikon) v dopadajícím viditelném, UV a modrém světle na připravených nábrusech. Pro mikroskopické pozorování byly vybrány části vzorků zalité do dentální pryskyřice Spofacryl. Po vytvrzení pryskyřice byly vybroušeny příčné řezy vzorků. Jako imerzní kapalina byla při pozorování použita demineralizovaná voda. Nábrusy byly fotograficky zdokumentovány digitálním fotoaparátem Canon 1000D.
- **Identifikace pigmentů**
Identifikace pigmentů byla provedena na základě prvkového složení vrstev pomocí *rastrovací elektronové mikroskopie s energiově disperzním analyzátozem* (REM-EDS), zároveň byla pozorována výstavba povrchových úprav. K tomuto účelu byl využit elektronový mikroskop Míra 3 LMU firmy Tescan s EDS systémem Bruker Quantax 200. Pro měření byly použity nábrusy připravené pro optickou mikroskopii. Před měřením byly vzorky opatřeny vrstvou uhlíku.
- **Identifikace organických pojiv mikrochemickými zkouškami**
Důkaz bílkovin mikrochemickými zkouškami byl proveden přes pyrroly a pyrrolové deriváty reakcí s p-dimethylaminobenzaldehydem, důkaz vysychavých olejů byl proveden testem na přítomnost glycerolu reakcí s odbarveným fuchsinem.
- **Základní rozbor materiálů štuků**
Při základním rozboru materiálů štuků byl zjišťován poměr pojiva a kameniva a granulometrie kameniva tzv. síťovou analýzou. Rozbor vychází z předpokladu, že kamenivo neobsahuje uhličitany a rozpustnou část vzorku tvoří pouze uhličitánové pojivo malty. Částečně rozmělněné vzorky byly nejprve rozloženy 10 % roztokem HCl, dále bylo kamenivo po zvážení povařeno s 10 % roztokem Na₂CO₃. Nerozpustný zbytek (kamenivo) byl podroben síťové analýze s použitím sít o průměru otvoru 0,063, 0,125, 0,25, 0,5, 1, 2, 4 a 8 mm. K průzkumu typu pojiva a kameniva byly využity mikroskopické metody (viz identifikace pigmentů).
- **Identifikace krystalických složek rentgenovou diffrakcí (XRD)**
Měření bylo provedeno na Diffraktometru D8 ADVANCE (Bruker AXS, Německo) Goniometr: vertikální Theta/Theta, poloměr=217.5mm Rentgenka: Cu, U=40kV, I=30mA, (doublet CuK α , vlnová délka CuK α 1=1.54060Å, CuK α 2=1.54439Å), CuK α 2 byla matematicky odečtena a difraktogram byl vyhlazen Fouriřovou transformací. Byl použit grafitový sekundární monochromátor a scintilační detektor. Měřeno v rozsahu 5-70°(2Theta), krok 0,02°, čas 6s/krok (kvalitativní analýza) a v úsecích 26,1-27,1°, 28,6-30,2° a 42,7-44,1° s krokem 0,02 a časem 30s/krok (kvantita). Přiřazení standardů bylo provedeno na základě anorganické databáze PDF-4+ z roku 2011. Měření provedl doc. Ing. Ludvíkem Benešem CSc. ze Společné laboratoře chemie pevných látek, Fakulty chemicko-technologické Univerzity Pardubice.

Výsledky identifikace organických látek

Tab. 2: Výsledky identifikace organických látek mikrochemickými testy.

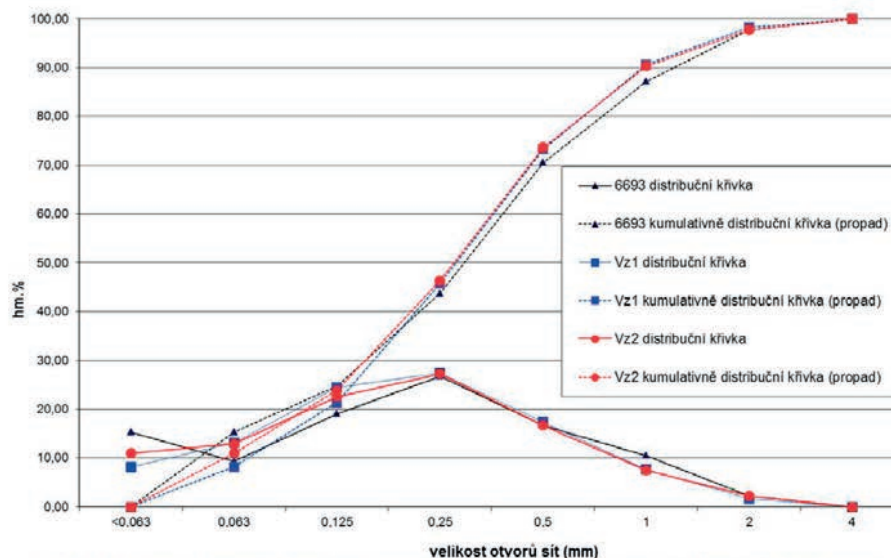
Číslo vzorku	bílkoviny	oleje	sacharidy	pryskyřice
6691	-	++	nestanovováno	-

Materiálový rozbor štku

Jádrová růžová vrstva - vzorky 6693 (část 0b), Vz1, Vz2

Granulometrická analýza a základní rozbor byly provedeny na třech vzorcích jádrového štku růžového odstínu. Zrna kameniva jsou ostrohranná, červené odstíny zrn kameniva jsou důsledkem přítomnosti vysokého podílu minerálů obsahujících železo. V kamenivu jsou obsaženy zuhelnatělé zbytky organických pletiv. Velikost zrn kameniva se pohybuje do 4 mm. Nejvyšší podíl kameniva, přibližně 70 hm. %, tvoří zrna střední velikosti v rozmezí mezi 0,125 a 0,5 mm. Kamenivo obsahuje poměrně vysoký obsah jemných částic (přibližně 10 hm. %).

Z rozboru vyplývá, že přibližný objemový poměr míchání vápenné kaše a plniva byl 1:1 až 1,5:1.

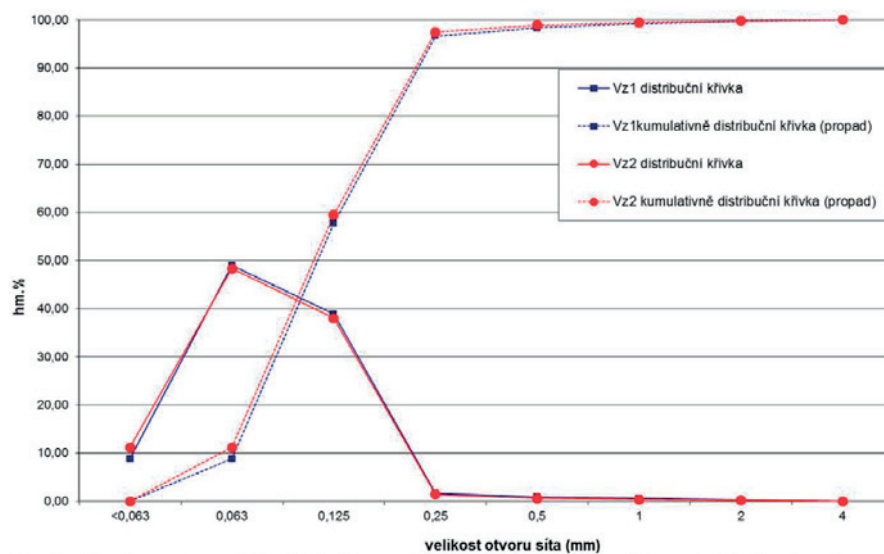

Graf. 1 Distribuce a kumulativní distribuce velikostí zrn kameniva vzorků jádrové růžové štukové vrstvy.

Vz2, svrchní vrstva štuky – vzorky V1 a V2

Materiálový rozbor byl proveden na dvou vzorcích svrchní bílé štukové vrstvy. Kamenivo obsahuje křemičitý písek s úzkou distribucí velikosti zrn. Převážná část zrn má velikost mezi 0,063 až 0,125 mm. Maximální velikost zrn nepřesahuje 2 mm. Kamenivo je bohaté na jemnozrný podíl, jehož obsah je 10 hm. %.

Přibližný objemový poměr vápenné kaše a kameniva, který byl použit k míchání malty, byl 2,7 : 1.

Graf. 2 Distribuce a kumulativní distribuce velikosti zrn kameniva vzorků svrchní bílé štukové vrstvy.

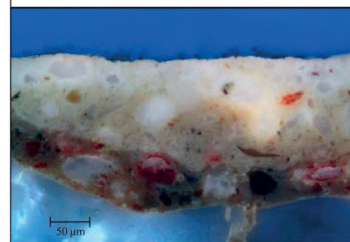

Výsledky materiálového průzkumu, stratigrafie povrchových úprav

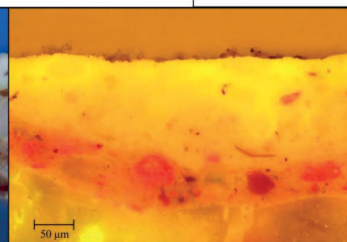
■ Vzorek č. 6691, zlacení – křídlo, putto č. 18

Číslo	Popis vrstev	Výsledky REM-EDS
4.	nesouvislá tenká vrstva kovového lesku žlutého odstínu	Au: plátek zlata, na povrchu nečistoty; pod plátkem velmi tenká část bohatá na Pb, K, S, Si
3.	žlutá vrstva	Pb (Al, Si, Fe, Ca, Na): olovnatá běloba, žlutý okr, žlutý pigment obsahující olovo (masíkot)
2.	žlutá vrstva světlý odstín	Pb (Al, Si, Fe, Ca): olovnatá běloba (zrno Pb), žlutý okr (shluk pigmentu Si, Al, Fe, Pb), sušik, nelze vyloučit přítomnost žlutého pigmentu obsahujícího olovo (masíkot)
1.	oranžovo-okrová vrstva s oblymi červenými a oranžovými částicemi, ojediněle fragmenty kovového lesku	Pb, Fe (Si, Al): olovnatá běloba, sušik, železitá červeň (zrno Fe, Si, Al), žlutý pigment obsahující olovo - pravděpodobně masíkot a žlutý okr, fragment mědi (Cu), fragment stříbra (Ag, Pb)
0.	vřehní část štku	matrix: Ca (Si) vzdušné vápno, barevné vrstvy byly naneseny na vyzrálý povrch kamenivo: křemenná zrna (Si)

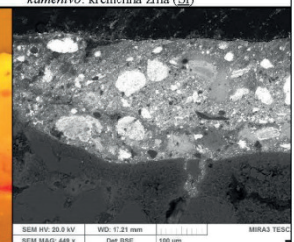
Obr. 1 Vzorek č. 6691 v bílém dopadajícím světle.

Obr. 2 Po excitaci UV světlem.

Obr. 3 Po excitaci modrým světlem.

Obr. 4 Fotografie z elektronového mikroskopu.

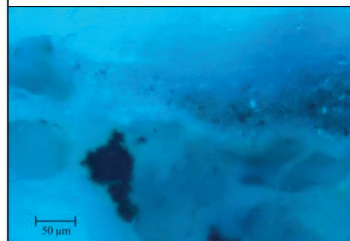
Jiráskova 3, 570 01 Litomyšl, telefon/fax 461 612 565, e-mail dekanat.FR@upce.cz, bankovní spojení KB Pardubice 37030561/0100, IČO 00216275, DIČ CZ00216275

5/14

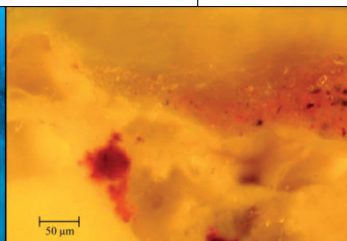
■ Vzorek č. 6692B, povrch štku – putto č. 18

Číslo	Popis vrstev	Výsledky REM-EDS
1.	hnědo-oranžová vrstva s černými částicemi	C (Si, Al, Ca): hlinky (zrno Fe (Si, Al)), drobná křemenná zrna (Si), pravděpodobně polymerní pojivo
0.	vřehní část štku	matrix: Ca (Si) vzdušné vápno kamenivo: převážně křemenná zrna (Si)

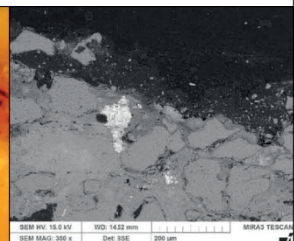
Obr. 5 Vzorek č. 6692B v bílém dopadajícím světle.

Obr. 6 Po excitaci UV světlem.

Obr. 7 Po excitaci modrým světlem.

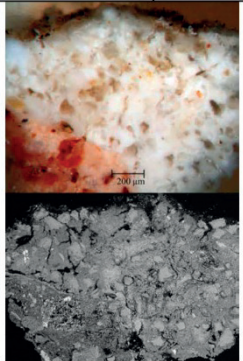
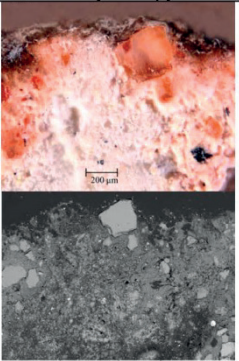
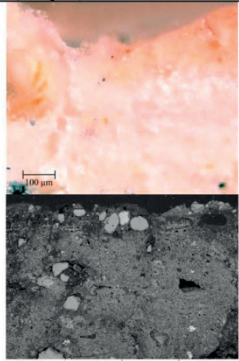

Obr. 8 Fotografie z elektronového mikroskopu.

Jiráskova 3, 570 01 Litomyšl, telefon/fax 461 612 565, e-mail dekanat.FR@upce.cz, bankovní spojení KB Pardubice 37030561/0100, IČO 00216275, DIČ CZ00216275

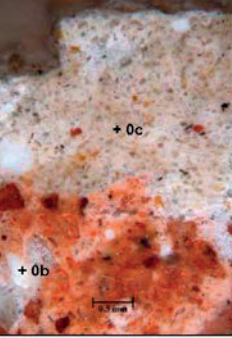
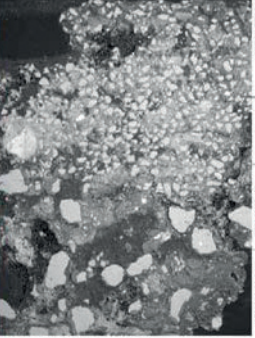
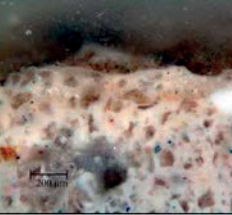
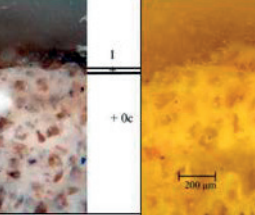
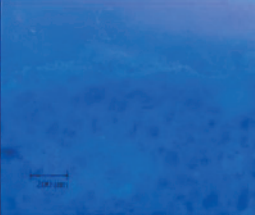
6/14

Vzorky č. 6692 (povrch), 6693 (jádro), 6694 (jádro u armatury) – pravé rameno, putto č. 18		
<p>6692, svrchní jemnozrná bílá vrstva (0c)</p> <p>Maximální velikost zrn kameniva v zorku zjištěná z elektronové mikroskopie je přibližně 0,15 mm. Výsledek lze považovat vzhledem k malé velikosti vzorku za orientační. Zrna kameniva jsou ostrohranná.</p> <p>Výsledky REM-EDS: Převážně zrna <u>Si</u> křemenná zrna Ojedíněle zrna <u>Si</u>, <u>Al</u>, <u>K</u> zrna hlinitokřemičitanů (živce) Matrix: pojivo na bázi CaCO₃ – vápno, shluk krystalů sídroce (Ca,S)</p>	<p>6693, růžová vrstva (0b) se znatelným jemným kamenivem</p> <p>Zrna kameniva jsou ostrohranná. V úlomku vzorku je obsažen bílý materiál pocházející ze spodní části štuky (vzorek 6694).</p> <p>Výsledky REM-EDS Zrna <u>Si</u> křemenná zrna Zrna <u>Si</u>, <u>Al</u>, <u>K</u> zrna hlinitokřemičitanů (živce) Matrix: <u>Ca</u> (Si, Mg, Al) pojivo na bázi CaCO₃ – vápno, krystaly <u>Ca</u>, <u>S</u>, <u>Sr</u> patrně malý přídavek sádry</p>	<p>6694, spodní bílá vrstva (0a)</p> <p>V materiálu jádrové bílé vrstvy bylo kamenivo pozorováno pouze ojedíněle.</p> <p>Výsledky REM-EDS Velmi malé množství zrn <u>Si</u> křemenná zrna Matrix: sádra, vápno <u>Ca</u>, <u>S</u> (Si, Mg, Na)</p>
 <p>Obr. 9 Materiál vrchní části štuky, vzorek 6692. Snímky z optického a elektronového mikroskopu.</p>	 <p>Obr. 10 Materiál střední části štuky, vzorek 6693. Snímky z optického a elektronového mikroskopu.</p>	 <p>Obr. 11 Materiál spodní části štuky, vzorek 6694. Snímky z optického a elektronového mikroskopu.</p>

Jiráskova 3, 570 01 Litomyšl, telefon/fax 461 612 565, e-mail dekanat.FR@upce.cz, bankovní spojení KB Pardubice 37030561/0100, IČO 00216275, DIČ CZ00216275

7/14

Vzorek č. 6902, levé rameno, putto č. 12		Císlo	Popis vrstev	Výsledky REM-EDS		
 <p>Obr. 12 Vzorek 6902 v bílém světle.</p>		1	tenká hnědo-okrová vrstva	vrstvu nebylo možné zaznamenat, vrstva je pravděpodobně pigmentovaná okry		
		0c	svrchní vrstva štuky, bílá	matrix <u>Ca</u> , <u>S</u> , <u>Al</u> , <u>Si</u> : vzdušné vápno (<u>Ca</u>), ojedíněle shluky siranu vápenatého (<u>Ca</u> , <u>S</u>) kamenivo: převážně křemenná zrna (<u>Si</u>), maximální velikost přibližně 0,2 mm		
 <p>Obr. 13 Fotografie v bílém dopadajícím světle, povrch.</p>		 <p>Obr. 14 Fotografie v modrém světle, povrch.</p>		0b	vrstva štuky, růžový odstín	matrix <u>Ca</u> , <u>S</u> , <u>Al</u> , <u>Si</u> : vzdušné vápno (<u>Ca</u>), malé množství sádry (<u>Ca</u> , <u>S</u>) kamenivo: převážně křemenná zrna (<u>Si</u>), ojedíněle hlinitokřemičitanů (<u>Si</u> , <u>Al</u> , <u>K</u> , <u>Na</u>) maximální velikost přibližně 1 mm
				 <p>Obr. 15 Fotografie v UV světle, povrch.</p>		

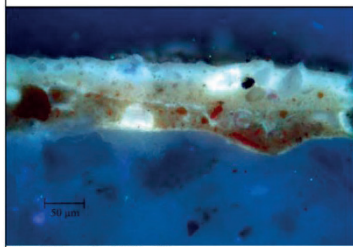
Jiráskova 3, 570 01 Litomyšl, telefon/fax 461 612 565, e-mail dekanat.FR@upce.cz, bankovní spojení KB Pardubice 37030561/0100, IČO 00216275, DIČ CZ00216275

8/14

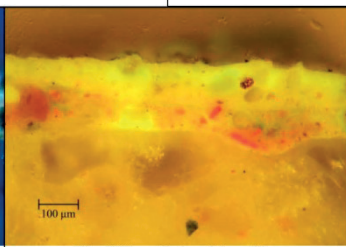
▪ Vzorek č. 6903, zlacení, putto č. 11

	Číslo Popis vrstev	Výsledky REM-EDS
4	4. nesouvislá tenká hnědo-okrová vrstva	nečistoty, zlacení plátkovým zlatem (Au) bylo nalezeno na jiném úloмку vzorku
+ 3	3. žlutá vrstva patrná zejména v UV světle, bílé částice, dobře propojená s vrstvou 2	Pb, Si (Al, Fe, Ca): olovnatá běloba, žlutý okr, nelze vyloučit přítomnost žlutého pigmentu obsahujícího olovo (masikot)
+ 2	2. žlutá vrstva světlý odstín, bílé a průhledné částice, ojediněle fragmenty kovového lesku	Pb (Al, Si, Fe, Ca): olovnatá běloba (zmo Pb), křemenná zrna (Si), částice korového lesku obsahující měď Cu, Pb (Sb, Si)
+ 1	1. oranžovo-okrová vrstva s oblymi bílými a oranžovými částicemi, ojediněle malé fragmenty kovového lesku, patrně na povrchu organická látka	Pb, Fe, Si (Al): olovnatá běloba, suřík (Pb), oranžové částice železitě červené (Fe, Si, Al), další pigmenty obsahující olovo, bílá částice Pb, Sn, oranžová částice Pb, Cu, Sb obalená Pb a /nebo žlutý okr. částice Cu obalená Pb
+ 0	0. vápenný podklad pro povrchové úpravy s kamenivem, pravděpodobně velmi malá příměs sádry	Ca, Si, Al (Mg, S, Na): matrix: vzdušné vápno, na povrchu přítomna vrstva uhlíkatu vápenatého, příměs sádry (ojediněle zrna Sr, Ca) kamenivo: převážně křemen Si, ojediněle hlinitokřemičitany Si (Al, Mg, Fe)

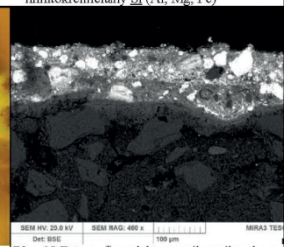
Obr. 16 Vzorek č. 6903 v bílém dopadajícím světle.

Obr. 17 Po excitaci UV světlem.

Obr. 18 Po excitaci modrým světlem.

Obr. 19 Fotografie z elektronového mikroskopu.

Jiráskova 3, 570 01 Litomyšl, telefon/fax 461 612 565, e-mail dekanat.FR@upce.cz, bankovní spojení KB Pardubice 37030561/0100, IČO 00216275, DIČ CZ00216275

Závěr:

Povrchové úpravy plastik – vzorky 6691 a 6903:

Povrch vybraných částí plastik je upraven zlacením (vzorky 6691 a 6903). Podklad pro zlacení je u obou vzorků tvořen třemi vrstvami žlutých až oranžových odstínů (1-3). Podkladní nátěry byly nanášeny na vyztužený vápenný štuk. V oranžovo-okrové vrstvě 1 a spodní žluté vrstvě 2 byly ojediněle zaznamenány částice kovového lesku různého složení, obsahující například měď nebo stříbro. Zlacení je provedeno plátkovým zlatem na podklad obsahující olej (pravděpodobně tzv. mixtionové zlacení¹). Podkladní nátěry pod zlacením (1-3) jsou probarveny pigmenty bílých, žlutých až červených odstínů na bázi sloučenin olova a oxidů železa. V těchto vrstvách jsou přítomny oválné poloprůhledné vměstky. V odborné literatuře je popsáno, že tyto útvary vznikají reakcí olovnatých pigmentů s olejovým pojivem za vzniku olovnatých mýdel².

Na vzorku odebraném v části s narůžovělými skvrnami (6692B) byla mikroskopicky zaznamenána silnější růžová vrstva s organickým pojivem, probarvená pigmenty na bázi oxidů železa.

Materiály štuků - vzorky 6692, 6693, 6694, 6902, Vz1, Vz2

Lze předpokládat, že jsou plastiky putty zhotoveny ze tří štukových vrstev. Přímou na kovovou armaturu byla nanášena tenčí bílá štuková vrstva obsahující směs vápna a sádry (vrstva 0a). Vrstva obsahuje velmi nízký podíl křemenného kameniva.

Následuje narůžovělá jádrová vrstva štuky (vrstva 0b), tvořená z vápna s malou příměsí sádry a načervenalým kamenivem. Barevnost kameniva je zapříčiněna vysokým obsahem minerálů obsahujících sloučeniny železa. Distribuce velikostí zrn kameniva je pozvolná s vysokým obsahem nejjemnějších částic. Maximální velikost zrn kameniva této vrstvy je 4 mm. Přibližný objemový poměr míchání vápenné kaše a kameniva jádrové vrstvy mohl být 1: 1 až 1,5:1.

Svrchní bílá štuková vrstva (0c) je pojena vápnem s malou příměsí sádry, dále obsahuje křemenný písek s úzkou distribucí velikostí zrn a vysokým podílem jemných částic. Velikost zrn písku nepřesahuje 2 mm. Objemový poměr vápenné kaše a písku při míchání malty byl přibližně 2,7 : 1.

V Litomyšli 19. 8. 2013

Ing. Petra Lesniaková, Ph.D.
Katedra chemické technologie Fakulty restaurování v Litomyšli
Univerzita Pardubice

¹ Losos, L. Pozlacení a polychromie. Grada publishing, a.s. Praha 2005.

² Higgett C., Spring M., Saunders D. Pigment-medium Interaction in Oil Paint Films containing Red Lead or Lead-tin Yellow. In National Gallery Technical Bulletin, Vol. 24, 2003. London. (<http://www.nationalgallery.org.uk/pigment-medium-interactions-in-oil-paint-films-containing-red-lead-or-lead-tin-yellow>)

Jiráskova 3, 570 01 Litomyšl, telefon/fax 461 612 565, e-mail dekanat.FR@upce.cz,
bankovní spojení KB Pardubice 37030561/0100, IČO 00216275, DIČ CZ00216275

Obr. 20 Místa odběru vzorků 6691 (P1), putto č.18 – levá strana, křídlo.
Foto Daniel Bartoš.

Obr. 21 Místa odběru vzorků 6692 (M1), 6693 (M2), 6694 (M3),
putto č. 18 – pravá strana, rameno. Foto Daniel Bartoš.

Obr. 22 Místa odběru vzorků 6692b, putto č. 18. Foto Daniel Bartoš.

Obr. 23 Putto č. 12. Foto Petra Zítková.

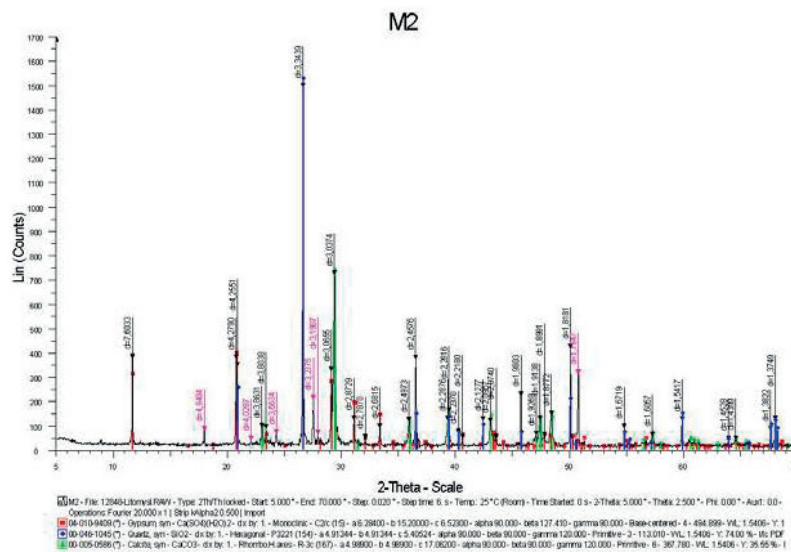
Obr. 24 Putto č. 12, místo odběru vzorku 6902. Foto Petra Zítková.

Obr. 25 Putto č. 11. Foto Aleš Hvizdal.

Obr. 26 Putto č. 11, místo odběru vzorku 6903. Foto Aleš Hvizdal.

Obr. 27 Výsledek XRD měření růžové vrstvy štuku 0b s jemným kamenivem (vzorek 6693 – M2).

POUŽITÁ LITERATURA A PRAMENY:

VOJTĚCHOVSKÝ Mgr. art. Jan, ĎOUBAL Mgr. art. Jakub a kolektiv studentů:
Restaurátorský průzkum, nástěnné malby, štuková výzdoba a omítky interiéru kaple sv. Isidora v Křenově,
Univerzita Pardubice, Fakulta restaurování, březen 2012

DANIELOVÁ, Iva:
Malířská a sochařská výzdoba kaple sv. Isidora v Křenově, bakalářská práce, Masarykova univerzita, Brno 2011

POCHE, Emanuel a kolektiv:
Umělecké památky Čech 2 [K/O], Academia, Praha 1978

HAMSÍKOVÁ Radana akad. mal. a Kašpar, Jiří akad. soch.:
Restaurátorská dokumentace záchraného restaurátorského zásahu malířské a sochařské výzdoby kaple, 2005

PRAHL Roman, ŠÁMAL Petr:
Umění jako dekorace a symbol, Gallery, Praha 2012

Kolektiv autorů:
Staletá Praha XXIII. – Pražské památky 19. a 20. století., Pražské středisko státní památkové péče, Praha 1997

Kolektiv autorů:
Staletá Praha XVIII.– Výsledky archeologických, uměleckohistorických a stavebních průzkumů, Panorama, Praha 1988

MACEK Petr:
Barevnost fasád – Průzkum, dokumentace, vyhodnocení a obnova exteriéru historických staveb, NPÚ, Praha 2009

VOJTÍŠEK Václav:
Svatý Václav a český národ, Unie, Praha 1939

Kolektiv autorů:
Staletá Praha XII. – Památková péče a umělecká řemesla, Pražské středisko státní památkové péče, Praha 1997

Kolektiv autorů:
Staletá Praha XIII., Sborník Pražského střediska památkové péče, Panorama, Praha 1983

BROM Bohumír:
Historie obchodních a živnostenských komor na území českých zemí (1850 – 1948), Praha 2001

KAŠE J., BOROVIČKA M., KUČERA J. P., BĚLINA P.:
Velké dějiny zemí Koruny české XII.a, Paseka, Praha, Litomyšl, 2012

LÍBAL Dobroslav: Stavebně historický průzkum domu č. p. 932, P330 a P100, 3498/a, NPÚ Praha

LÍBAL Dobroslav: Stavebně historický průzkum domu č. p. 68, 3427/b, 1979, NPÚ Praha

LÍBAL Dobroslav: Stavebně historický průzkum domu č. p. 92, 3657a, PSA, NPÚ 1980

SEZNAM VYOBRAZENÍ

obr. 1	Stavení v Dolním Dobřejově, stará pohlednice.....	12
obr. 2	Detail prachového depozitu	15
obr. 3	Detail zčernalé krusty.....	15
obr. 5	Detail degradace povrchu	16
obr. 4	Detail ztráty barevné vrstvy	16
obr. 6	Detail prasklin.....	17
obr. 7	Praskliny vzniklé mechanickým poškozením	17
obr. 8	Otvory vzniklé mechanickým poškozením	18
obr. 9	Modeleto Sv. Václava, chrám Sv. Barbory v Kutné Hoře (autor neznámí)	19
obr. 10	Socha Sv. Václava, autor: Jindřich Čapek, fasáda chrámu Sv. Barbory v Kutné Hoře (foto Jakub Ďoubal).....	19
obr. 11	Ilustr. stratigrafie povrchových vrstev a materiálu	22
obr. 12	Zkoušky čištění.....	26
tab. 1	Tabulka zkoušek tmelů.....	28
obr. 13	Zkoušky tmelů	28
obr. 14	Zkoušky postupu nanášení tmelu.....	29
obr. 15	Zkouška imitace degradovaného povrchu	29
obr. 16	Před restaurováním, zepředu	35
obr. 17	Před restaurováním, zleva	36
obr. 18	Před restaurováním, zezadu	37
obr. 19	Před restaurováním, zprava.....	38
obr. 20	Detail hnízda vně plastiky	39
obr. 21	Hnízdo po odstranění	39
obr. 23	Čištění laserem.....	40
obr. 22	Referenční ploch čištěné laserem	40
obr. 24	Injektáž	41
obr. 25	Stav po vyinjektování	41
obr. 26	Způsob plastických retuší otvorů.....	42
obr. 27	Detail po barevné retuši.....	43
obr. 29	Odlávání atributů	43
obr. 28	Konsolidace barevných vrstev.....	43
obr. 30	Formování originálu	44
obr. 31	Formování originálu	44
obr. 32	Odformování originálu.....	44
obr. 33	Rozebraná forma.....	44
obr. 34	Sádrový odlitek s vrstvou šelaku	45
obr. 36	Tvarová rekonstrukce.....	45
obr. 35	V průběhu tvarové rekonstrukce.....	45
obr. 37	Faksimile po tvrové rekonstrukci.....	45
obr. 38	Domodelovaná faksimile a originální plastika.....	46
obr. 40	Vibrování prvního dílu.....	46
obr. 39	Rozebraná forma	46
obr. 41	Lití směsi románského cementu s kamenivem.....	46
obr. 42	Vibrování celku.....	47
obr. 44	Odformování	47
obr. 43	Zakrytí po dobu 12ti hodin.....	47
obr. 45	Odformování	47
obr. 46	Plastické retuše po vyndání z formy.....	48
obr. 49	Zkoušky barevnosti v průběhu tvrdnutí, rozdíl 1 hodina od odformování	48
obr. 47	Pozvolné vytvrzení materiálu ve vlhkém prostředí	48
obr. 48	Originál, domodelovaná faksimile, sádrový odlitek, kopie z románského cementu	48
obr. 50	Před restaurováním, zepředu	49
obr. 52	Před restaurováním, detail.....	49
obr. 51	Po restaurování, zepředu	49
obr. 53	Po restaurování, detail	49
obr. 54	Před restaurováním, detail.....	50
obr. 56	Před restaurováním, detail.....	50
obr. 55	Po restaurování, detail	50
obr. 57	Po restaurování, detail	50
obr. 58	Po restaurování, zepředu	51
obr. 59	Po restaurování, zezadu	52
obr. 60	Finální odlitek z románského cementu, zepředu.....	53
obr. 61	Finální odlitek z románského cementu, zezadu.....	54
obr. 63	Po osazení	55
obr. 62	Finální odlitek po osazení	55
obr. 64	Zákres poškození, předek	56
obr. 65	Zákres poškození, pravá	57
obr. 66	Zákres poškození, zadek.....	58
obr. 67	Zákres poškození, levá	59
obr. 68	Kostel Sv. Cyrila a Metoděje v Karlíně	71
	(http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/8/8f/Prague_Church_of_Saint)	

	s_Cyril_and_Methodius_1868.jpg)	
obr. 69	Nástěná malba na štítě domu v Kodaňské ulici č. p. 537	75
obr. 70	Dva medvědi, č. p. 227	76
obr. 72	Kostel Sv. Ludmily na Královských Vinohradech	77
	(http://img.ceskatelevize.cz/program/porady/873537/foto09/gal21152216151001_01.jpg)	
obr. 71	Mistr Jan Hus, č. p. 1384	77
obr. 73	Návrh Uměleckoprůmyslové školy	78
	(http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/7/76/Umprum.jpg)	
obr. 74	Kostel Sv. Václava na Smíchově	79
	(http://www.starysmichov.cz/image/Vaclav.jpg)	
obr. 75	Sv. Václav v nice, č. p. 238	80
obr. 76	Kočka na atice, Kozí č. p. 914	81
obr. 77	Dům Spolku Merkur, č. p. 68	82
obr. 78	Gymnázium Nymburk	82
obr. 79	Platýz, Národní č. p. 416	84
obr. 80	Dům U české koruny, č. p. 992	87
obr. 82	Herma, č. p. 1412	89
obr. 81	Supraporta, č. p. 124	89
obr. 83	Hermy, č. p. 733	89
obr. 84	Maskarón, č. p. 227	90
obr. 85	Madona s dítětem, č. p. 552	91
obr. 86	Sv. Jan Nepomucký, č. p. 323	91
obr. 87	Goliáš, č. p. 494	92
obr. 88	Dům U tří turků, č. p. 92	92
obr. 89	Dům U tří mušketýrů, č. p. 124	93
obr. 90	Ideál, č. p. 967	94
obr. 91	Štítonoš průmyslu, č. p. 660	94
obr. 92	Merkur, č. p. 68	95
obr. 94	Truhlář a zámečnick, č. p. 473	95
obr. 93	Alegorie čtyř světadílů, č. p. 68	95
obr. 96	Píle, č. p. 1679	96
obr. 97	Zemědělství a průmysl, č. p. 577	96
obr. 95	Architekt, můza a sochař, č. p. 1292	96
obr. 98	Alegorie vojenství, č. p. 1682	96
obr. 99	Alegorie, č. p. 1274	96
obr. 100	Sv. Florián a ochrana před požárem, č. p. 932	97
obr. 101	Sv. Ludmila a Sv. Václav, č. p. 1233	97
obr. 102	Panna Marie, č. p. 1109	98
obr. 103	Ježíšek, č. p. 755	98
obr. 104	Sv. Hubert s jelenem, č. p. 1476 (foto Jana Dunajská)	99
obr. 105	Sv. Jiří, č. p. 675	99
obr. 106	Nastolení Přemysla a Libušin soud, č. p. 544	100
obr. 107	Libuše hlásá slávu Praze a Příchod česků na Říp, č. p. 494	100
obr. 108	Libuše hlásá slávu Praze a Poslání pro Oráče, č. p. 600	100
obr. 109	Krakonoš, č. p. 1557	101
obr. 110	Sv. Jiří, č. p. 97	102
obr. 111	Sv. Jiří, č. p. 983	102
obr. 112	Sv. Václav, č. p. 559	103
obr. 113	Svatí Václavové z Vinohradské ulice č. p. 283 a 1233	104
obr. 114	Sv. Václav, č. p. 1002	105
obr. 115	Sv. Václav, č. p. 92	105
obr. 116	Zrod husitské revoluce, č. p. 91	106
obr. 117	Mistr Jan Hus, č. p. 45	107
obr. 118	Mistr Jan Hus, č. p. 191	107
obr. 119	Jeroným Pražský, č. p. 672	107
obr. 120	K. H. Borovský, č. p. 1070	108
obr. 121	K. H. Borovský, č. p. 986	108
obr. 122	Jan Žižka, č. p. 1012	109
obr. 123	Jan Žižka, č. p. 45	109
obr. 124	Králové a Císař, č. p. 1898 (foto Dana Macounová)	110
obr. 125	Jiří z Poděbrad, č. p. 672	111
obr. 126	Jiří z Poděbrad, č. p. 988	111
obr. 127	Karel IV., č. p. 1155	111
obr. 128	Architekti, č. p. 1059	112
obr. 129	Architekti, č. p. 915	113
obr. 130	Hrdí majitelé si hlídají to své, č. p. 227	113
obr. 131	Ilustr. zakres umístění plastiky anděla	120
obr. 132	Ilustr. vz. č. 6903, zlacení, putti č. 11	122
obr. 133	Ilustr. vz. č. 6902, leve rameno, putti č. 12	122
obr. 134	Zkoušky čištění	126
obr. 135	Vyřtá skyca anděla do omítky za ním	131
obr. 136	Před restaurováním	132

obr. 137	Před restaurováním.....	133
obr. 138	Před restaurováním.....	134
obr. 139	Před restaurováním.....	135
obr. 140	Čištění referenční plochy.....	136
obr. 141	Čištění referenční plochy.....	136
obr. 142	Příprava před injektáží	137
obr. 143	Injektáž	137
obr. 144	Detail, před restaurováním	138
obr. 146	Detail, kovové armatury	138
obr. 145	Detail, lepení	138
obr. 147	Detail, po restaurování.....	138
obr. 149	Detail zlacení, podinjektování krakel.....	139
obr. 148	Detail zlacení, před restaurováním	139
obr. 150	Detail zlacení, po berevné retuši.....	139
obr. 151	Detail ruky, před restaurováním	140
obr. 152	Detail ruky s kytarou, před restaurováním	140
obr. 153	Detail ruky, po restaurování.....	140
obr. 154	Detail ruky s kytarou, po restaurováním	140
obr. 155	Před restaurováním.....	141
obr. 156	Po restaurování	141
obr. 157	Po restaurování	142
obr. 158	Po restaurování	143
obr. 159	Po restaurování	144
obr. 160	Po restaurování	145
obr. 161	Zákresy poškození.....	146
obr. 162	Zákresy poškození.....	147
obr. 163	Zákresy poškození.....	148

Pokud není uvedeno jinak, autorem fotek je Aleš Hvízdal.